

קובץ גליונות

פרשת ויגש

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

- דברי שי"ח
- דרכי החיזוק
- פניני השוקי חמד
- תורת רבותינו
- שיעור חומש
- מים חיים
- מסביב לשולחן
- דובב שפתים
- גאון יעקב
- דברי אמת
- נפשו גהלים תלהט
- פנינים משולחן רבינו
- שלמים מציון
- יחי ראובן
- פרדס יצחק

במלאת ארבעים שנה לפטירת
מרן הגר"ה שמואלביץ זצ"ל
נלב"ע ג' טבת תשל"ט

לעילוי נשמת
ר' ירחמיאל חיים
בה"ר אברהם מאיר הלוי זצ"ל
נלב"ע ז' טבת תשנ"ז
תנצב"ה

ניתן לשלם גם במכשירי
'קהילות' ו'נדרים פלוס' ע"ש קובץ גליונות

גיליון מס' 311 פרשת ויגש
תשע"ט שנה שישית

גליון זה יוצא
לזכות ידידינו החשוב
שיראה ברכה והצלחה בכל העניינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי שליט"א

פשוט על הפרשה

"ואחיו מת" (מד, כ)

פירש"י מפני היראה הוציא דבר שקר מפיו. וקשה הא גם יעקב אמר בפ' מקץ (מ"ב ל"ח) כי אחיו מת והוא עצמו אמר (לקמן פסוק כ"ח) ולא ראיתיו עד הנה משמע שמסופק שאם מת איך אפשר לראותו, וגם בפ' בתרא דמס' סופרים איתא שידע מכמה סימנים שעודנו חי וא"כ מה שאמר ואחיו מת היינו שסתמא בחזקת מת וא"כ גם יהודא יכול להיות שאמר מטעם זה. וי"ל דבנדרים ס"ד ב' אמר עני חשוב כמת דכתיב כי מתו כל האנשים המבקשים את נפשך וכי דתן ואבירם מתו אלא שירדו מנכסיהן וכן י"ל כאן מה שאמר יעקב אחיו מת היינו שמסתמא אפילו אם חי אין לו שם כלום והוא עני וחשוב כמת, אבל כאן ביהודא א"א לומר כן דהא סיים ויותר הוא לבדו לאמו ול"ד ליעקב דכתיב והוא לבדו נשאר יל"פ בבית הוא לבד אבל כאן כתיב לאמו. ומש"כ לקמן פמ"ה כ"ו ויפג לבו כי לא האמין להם היינו שהוא מושל בכל ארץ מצרים זה היה קשה לו להאמין.

"ויזבח זבחים לאלהי אביו יצחק" (מו, א)

וכתב רש"י חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו. ומבואר דכבוד אביו קודם לכבוד אבי אביו. וכ"פ הרמ"א ביו"ד (סימן ר"מ סכ"ד). וילה"ק מהא דאיתא בקידושין ל"א א' אביו אומר השקיני מים ואימא אומרת השקיני מים איזה מהם קודם א"ל הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך וא"כ אמאי אביו קודם לזקינא והכא נמי נימא הנח כבוד אביך ועשה כבוד זקנך שאתה ואביך חייבים בכבודו [ובאמת דכ"ה דעת הלוי' חן שהובא בשו"ת הגרעק"א מהדו"ק סימן ס"ח דבחי' אביו מחוייב בכבוד אביו יותר מכבוד אביו משום דאתה ואביך חייבים בכבודו]. ונראה, דבאביו ואמו החיוב לכבדם הוא בשוה שהרי את שניהם הוא חייב לכבד וע"כ הסברא שאתה ואמך חייבים בכבודו מכרעת שצריך להקדים כיבוד האב לכיבוד האם, משא"כ באביו וזקנו כל החיוב לכבד את זקנו הוא רק משום כבוד אביו, אבל את אביו חייב לכבד מעיקר הדין וע"כ אביו קודם.

"ויתם הכסף מארץ מצרים ומארץ כנען וגו' ויקן יוסף את כל אדמת מצרים" (מז, טו, כ)

ומה עם ארץ כנען, ונ' דארץ כנען ה' להם די בהמות ששילמו בהן עד סוף הרעב אבל ארץ מצרים לא ה' להם בהמות כי תועבת מצרים כל רעה צאן ולא ה' להם רק בקר וזה נגמר מהר.

ול"ע למה הוצרך יוסף את כל מקניהם ואת כל קרקעותיהם ולקנות אותם לעבדים. ואפשר שחשש משום לא תחנם ליתן להם מתנת חנם, וי"ל דכ"ז ה' מן השמים שאח"כ כשה' המכות על כל עפר הארץ ונהפך לכנים וכן שמתו מקניהם וכן השחין וכו' שלא יוכלו המצרים להתרעם ולומר אם פרעה אין רוצה לשלוח ישראל אנו מה חטאנו (כמו שמוזכר טענה זו בשמו"ר פ"ה אצל ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקושש קש ע"ש) אבל השתא שכל המקנה והקרקעות לפרעה וגם הם עבדים לפרעה אין להם שום טענה שכ"ז בכלל העונש על פרעה.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"נפשו קשורה בנפשו"

ימי החנוכה שעברו עלינו לטובה, עברו השנה בצילם של עשרות מעמדי זכרון ומספד וסיומים בכל רחבי הארץ לעלוי נשמתו של מרן ראש הישיבה הגר"א שליט"א שטינמן זצוק"ל, שיום היא"צ הראשון חל בערב חנוכה.

להבחיל"ח רבינו שליט"א שנפשו היתה קשורה בנפשו, הרג הפעם ועשה דבר שלא ידוע שנהג כן במקרים דומים, הוא עלה על קברו ביום היא"צ אחרי שחרית כותיקין, והתפלל שם רגעים ספורים (וזכור, גם בהלווית מרן זצוק"ל, רבינו ביקש אחר קבורתו לעלות על קברו ואמר שם קדיש ושם לביתו), וראה בזה צורך להכיר לו טובה ולעשות נחת רוח לנשמתו.

והנה, בסמוך למקום מנוחתו של מרן זצוק"ל בבית העלמין פונביז' בבני ברק, בנו אוהל גדול לרווחת אלפי המתפללים, ודנו עם רבינו בדבר, והיה מרוצה שלא עשו האוהל על הקבר ממש רק סמוך אליו (כי מרן החזון איש לא היה מרוצה מאוהל שעושים על קבר ממש כי הוא מרבה טומאה בארץ ישראל).

בנוגע לעליית נשים על הקבר - הורה רבינו שליט"א כי היות ודעת הגר"א היה שלא יעלו, לכן יש מעלה לנהוג כן ולא יעלו, והוסיף - אפשר לפעול ישועות בתפילה בזכות הצדיק זי"ע, גם בתוך הבית.

רבינו שליט"א נשאל מארגון מסוים אודות עליה על הקבר בלילה, ולא היה מרוצה ואמר כי זמן שהנשמה נמצאת הוא ביום, או אחרי הצות הלילה אבל בתחילת הלילה אין עולים.

עוד נשאל מחתנו הגאון רבי שרגא שליט"א בנו של מרן זצוק"ל, שכתוב בספר חסידים שאין עולים על הקבר ב' פעמים ביום, מהו לעלות על הקבר, ואחרי שעלה, הלך לקברים אחרים באותו בית החיים ורוצה עכשיו לחזור שוב האם נחשב ב' פעמים, ולא התיר לו רבינו שליט"א.

בברכת שבת 5808

י"ח ט"ז שבט 5780

פגמי הדין

"בענין הדין של המזבח"

חולין י"ח א' וכמה פגמי המזבח כדי שתחגור בה צפורן מיתבי כמה פגמי המזבח רשב"י אומר טפח ראב"י אומר כזית לא קשיא הא בסיידא הא באבנא (פרש"י באבנא כל דהו כדכתיב אבנים שלמות). איתא במדות (פ"ג מ"ד) ומלבנים אותן פעמים בשנה אחת בפסח ואחת בחג כו' לא היו סדין אותן בכפיים של ברזל שמא יגע ויפסול וכו' וראיתי בפי' המאירי שם שכ' שהיו סדין אותו בחלב של סיד נראה שהיה קשה לו קו' הרא"ש (שם) שהרי מוסיף על המזבח ומבו' בחולין (פ"ג ב') שאסור להוסיף אפי' מעט חול על המזבח אם מבטלו ובעירובין (ק"ד א') מבו' דקצת מלח אסור להוסיף ולבטלו לכן פי' שלא הי' בו ממש אלא כמו חלב ואי"ז הוספה שניכר היטב האבן ומ"מ צ"ל שיש בזה משהו ממש כמו שמצינו בשבת (ק"כ ב') דדם וחלב יבש חוצץ בטבילה דאל"ה תיקשי ליה למה אמר שמא יגע הא ודאי יגע וע"כ שזה חוצץ שאי"ז נגיעה ממש ומ"מ לענין להוסיף על הבנין אי"ז נקרא הוספה כיון שאין בהן ממש וצ"ע, עוד יל"ע לפי המבו' בסוגיין דבסיד שיעור הפגימה טפח ומשמע דשיעורו טפח על טפח ואם הי' כמין משקה איך שייך בו עובי טפח ואולי המאירי מפרש באורך טפח על טפח נתקלף הסיד ולא בעובי טפח ואולי גם לשאר הראשונים צריך לפרש כן כי לא מסתבר שהסיד הי' עבה טפח ע"ג האבנים אבל בלשון הרמב"ם (ספ"ב מהל' ביה"ב) לא נראה כן ואולי ס"ל להרמב"ם שהסיד כיון שהוא לצורך בנין המזבח כמ"ש שם (פ"ב הט"ז) לא מקרי מוסיף על הבנין וצ"ע בכ"ז.

(דרך חכמה פ"א מהל' ביה"ב הט"ז בה"ל ד"ה מלבנין)

מעניני זמן קריאת שמע

ויפול על צואריו

כתב רש"י: אף כאן הרבה וחוסיף בבני יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צואר יוסף ולא נשקן, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע: אבא צ"ל שאל את רבי אלחנן וסרמן הי"ד שלמד אצלו מה הטעם שכל הבחורים בברנוביץ לא מקפידים על קריאת שמע של מגן אברהם שזה מצוה דאורייתא ובערב פסח שזה דרבנן מקפידים על זמן מ"א, אמר לו רבי אלחנן כנראה שיום אחד צו זיין אערלעכער, לא קשה. החזון איש סבר שהלכה לא כר"ת כי הגר"א הוכיח לא כן, וגם בקריאת שמע לא החמיר כמג"א, כנראה סבר שעיקר הדין שלא כהמג"א. עי' חזו"א אר"ח סי' י"ג. [ונכון מה שסיפרו כי העיר את רבי שלמה ברמן צ"ל לזמן ק"ש של הגר"א]. א' דברים ער"ה אב תש"ע. תלמיד חכם רב בית הכנסת בקרית ספר ובשבת קודש יש שם ב' מנינים א' בזמן ק"ש של המ"א ב' בזמן ק"ש של הגר"א והמנין השני מרגישים שהם כמו דחויים, ומבקשים מהרב שלפעמים יתפלל עמם גם כן, מהו? שיבוא להתפלל איתם תפילת מוסף.

אם כן יש צד שזה יותר גרוע, שבכך הוא מצהיר מפורש שלא מתפלל עימם. אבל הם לא צודקים, כי אף שהחזון איש הכריע שהעיקר כהגר"א ולא כר"ת ומגן אברהם מכל מקום גם הגר"א עצמו כתב שלכתחילה יקדים.

החזו"א העיר את רבי שלמה ברמן לזמן הגר"א. שם זה חשבון של הלימוד שלו. אמרתי לרבנו. רבי יעקב גלינסקי סיפר כי שמע מהרבנית ע"ה אשת רבי אברהם יפהאן צ"ל כי בישיבה שאלו את הקהילות יעקב היכן ישן והשיב: אני ישן על מטה של 5000 דולר. ושאלוהו - בסכום זה של כסף אפשר לחתן 50 בנות?! ענה: אני יושן על הספסל במזרח ששם זה 5 מקומות של 5 גבירים והגבירים היו קונים מקום ב 1,000-1 דולר....

אבא סיפר לי כי פעם אחת למד כל הלילה ולפנות בוקר נותרה לו חצי שעה לישון ונשכב על הספסל בבית הכנסת וישן, וכאשר בא הראשון המתפלל לבית הכנסת לא שם לב שהוא שוכב שם והניח עליו את המעיל, ובא השני וגם הניח מעיל עליו, וכך נערמה עליו ערימה של מעילים וכיון שהיה חורף המעילים מאד חימומהו, והתאחר בקריאת שמע וקם סמוך לזמן קריאת שמע ועוד הספיק לקרוא ק"ש!

פנינים בעקבות הפרשה

ועזב את אביו ומת

פלוגי מבני המשפחה של רבנו נכנס ושאל, כיון שנולד לו ילדה, בנם הקטן נמצא בבית הסבא והסבתא כבר יומיים, ויש לו שאלה - האם שילך לבקר אותו, או לחילופין שהילד יבקר אותו או את אמא בבית הרפואה, או דלמא שזה יעורר אצל הילד געגועים מיותרים ואח"כ יהיה יותר קשה אתו (כי אתמול היה כעוס ועצבני, ואפשר חסר לו לראות את אבא ואמא, אף שאינו מזכירם כלל, ומאד אוהב את סבתא). היולדת סבורה כי עדיף שלא יראה כעת את אמו, ויש ויכוח האם היא צודקת.

היא צודקת. בן כמה הילד? הוא בן שנה. ילד בן שנה עדיין לא מרגיש צורך להוריו [לגבי היל' וגם אם הוא כבר בן שנתיים, כך הדבר והאמא צודקת].

ולא יכלו אחיו לענות אותו / אבא כחן ברדלא אמר, אי לנו מיום הדין אי לנו מיום התוכחה... יוסף קטן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו... לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא (במדרש).

מה יש לבכות עם הולך לבכות לשכינה

גמ' ברכות (כה, ב) וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו, כיון שראה אותם התחיל לבכות, אמרו לו תלמידיו נר ישראל, עמוד הימיני, פטיש החזק, מפני מה אתה בוכה? מה השאלה שלהם, כאשר אדם הולך למות למה שלא יבכה, וכי הולך לחתונה?! הולך לקבל פני השכינה מה יש לבכות?!

שאלו בשם הגר"א לופיאן צ"ל אמרו מדוע רק כשנכנסו תלמידיו בכה ולא קודם (וביארם בכמה דרכים) מה הפשט? כדי לחנכם על חרדת הדין [לכן בכה כאשר ראה אותם].

ומדוע הם שאלוהו למה בוכה? הם שאלוהו למה רק בוכה, צריך שיהיה לו גם צד שמחה שהולך לשכינה ואמר להם שהחרדה כל כך חמורה שאין מקום גם לשמחה בשעה זו.

(כל משאלותיך)

אחד שביקש עבור בתו תינוקת שלא שומעת סגולה לישועה, אמר רבינו שילמדו הלכות קריאת שמע והטעם "שמע".

לאחד שהפסיד קריאת שמע בזמנה אמר רבנו שיחזור על הלכות קריאת שמע. ושאלו לרבינו מה מונח בזה לחזור על ההלכה שטעה.

והשיב: דבזה שילמד יזהר להבא וזה תשובה. וגם זכות המצוה שילמד יעזור לו לא לחטוא.

מוצאי תענית עשרה בטבת. שמעתי ששואלים לרבינו מתי רוצה שיתפללו מעריב [שמתפללים בביתו]. האם ארבעים דקות אחר השקיעה [כיום רגיל] או שלושים דקות לאחר השקיעה? אמר רבינו אנשים מחכים מהתענית, שיתפללו שלושים דקות לאחר השקיעה ואח"כ נקרא עוד פעם קריאת שמע.

(מנחת תודה)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחה ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

דברים שנאמרו בעצרת המרכזית בישיבת ארחות תורה

במלאות י"ב חודש להסתלקות רבן של ישראל מרן ראש הישיבה רבי אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל

האונס, ונכנס ללמוד בישיבה, והיום הוא מרביץ תורה גדול, בזכות המוסר שלמד חצי שעה בכל יום.

מוסר זה דבר חיוני שנותן לאדם חיזוק באמונה וביראת שמים לדעת מה חובתו בעולמו, והגר"ח מבריסק אמר על ספר "חובות הלבבות" שהוא שולחן ערוך של אידישקייט, אך הלב חייב להיות, חובות הלבבות – חיובים שהלב חייב בהם, ואם הלב אינו כך, הוא לא מקיים את חובתו. יש הרבה מצוות התלויות בלב, האמונה תלויה בלב, ומידות טובות תלויות בלב, ויראת שמים תלויה בלב, ואם הלב אינו בשלמות זה לא לפי ההלכה. זהו החיזוק שחייב להיות.

חיזוק בתורה לעילוי נשמתו

כמובן צריכים גם חיזוק בתורה, ומרן זכורנו לברכה ביקש בצוואתו שביאריציט שלו יעסקו כל היום בתורה, וכן ראיתי בצוואת רבי עקיבא איגר שכתב: בני ובנותי לא יתענו ביום היאריציט אבל ילמדו כל הלילה וכל היום ההוא בלי הפסק, ואין מן הצורך שהם בעצמם ילמדו אלא יכולים להעמיד אחרים תחתיהם שילמדו ולתת להם שכרם, רק שיהיה בענין שלא יהא הפסק מתחילת הלילה עם התחלת היאריציט עד תחילת הלילה סוף היאריציט, עכ"ל הגרע"א.

זוהי זכות התורה בשביל הנפטר, שיעסקו בתורה כל היאריציט בלי הפסק, אפילו רבי עקיבא איגר שהיה צדיק גדול ואין לשער העולם הבא שיש לו, אבל אין סוף לעולם הבא, אין סוף לתענוגי העולם הבא, שעליהם נאמר (ישעיה סד, א) עין לא ראתה אלקים זולתך.

וכבר הבאנו מה שאמר חז"ל (אבות ה, יח) משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, משה רבינו זיכה את כלל ישראל בתורה מסיני, וזכות הרבים תלוי בו – כל המעשים הטובים שכלל ישראל עושים עד סוף כל הדורות, נזקפים לזכות משה רבינו, ומקבל על זה עוד עולם הבא, למרות שכבר יש לו עולם הבא שאין לשער, אבל אין סוף לתענוגי העולם הבא! לכן אפילו מי שכבר נפטר ואינו יכול לעשות מעשים טובים, אבל אם בגללו עושים מעשים טובים, זה נחשב כמו שהוא עושה, ומקבל על זה עוד עולם הבא.

מה שעושים מחמת הנפטר נזקף לזכותו

וענין זה מבואר בהרבה מקומות, כמו שמצינו בגמרא (מו"ק כא, ב) מעשה ומתו בניו של רבי עקיבא, שני בניו של רבי עקיבא מתו בחייו, ובאו כל ישראל ללוותם, וכשראה רבי עקיבא את הציבור הגדול שבאו עמו על ספסל גדול ואמר, אחינו בית ישראל בשביל מה באתם, אם בשביל עקיבא, הרי יש הרבה אנשים ששם עקיבא, ומה ההבדל ביני לביןם? אלא כך אמרתם "תורת אלוהים בלבנו", היינו שבאתם לכבוד התורה, שרבי עקיבא הוא גדול בתורה ומרביץ תורה, מזכה הרבים בתורה, וכיון שבאתם לכבוד התורה "מנוחם אני"!

והנה בגמרא לא מבואר מדוע התנחם רבי עקיבא בזה, אבל הענין מבואר יותר במסכת שמחות סוף פ"ח, וכן בילקוט פרשת יתרו, שרבי עקיבא הוסיף ואמר "ולא שאדם רוצה לקבור את בנו, אלא יודע אני שבני בן העולם הבא הוא, שזיכה את הרבים, וכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו", היינו שרבי עקיבא התנחם בזה שבניו זכו במיתתם לזכות את הרבים בכבוד התורה גדול כזה, וכל מה שהרבים עושים בגללם נחשב כמו שהם עושים, ומקבלים עוד עולם הבא.

ומובא שם עוד שרבי עקיבא הוסיף ואמר שמגלגלין זכות על ידי זכאי כמו שאמר משה זכה וזיכה את הרבים וכו', והיינו כי כדי לזכות את

ההספד על מה שחסר לנו

מרן ראש הישיבה זצ"ל ביקש שלא להספיד אותו, לא להזכיר את השבחים, ובאמת על השבחים אין צורך לדבר, כי בין כך יודעים את זה, אבל יש חלק נוסף בהספד, והוא מה שחסר לנו.

וכבר היה מעשה לפני כמה דורות באחד מהגדולים שביקש שלא יספידו אותו, ואמר אז אחד מן הגדולים שהיה חי, שאמנם אנו לא מספידים אותו, ולא נדבר על שבחיו, אך אנו מדברים עלינו, ומספידים את עצמנו, מה שחסר לנו בפטירתו.

יש שני חלקים בהספד, הא' הזכרת שבחי הנפטר, וב' מה שחסר לנו, כמו שכתוב (בראשית כג, ב) לספוד לשרה ולבכותה, וביארו המפרשים כי "לספוד לשרה" היינו הזכרת שבחיה ומעלותיה, "ולבכותה" היינו בכי על מה שחסר לנו, על ההשפעה שחסרה לנו.

השפעתו הגדולה על הדור

והנה כבר הזכרנו כמה פעמים ממרן החזון איש שכתב באיגרת (ח"ג סב) כי במקום שיש "בעל תורה אמיתי" השפעתו ניכרת על הסביבה, אפילו שאינו מדבר לרבים ואינו עושה פעולות של השפעה, יש השפעה מחמת עצם מציאותו ומהותו, גם אם לא היה הולך לכל המקומות, ורק היה יושב בארבע אמות של הלכה ועוסק בתורה ועושה מעשים טובים, בלי לדבר לפני הציבור, גם כן היה השפעה.

קל וחומר פה, מרן ראש הישיבה זצ"ל, שכל הציבור היה בא אליו לשאול עצות והדרכה, הדרכה בתורה, וביראת שמים, באמונה, ובכל מיני עניינים רוחניים, וגם בעניינים גשמיים, הוא נתן עצות, והיו עצות נפלאות, מכוח סייעתא דשמיא. הייתה לו סייעתא דשמיא מיוחדת איך להשפיע על הדור, והשפיע השפעות עצומות על הדור, דברים ציבוריים הוא השפיע, וגם כל אחד ואחד קיבל השפעה, מלבד השפעתו בעצם מציאותו כמו שכתב החזו"א שבעל תורה אמיתי משפיע.

וכיון שחסרה לנו ההשפעה, עלינו להתחזק בעצמנו. יש הרבה דברים שצריכים חיזוק, תורה צריכה חיזוק, ויראת שמים צריכה חיזוק, ומידות טובות צריכות חיזוק, ומה העצה לזה? כיצד מתחזקים חיזוק כללי? העצה היא חיזוק האמונה, כמו שאמרנו בשלחי מכות בא חבוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה.

לימוד המוסר לחיזוק האמונה

והדרך לחיזוק האמונה היא עם ספרי המוסר. מרן זכורנו לברכה דיבר פעם ואמר כי קביעות יום יומית חמש דקות בספר מסילת ישרים נותנת חיזוק, אפילו חמש דקות, אם לומדים מסילת ישרים זה נותן חיזוק, והחיזוק מוסיף והולך, כך המציאות.

אדם צריך חיזוק תמידי, וגם חמש דקות לימוד מסילת ישרים יכול הרבה להוסיף חיזוק. קל וחומר בישיבות שיש סדר קבוע ללימוד המוסר חצי שעה בכל יום, יש חושבים שזו מידת חסידות, אבל זה לא מידת חסידות, אלא דבר חיוני מאד!

ואספר מעשה שהיה, בבחור אחד צעיר בגיל ישיבה קטנה שהיה לו איזה אונס שהיה מנוע מללמוד, אך בסוף היום היה בא לישיבה ללמוד מוסר במשך חצי שעה, ושאלתיו מדוע הוא בא דווקא לסדר המוסר, ואמר לי שהוא מרגיש שזה מחיה אותו, ומזה הוא מקבל חיזוק וכוחות לכל היום. ובאמת הסוף היה שזכה לסייעתא דשמיא מיוחדת שנסתלק

הרבים צריכים זכויות קודמות, ומי שמזכה את הרבים זה סימן שהיו לו זכויות נוספות שהביאו לזה, וכיון שבניו במיתתם גרמו כבוד התורה גדול כזה, וזיכו את הרבים בכבוד התורה, הרי זה סימן שיש להם עוד הרבה זכויות קודמות שאין ידועות.

ובזה התנחם רבי עקיבא שראה כי בניו הם בעלי זכויות כאלה, ואף שהיה מתו מוטל לפניו, מכל מקום התנחם בזה שראה את הזכויות הגדולות שיש להם, הזכויות הקודמות, וגם מה שזכו במיתתם לזכות את הרבים, והכל נוקף לזכותם לעולם הבא.

אם כן למדנו, שאם פטירתו של אדם גורמת מעשים טובים, זה שייך לנפטר ונוקף לזכותו, ובוודאי שגם אנו רוצים לזכות את רבינו ראש הישיבה זכרנו לברכה, שאנו חייבים לו הרבה, ואף שכבר יש לו עולם הבא שאין לשער, אבל אין סוף לעולם הבא, ואנו רוצים להוסיף לו עוד תענוגי העולם הבא, ובה שאנו מתעוררים לעשות מעשים טובים בגלל מה שחסרנו בפטירתו, ועושים מעשים טובים להשלים את מה שחסר, אנו מזכים אותו בעולם הבא שאין לשער.

לימוד תורה ומוסר בצורה המושכת

וכפי שהזכרנו בשמו, ענין לימוד המוסר, אפילו חמש דקות ביום בספר מסילת ישרים זה משפיע, וקל וחומר בישיבות שלומדים מוסר חצי שעה בכל יום, ודאי שזה משפיע מאד. רק תלוי איך לומדים את המוסר, אם לומדים בצורה משעממת זה לא משפיע, וצריך ללמוד מה שמעניין ומשפיע. יש הרבה ספרי מוסר, והספרים המקובלים בישיבות הם ארבעה: שערי תשובה, חובות הלבבות, מסילת ישרים, וארחות צדיקים, ואפשר למצוא בכל אחד מהם את החלק שמעניין ומשפיע עליו לפי טבעו, שזה יתן לו חיזוק להתחזק ולעלות מעלה-מעלה, וזוהי גם זכות לנפטר הגדול מן זכרנו לברכה.

ויש עוד דברים שצריכים חיזוק, והדבר הראשון הוא חיזוק בתורה, להתחזק בהתמדה בתורה. וגם זה תלוי בצורת הלימוד, כיצד לומדים, אם לומדים בצורה מעניינת אזי אפשר להיות מתמיד, אבל בצורה משעממת קשה ללמוד בהתמדה. לכל אחד יש לפי הטבע שלו איך הלימוד שמעניין אותו, ויכולים למצוא ולהגדיר בקלות מהו הלימוד שמעניין אותו, איזה לימוד יותר מרתק אותי, ומה שיותר מרתק זה יותר מושך, ועל ידי זה יותר שקועים בתורה.

שקיעות בתורה זה הדבר הראשון, ובלי תורה לא שייך כלום, יש יצר הרע, והתורה היא תבלין, ואמנם במשנה ברורה סימן א' כתב כי תבלין היצר הרע הוא תורת היראה שבספרי המוסר, אבל יחד עם זה צריכים גם תורה ממש, וזהו התבלין ליצר הרע.

קנין מידות טובות על ידי ההרגל

וכן מידות טובות זה דבר חשוב מאד, ואמנם זה לא פשוט, אבל כשמתרגלים בזה, על ידי מחשבה ולימוד ספרי המוסר, אזי אפשר

להיות עם מידות טובות.

ומידות טובות זה אהבת הבריות, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, וזוהי מצות עשה דאורייתא, "כלל גדול בתורה" כמו שאמר רבי עקיבא (בירושלמי נדרים ט, ד).

ואם כך כתוב בתורה, סימן שזה הטבע של כל יהודי ויהודי, רק יש חשבונות ונגיעות המפריעות לזה, וצריך לסלק את החשבונות. והדרך לזה היא על ידי אמונה, אם לומדים ספרי מוסר יש אמונה, ואז אין חשבונות, ויש אהבת הבריות, כך המציאות.

והנה אהבת הבריות כוללת גם שלא לדבר לשון הרע, שמירת הלשון, אמנם זה קשה, אבל כשמתרגלים זה לא קשה, וההרגל נעשה טבע, כמו שמביא רש"י בפרשת יתרו (שמות יא, ה) מדברי חז"ל שכל ההתחלות קשות אך מכאן ואילך יערב לכם. כל דבר טוב בהתחלה זה קשה, וכשמתרגלים זה לא קשה אלא ערב ונעים, כך במידות טובות, וגם באמונה, לקבל חיזוק האמונה, יש הרבה דרגות באמונה, ואין לשער מה שאפשר להוסיף להתחזק באמונה.

וכאמור הדרך לכל זה היא על ידי לימוד ספרי מוסר. וכן תפילה בכוונה יותר, זה דבר שאינו קל כל כך, אבל לאט-לאט שייך להתחזק בזה, על ידי קביעות יום יומית של ספרי מוסר.

אלו הם העניינים של מידות טובות ושל אמונה, וכן קיום כל חובות הלבבות, שבלב יהיו מידות טובות, ויש להתחיל לכל הפחות להימנע מקפידא, לא להקפיד על שום אדם, וכבר דיברנו כמה פעמים כי קפידא היא נגד האמונה, אם אדם מקפיד על מי שגרם לו צער זה נגד האמונה, כי כל צער הוא מן השמים, ואף שהמצער נהג שלא כהוגן, מכל מקום אין להקפיד ולכעוס עליו, כי הצער מן השמים.

וצריך לחשוב: הרי בשמים רוצים משחו ממני, ומדוע מצערים אותי? מן הסתם זה לכפרת עוונות, וצריך לפשפש במעשיו מהו החטא שיש לו, ובדרך כלל הצער הוא מידה כנגד מידה, זה מה שצריך לחשוב כשיש איזה צער ממישהו, מה הסיבה של הצער, שהרי הכל בהשגחה, הכל בידי שמים, וכל דעביד רחמנא לטב עביד, ולטב פירושו כדי שיתעורר לתקן את מה שצריך לתקן.

ועיקר הענין הוא כמו שדיברנו, שתהיה קביעות יום יומית בספרי מוסר, ובישיבות הזמן הקבוע לזה הוא חצי שעה בכל יום, וזה לא יותר מדי, אם לומדים מוסר שמעניין לא מרגישים שהזמן עובר, כך המציאות וזה דבר ידוע, ובאופן כזה יש השפעה.

חבה נתחזק בכל הדברים שדיברנו עכשיו, וזו תהיה גם זכות גדולה בשבילנו וגם זכות גדולה לרבינו הגדול זכרנו לברכה, ובעזרת השם נזכה להצלחה בכל מה שצריך.

כינוס חיזוק להורי התלמידים בישיבת משך חכמה, נר ג' דחנוכה תשע"ט

אני נמצא פה כל יום בתפילת שחרית, ורואה את ההנהגה של התלמידים, שניכר עליהם כי הם מחונכים. אכן זהו בזמן שנמצאים פה, בין כתלי הישיבה, שנמצאים יחד עם הרבנים המחנכים, ומקבלים השפעה של חינוך, ואינם לבד. אבל אחר כך כשהולכים ברחוב אי אפשר לדעת מה ההנהגה, כי סוף סוף הרי זה תלמידים צעירים שאינם מבוגרים כל כך, ויש צורך שההורים יידעו בדיוק מה ההנהגה שלהם, מתי הם מסיימים בישיבה את הסדר, ומתי מגיעים הביתה, ואם יותר מדי זמן נמצאים בדרך, אי אפשר לדעת איזה חברים יכולים לפגוש.

ובעיקר כדאי לעמוד בקשר עם הרבנים בישיבה, לדעת במה ההורים צריכים לפקח על התלמידים, שהרבנים יודעים על מה צריך לפקח, וההורים לא תמיד יודעים, בדרך כלל הרבנים יודעים יותר, לכן חשוב מאד שכל ההורים יעמדו בקשר עם הרבנים, לשמוע מהם במה יש צורך שהבית יתן חינוך. גם הבית הוא מקום חינוך.

ובאמת חנוכה זה זמן שמתאים להשפעה של חינוך, השפעה של תורה ומצוות, שהרי היוונים ביקשו להשכיחם תורתם ולהעבירם מחוקי רצונם, היו גזירות על תורה ועל מצוות, ובחנוכה מסרו נפשם וזכו לנס, אם כן צריכים מסירות נפש, ובלי זה לא היו זוכים, וכך גם בחינוך צריכים מסירות נפש, להיות מסורים כל הזמן בפיקוח תמידי על החינוך של הילדים, זה מה שחשוב מאד, וזו זכות גדולה מאד לקבל נחת אמיתי מהבנים.

לעילוי נשמת
מרת **חיה רבקה נוימן** ע"ה
בת ר' משה דב הלוי ז"ל
נלב"ע ליל ש"ק ט"ז כסלו - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **מינה אדלשטיין** ע"ה
בת הגאון רבי מרדכי שמואל קרול זצ"ל
נלב"ע ב' טבת תשס"ט - תנצב"ה

לעילוי נשמת הגאון הגדול
רבי **פינחס שרייבר** זצ"ל
בן ר' ישראל בונם זצ"ל
נלב"ע ד' טבת תש"ע - תנצב"ה

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

להתאמץ להציל בצורה יותר

טובה ובגלל זה יחשדו בו שקיבל שוחד

ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר נא עבדך דבר באדני אדני ואל יחר אפך בעבדך כי כמוך בפרעה (מדרש).
שאלה: מעשה במנהל מחלקת טיפול נמרץ בבית חולים, שהגיע לפניו חולה שהוא עשיר מופלג, חולה זה יכול לקבל טיפול טוב במחלקה רגילה, אלא שאם יטפלו בו במחלקת טיפול נמרץ הטיפול יהיה טוב יותר, ולכן חושב הרופא לאשפו את החולה במחלקה זו, אלא שחושש שהצוות הרפואי יחשדו בו שהסיבה שהשאיר את החולה במחלקתו היא מפני שקיבל שוחד מהחולה העשיר. ולכן שואל הרופא האם לשלוח את החולה למחלקה רגילה כדי שלא יחשדו בו, או שמא חייב לדאוג לחולה שיקבל את הטיפול הטוב ביותר, למרות שידבק בו החשד?

תשובה:

הקשר שבין הצלת יוסף ע"י ראובן לנרות חנוכה

נאמר במדרש: "הדודאים נתנו ריח, זה ראובן שהציל ליוסף, ועל פתחינו כל מגדים, אלו נרות חנוכה" (מדרש חזית שיר השירים ז, יד). ומקשים המפרשים מה הקשר בין הצלת יוסף על ידי ראובן לבין נרות חנוכה. וביאר בספר **ראש דוד** (לחיד"א פרשת ויגש ד"ה ובטרם), על פי מה שאמרו חז"ל שאילו היה יודע ראובן שיהיה כתוב עליו 'ויצילו מידם' היה מביאו על כתפו (ויקרא רבה פרשה לד אות ח). והנה יוסף בחלומו אשר חלם שאחד-עשר כוכבים משתחוים לו מורה שראובן לא חטא במעשה בלהה ובא במנין השבטים, וכמו שמבואר במדרש (בראשית רבה פד-טו), ולכן סבר ראובן שאם יכנס בעובי הקורה להצילו בפה מלא וביד חזקה, אז יאמרו אחיו כי לא מצדקתו של יוסף ראובן מצילו, רק לכבוד עצמו הוא דורש לקיים ולאמת את החלום, שעל ידי כך יודע שהוא לא חטא, ואילו היה יודע שהכתוב משבח 'ויצילו מידם' שהעיד עליו הכתוב שכוונתו להצלה, לא היה חושש לחשד זו.

זה הקשר לנרות חנוכה, שנאמר במסכת שבת (דף כג ע"א) שמי שיש לו שני פתחים צריך להדליק נרות בשני הפתחים שלא יחשדו בו שלא הדליק. וא"כ זה ביאור המדרש מדוע ראובן לא הציל בכל כוחו את יוסף, מפני פתחינו מגדים, כלומר שלא יחשדוהו, ע"ש. [יש להעיר שהרי שם במדרש מבואר שבאמת מה שראובן הלך להציל את יוסף הוא בגלל שיוסף מנה אותו עם שאר השבטים, וצ"ב. מצאנו עוד שמשם רבנו התחנן לפני השי"ת שיכניסו לארץ ישראל, ולמה לא עשה כך גם אהרן הכהן? ותירצו רבותינו שנמנע מלהתפלל על כך כדי שעם ישראל לא יחשדו בו שרוצה להיכנס לארץ ישראל בגלל חמדת ממון, שרוצה את כ"ד מתנות כהונה, ולכן אהרן הכהן נמנע מלהתפלל בענין זה].

שמענו מדברי החיד"א שאם במחלקה הרגילה הטיפול הוא טוב, מותר לו להמנע מלתת לו את הטיפול הטוב

ביותר, כדי שלא יגיע לידי חשד.

ואמנם יש לחלק, שבנידון של ראובן ויוסף, אף אם לא יציל את יוסף לא נחשב שיוסף נהרג שלא כדין, כיון שהאחים דנו אותו למות על פי דין, משא"כ כאשר יש חולה לפנינו אולי יש חיוב לתת לו את הטיפול הטוב ביותר, אפילו אם מחמת זה יחשדו ברופא, ולא גרע זה ממה שצריך אדם להוציא הוצאות כדי להציל את חברו ממיתה.

מצות השבת אבידה

לא מחייבת לתת טיפול הטוב ביותר

אכן לפי מה שכתבנו (לעיל) בשם מו"ח מן הגרי"ש **אלישיב זצ"ל**, שמצוות השבת אבידה, לא מחייבת לתת את הטיפול הטוב ביותר, נראה דהוא הדין בנידון שאלתינו, כיון שאם מנהל המחלקה יורה לאשפו את החולה במחלקת טיפול נמרץ, הוא יקלע למצב לא נעים של חשדות מצד הצוות הרפואי, דבר שיקשה עליו קצת בתיפקוד הרפואי, באשר ידוע שהאווירה הטובה והאחווה בין הרופאים חשובה מאד, וגורמת במישרין לטיפול מעולה בחולים, מותר לו להמנע מלשלוח את החולה למחלקת טיפול נמרץ [כאשר אין חשש פיקוח נפש].

סיכום: אם הרופא יתן לחולה את הטיפול המצוין ביותר, יגרם הדבר שיחשדו בו שהוא לוקח שוחד, אינו מחוייב לעשות כן, כל עוד זה לא נוגע לסכנת נפשות, אבל אם יש חשש פיקוח נפש לפנינו ויש חשש סביר שיסכן את חייו, אזי אין חכמה ואין תבונה לנגד ה', ואין לך דבר העומד בפני פקוח נפש. (שיעורי תורה לרופאים, ח"ב-פט).

שרח בת אשר מבשרת טובות וגאולות

ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי ופי הוא משל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם (מזה-כו).

שאלה: בספר 'אוצר מנהגי קהילות פרס' (מנהגי ראש השנה), הביא מעשה מופלא על שרח בת אשר, שהצילה את יהודי פרס, בזה הלשון:

בידי יהודי פרס (מהעיר איספהאן) לדורותיהם מסורת, לפיה נכדתו של יעקב אבינו, שרח בת אשר, נגלתה למלך הפרסי שאה עבאס הראשון (588-1629 למנינים) בקרבת הכפר לנג'אן השוכן כ-30 קמ' דרומית לאיספהאן. שאה עבאס הראשון גזר גזירות שמד על היהודים והצר להם מאוד בחוקים משפילים שחוקק נגדם. באותם הימים יצא לציד, והבחין באיילה מרהיבה, הדוהרת הרחק, הוא החל יורה בה חיצים אך החטיא את המטרה.

שאה עבאס המשיך לרדוף אחריה מרחק רב, כשהוא יורה עליה חיצים רבים, אך שום חץ לא פגע בה. כושר הישרדותה הנדיר רק הגביר את תאבונה והוא המשיך לרדוף אחריה, עד שסטטה ממסלולה ונמלטה לתוך מערה שהיתה פעורה בהר.

הוא נכנס אחריה בריצה, ופתאום נסגרה המערה אחריו באורח פלא, אין יוצא ואין בה. אפילה עזה שררה

במקום השאה לא ידע את נפשו מרוב אימה. לפתע הוארה המערה באור יקרות, ולמול עיניו המשתאות הפכה האיילה לאשה יפת תואר, ומראיה עוטה הוד קדומים. השאה התחלחל ונרעש מהמחזה שנגלה לעיניו. האשה המסתורית פנתה אליו ואמרה לו: "אני שרח בת אשר נכדת יעקב אבינו, ראה ראיתי את כל הגזירות הקשות אשר גזרת על בני, ועתה הגיעה עת השילום, המערה סגורה בפניך ואינך יכול לצאת הימנה אלא בתנאי אחד: אם תבטיח לי שהנך מבטל את כל הגזירות שגזרת על בני עמי, או אז תפתח המערה ותשתחרר לחופשי, ולא... כאן תהיה קבורתך". ואלפי בנות קול החזירו את מילותיה המאיימות לחלל המערה.

הדיבור נעתק מפניו של השאה. הוא הצליח לסנן מבין שיניו הבטחה בהן צדקו שהוא מבטל את כל גזירותיו נגד היהודים ביטול גמור, ומשאך סיים את דבריו נעלמה האשה כלעומת שבאה והמערה נפתחה לפניו לרווחה.

השאה יצא לחופשי ושב לארמונו נסער. הוא זימן אליו בדחפו את ראשי הקהילה היהודית וסח בפניהם את הסיפור המופלא שגרם לו לשנות את דרכו הרעה. הוא אכן עמד בהבטחתו וביטל לאלתר את כל הגזירות וליהודים היתה הרווחה.

לזכר הנס הגדול הקימו יהודי איספהאן במקום בית כנסת, חדרי הארחה ובית קברות. הם כינו את המקום "מאמא שארה" (אמא שרח), והוא הוכרז כאתר קדוש. את האתר נהגו יהודי אירן בכלל, ואיספהאן בפרט, לפקוד מידי שנה מראשית חודש אלול ועד יום הכיפורים. ע"כ. ויש לשאול, עבור מה זכתה שרח בת אשר לכח הצלה גדול כזה?

תשובה: הנראה לומר שבכלל יעודה של שרח בת אשר בעולם, היה להציל את כלל ישראל, כמו שמצינו בכמה מקומות בחז"ל:

א. בספר ילקוט מעם לעז (בראשית עמוד תשעט) בשם ספר הישר (פרשת ויגש) כתב, בעת ששבו השבטים מפגישתם עם יוסף במצרים, היו מהרהרים כיצד ינהגו עכשיו שאם יבואו פתאום ויספרו לאביהם שיוסף עודנו חי, הוא עלול למות מחמת השמחה שירגיש כשישמע בשורה טובה כזו אחרי שהיה מתאבל שנים מרובות כל כך על יוסף שלא קיוה לראותו עוד. ובאומרם זאת עברה על ידם שרח בת אשר שהיתה נערה חכמה ונבונה מאד. אמרו לה: בבקשה ממך, קחי את הכנור ושבי לפני אבינו ונגני לו זמר. ובתוך הזמר תגידי התיבות "יוסף חי וכי הוא מושל בארץ מצרים", ותשתדלי להבליע דברים אלו בתוך השיר, באופן שלא ירגיש בזה אבא אלא אחרי שתחזרי על כך כמה פעמים. היינו כל בית של הזמר תסיימי במלים אלו. וכך עשתה, והחלה לנגן ניגון ערב מאוד, ואף על פי שלא אמרה המילים הללו בבידור, שמעם יעקב ונתן דעתו להם. ובכל פעם היה לבו מתעורר לדבר וכו'.

ב. תחילת גאולת ישראל ממצרים היתה בזכות שרח, כמובא בפרקי דרבי אליעזר (פרק מז) שכל סודות הגאולה לא נמסרו אלא לאברהם אבינו, ואברהם מסר ליצחק, ויצחק מסר ליעקב, ויעקב מסר סוד הגאולה ליוסף,

שנאמר (בראשית פרק נ פסוק כד) "ואלהים פקד יפקד אתכם", ויוסף בנו מסר סוד הגאולה לאחיו ואמר להם (שם כה) "פקד יפקד אלהים אתכם", ואשר מסר סוד הגאולה לסרח בתו. וכשבאו משה ואהרן אצל זקני ישראל ועשו האותות לעיניהם, הלכו אצל סרח בת אשר אמרו לה: "בא אדם אחד אצלנו ועשה אותות לעינינו כך וכך", אמרה להם: "אין באותו ממש". אמרו לה: "זהרי אמר פקוד יפקוד אלהים אתכם", אמרה להם: "הוא האיש העתיד לגאול את ישראל ממצרים, שכן שמעתי מאבא פ"א פ"א פקוד יפקוד", מיד האמינו העם באלהיהם ובשלוחו, שנאמר (שמות פרק ד פסוק לא) "וַיֹּאמֶר הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פָקַד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". ע"כ.

ג. היציאה ממצרים היתה בזכותה, כמו שמובא במדרש דברים רבה (פרשת וזאת הברכה פרשה יא סימן ז) בשעה שהגיעה גאולתן של ישראל, כל ישראל היו עסוקים בכסף וזהב, ומשה היה מסבב את העיר ויגע שלשה ימים ושלשה לילות, למצוא ארונו של יוסף. שלא היו יכולים לצאת ממצרים מבלי יוסף, למה? שכן נשבע להן בשבועה לפני מותו שנאמר (בראשית פרק נ פסוק כה) "וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד וגו'. משנתיגע הרבה פגעה בו סגולה [היא שרח], וראתה משה שהוא עיף מן היגיעה, אמרה לו: אדוני משה למה אתה עיף? אמר לה ג' ימים וג' לילות סבבתי את העיר למצוא ארונו של יוסף, ואין אני מוצא אותו. אמרה לו: בא עמי ואראך היכן הוא. הוליכה אותו לנחל, אמרה לו: במקום הזה עשו ארון של ת"ק ככרים, והשליכוהו בתוך הנחל החרטומים והאשפים, וכן אמרו לפרעה, רצונך שלא תצא אומה זו מכאן לעולם, העצמות של יוסף אם לא ימצאו אותן עד עולם אינם יכולים לצאת. מיד עמד משה על שפת הנחל ואמר: "יוסף יוסף אתה ידעת היאך נשבעת לישראל (בראשית שם) "פקד יפקד אלהים אתכם" תן כבוד לאלהי ישראל ואל תעכב גאולתן של ישראל. מעשים טובים יש לך. בקש רחמים לפני בוראך ועלה מן התהומות". מיד התחיל ארונו של יוסף מפעפע ועולה מן התהומות כקנה אחד. ע"כ.

ד. עוד מצינו שהצילה שרח בת אשר את העיר 'אבלי' מיד יואב שר הצבא (שמואל ב פרק כ פסוק טז-כ), בעת שביקש להילחם בתושביה, כיון שהסתירו את שבע בן בכרי שמרד בדוד המלך. לכן קבלה רשות ושליחות להציל את יהודי פרס.

ה. במדרש (בראשית רבתי פרשת חיי שרה עמוד 97) כתב "שמעולם היתה צדקת". וכן כתבו 'בדעת זקנים' ובחזקוני פרשת פנחס (במדבר פרק כו פסוק מז), שהיה שמה של שרח ידוע ביותר בחסידות ובמעשים טובים. ע"ש.

ו. נאמר בשו"ת תורה לשמה (סימן תקכב) על הפסוק "ושם בת אשר שרח", לרמוז על השם הקדוש הנקרא "ובאש" שהוא ראשי תיבות של השם ובאש. ע"ש. והוא מגרש החיצונים, ולכן נבחרה למשימה זו, כי השם שלה מגרש חיצונים, וביניהם את המלך הפרסי.

ז. מאחר ושרח לא נפטרה אלא עלתה חיה לשמים (דרך ארץ זוטא פרק ט אות טו. כלה רבתי פרק ג), לכן נבחרה למלאת הצלה זו. וראה בשו"ת תורה לשמה (שם), שלא היה לשרח לבוש של טומאת היצר הרע מזהמת הנחש. ע"ש. (מתוך מכתב הסכמה לספר 'אוצר מנהגי קהילות פרס' הנו').

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מו"ר הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

לצרף לקריאת התורה

של ויחל מי שכבר קיבלו שבת

שאלה: מעשה שהיה בעשרה בטבת שחל להיות בערב שבת, ובאו ה' מתענים לפנות ערב לבית הכנסת להתפלל מנחה, והמתינו למתענים נוספים שיבאו ויתפללו שמו"ע בברכת עננו ויקראו ויחל, ולא באו מתענים נוספים, משראו שאין יותר מחמשה מתענים, התפללו מנחה ביחידות בלי קריאת התורה, וגם קבלו שבת כשהיה עדיין היום גדול, לאחר שקבלו שבת, באו עוד ה' מתענים ובקשו לצרף את חמשת המתענים שכבר קבלו שבת לקריאת ויחל, ונסתפקו האם יכולים לצרפם?

תשובה: לכאורה אי אפשר לצרפם מאחר ואין מתפללים מנחה אחרי קבלת שבת כמבואר בשולחן ערוך (סימן רסג סעיף טו), אולם כתב הטורי זהב (סימן תר סק"ב) הובא דבריו במשנה ברורה (סק"ז) קהל ששלחו לעיר אחרת להביא להם שופר ונתעכב השליח עד סוף יום ב', וראש השנה היה ביום ה' וביום ו', וכשבא עם השופר כבר התפללו ערבית של שבת, אבל היה עוד היום גדול, כתב הט"ז דיתקעו בשופר בלא ברכה, משום שקבלת השבת הרי היא קבלה בטעות, שאילו היו יודעים שהשופר בדרך לא היו מקבלים את השבת, ודומה ליום המעונן שאין קבלת השבת חלה מאחר והיא בטעות. ולכאורה יתכן שגם בענייני הקבלה שלהם היא בטעות ואפשר לקרוא ויחל.

וכעין זה כתב בשו"ת בשואל ומשיב (תנינא ח"ב סימן כג), שאשה שקבלה שבת בהדלקת נרות, ושכחה להפריש חלה, דקבלת שבת שלה היא בטעות, שאם היתה זוכרת שלא הפרישה חלה לא היתה מקבלת שבת, עד שתפריש חלה דהן משלשה מצות שלה והנשים זהירות בה, ובפרט בערב שבת.

אולם מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר לי דלא כל דבר עושה טעות, וכדי לקבוע שהקבלה היתה בטעות חייבים אנו להיות משוכנעים ובטוחים שבשום אופן לא היה מקבל עליו שבת מחמת סיבה זו, ולכן מצות שופר שהוא תקפו של יום, ברור לנו שלא היה מקבל שבת אילו היה יודע שיביאו שופר, אבל קריאת ויחל אין היא אלא מצוה אחת ממצוות התענית, אבל לא מצינו שהיא עיקרו של התענית, אין בהעדרה להפוך את קבלה לטעות, וביחוד שקריאת ויחל מן הסתם דומה היא לקריאת התורה שחיובה בעיקר על הציבור.

ונראה דהוא הדין כאשר עשרה בטבת חל באחד מימות החול, וחלק מהמתענים כבר התפלל מעריב, אינם יכולים לצרפם לקריאת ויחל, כמו שכתב השו"ע (סימן ל ס"ה) שאם התפלל תפלת ערבית מבעוד יום עד שלא הניח תפילין, אין לו להניחם אח"כ. וכתב המשנ"ב (ס"ק יז) ואפילו עוד היום גדול קודם שקיעה, לפי שכבר עשאו לזמן הזה לילה, חמן שכיבה בקריאת שמע ותפלה של

ערבית, ואם יניח בו תפילין יחזור ויעשהו יום, והרי הן שתי קולות שסותרות זו את זו. וכן מבואר במגן אברהם (סימן תרסח סק"ג) דאם התפלל כבר מעריב של שמיני עצרת מבעוד יום, לא יברך שוב לישב בסוכה, אם נזדמן לו לאכול בה.

ואף שהמשנה ברורה לענין תפילין, סיים בשם האחרונים, דמחוייב להניחן ובלי ברכה. מסתבר דדוקא בתפילין שאם אינם מניחם הוי כפושעי ישראל, וגם דמעיקר הדין לילה זמן תפילין, אבל ויחל אינם מצטרפים. (חשי"ח מגילה ל ע"ב).

שהה בשלג כל הלילה,

האם מותר לו לשתות תה חם בעשרה בטבת

שאלה: ביום חמישי ט' טבת תשע"ד התחיל לרדת שלג כבד מאד בירושלים וסביבותיה, והיו הרבה אנשים ששהו במכוניות באמצע הכביש ונתקעו שם לשעות רבות, ורק ביום שישי לפנות בוקר באו גיפים לחלצם, האנשים והילדים היו ששהו במכוניות כל הלילה, בתוך הכפור הנורא, היו עייפים וקפואים מאד, היו הרבה אנשי חסד שהמתינו להם בצידי הדרכים בירושלים, ובידם טרמוסים עם תה חם כדי לחמם את עצמותיהם ולבם לאחר הלילה הנורא שעברו.

אך הזמן היה כבר לאחר עלות השחר, ונשאלת השאלה האם היה מותר להם לשתות את הכוס תה, כדי לחמם את עצמותיהם, או שמא יסעו לביתם, וידליקו תנור, וישכבו מתחת לשמיכה, עד שיתחממו קצת, אך לשתות אסור.

עוד יש להסתפק כאשר שתו בהיתר, כדי לחמם את לבם, האם צריכים להמשיך לצום באותו יום, או שכיון שכבר שתו, אין צריכים לצום, כי אין שיעורים בעשרה בטבת?

תשובה: נראה שמותר להם לשתות מים חמים כדי לחזק את לבם, ולחמם את עצמותיהם, והשרוי בכפור הרי זה פיקוח נפש, והכל חולים הם אצל צינה, ואף שאפשר להביאם הביתה, ולחמם את לבם על ידי שמיכות ותנורים, מכל מקום כל זמן שעדיין הם בדרך, הם קפואים יש לחמם את לבם מיד.

וגדולה מזו כתב בקצות השולחן (בדי השולחן ח"ד סימן קה השרה כו) שבשנת תר"פ ירד שלג גדול מאד בעיה"ק ירושלים, וחששנו לקילקול צורת הפתח על ידי השלג, ועשינו עירובי חצירות, ואחר שבת קודש נודע לנו שכן היה שנשבר חוט הברזל של העירוב קודם שבת קודש, ולא היה אפשר לתקנו מחמת השלג הרב שירד, ולא הודיעו זאת לציבור מפני כמה טעמים, עכ"ל. כתבו ברמז, אך כוונתו שמפני כמה טעמים לא הודיעו רבני ירושלים [שהיו גדולי עולם], לציבור שנקרע העירוב, אף שידעו שהציבור יטלטל מחוסר ידיעה, והטעם נראה כי בבתים

לא היה אוכל חם, והניחו את האוכל אצל האופה, ואם הטלטול יאסר, לא יוכלו להביא את האוכל החם, והוא נצרך כדי לחמם את עצמותם, ולכן לא הודיעו זאת לציבור.

אמנם אם שנו והתחממו קצת, צריכים להמשיך בצום, ואף שבחולו שאין בו סכנה כתב באבני נזר (אוריח סימן תקמ) שאין צריך לצום כלל, ויכול לאכול בבוקר, אף שהצום של כמה שעות לא יזיק לו כלום, וכן אמר הגר"ח מבריסק [מועדים חמנים ח"ה ס"ס שלב] שעל חולו אף שאין בו סכנה לא גזרו עליו כלל צום, ויכול לאכול כמה שרוצה, ואין צריך לאכול רק כפי צרכו, היינו משום שהם חולים ועל חולים לא גזרו תענית בצומות אלו, אבל לגבי אדם בריא שצריך לאכול מחמת מקרה שאירע, הרי גזרו עליו הצום, אלא שכעת הוא בגדר אנוס, ומיד שיעבור אונסו צריך להמשיך לצום ככל ישראל. (חש"ח ר"ה יח ע"ב).

***

טעו בצום והכינו ברית, מה יעשו עם האוכל

שאלה: עוקל חָדָשׁ שהיה צריך לעשות ברית מילה לבנו בצום עשרה בטבת שחל ביום ששי, הזמין גם סעודה באחד האולמות, בחושבו שהברית דוחה את הצום... בעת ההזמנה לא היה בעל-הבית במקום, ומזכירתו רשמה את ההזמנה.

הגיע יום עשרה בטבת, ורק אז נתבררה לשני הצדדים הטעות הגדולה שעשו. בעל הברית טען שהוא כעולה חדש לא ידע שסעודת המצוה מתקיימת רק בלילה, ואילו בעל האולם טען שהוא לא היה במקום בעת ההזמנה, ומזכירתו אמרה מצידה שהיא כאשה לא היתה צריכה לדעת מה מותר ומה אסור. אני רשמתי את ההזמנה, וזהו.

אם הצום היה חל ביום רגיל, לא היתה כמובן כל בעיה, כי היה אפשר לשמור את האוכל ללילה. הבעיה היתה שכיוון שהצום חל בערב שבת, לא היה מה לעשות עם אותן 100 המנות שהזמנו, כי סעודת המצוה בליל שבת לא התקיימה באולם, ויתירה מזאת גם אי אפשר היה לחלק את המנות לאנשים נצרכים, כי השעה שבה התגלתה הטעות היתה 11 לפנה"צ, שבישולי השבת כבר מוכנים בכל בית יהודי, ולא היתה כל ברירה אלא להתחנן לפני כמה ישיבות שיקחו את האוכל לבחורים. **תשובה:** כיוון שהיה מדובר במקרה חריג, ובעל הבית טען מצידו שהיה מותר לו להחזיק פקידה שתרושום את ההזמנות, יש לעשות פשרה ביניהם.

***

הכרטיס שנשרף - משל נפלא

סיפר הגרב"צ פלמן זצ"ל משל נפלא, לעורר להתבונן על מה מתאבלים בימים הללו.

מעשה באדם עני ואביון, שבקושי רב הצליח להביא כל יום טרף לביתו. יום היה מכתת רגליו בעבודות שונות ומשונות, כדי להרוויח מעט כסף שיספיק לו ולבני ביתו לצורכי אותו היום.

יום אחד החליט העני לנסות את מזלו, ולקנות כרטיס הגרלה שאפשר לזכות בו בסכום כסף גדול מאוד, שביום אחד הוא יכול להתהפך בו לעשיר גדול.

ואכן ממחשבה למעשה כך עשה, קנה את הכרטיס המדובר, והגיע עימו לביתו. בבית הראה את הכרטיס

הזה לאשתו, וביקש ממנה שתשמור עליו עד מאוד, משום שהוא כרטיס חשוב שיכול להביא להם הרבה תועלת. האשה עשתה כמצוות בעלה, והניחה את הכרטיס בארון העליון שבבית שיהא מונח שם למשמרת. יום אחד בשעת הצהריים, האמא היתה עסוקה בעיסוקיה, והילדים שהיו בבית חיפשו משהו מענין להתעסק עימו, ופתחו את הארונות כדי לתור אחר איזה חפץ מעניין. אחד מהילדים לקח כיסא, עלה עליו ופתח את הארון העליון ולהפתעתו הוא רואה שם כרטיס גדול ויפה, שמצוייר עליו ציור מאוד מרשים. הילד התפעל מהציור הזה, ולקח את הכרטיס כדי לשחק עימו במשחקיו.

הילדים כולם התקבצו סביבו, והתחילו לשחק בכרטיס, להעתיק את הציור שמצוייר בו, לצבוע אותו, וככה וככה.

פתאום באמצע המשחק הילדים לא נזהרו כראוי, והכרטיס נפל לתוך התנור שדלק בפינה, וברגע אחד נשרף כולו והפך לכמה פרורי אפר.

הילד שלקח את הכרטיס הצטער מאוד על הציור היפה שאבד, ומרוב צער התחיל לבכות. הילדים הקטנים שראו את אחיהם הגדול בוכה, הבינו שצריך עכשיו לבכות, ולפיכך התחילו גם הם לבכות.

האמא שלא הבחינה כל אותה העת במעשיהם, כששמעה את הילדים בוכים הזדווחה מיד לבדוק מה קרה להם. וכשסיפרו לה על הכרטיס עם הציור היפה שהורידו מלמעלה והוא נשרף, הבינה שמדובר בכרטיס היקר שבעלה ביקש ממנה לשמור עליו. ואם הוא נשרף כנראה שהפסידו משהו חשוב, וגם היא התחילה לבכות על שריפת הכרטיס.

ובדיוק באותו זמן האבא הלך לבדוק איזה כרטיס זכה בהגרלה, ולהפתעתו הוא רואה שהכרטיס שלו עלה בגורל, וזכה בסכום כסף עצום שיכול להפוך את מצבו מחושך לאור, והתחיל לרוץ בשמחה לביתו כדי להביא את הכרטיס. הוא נכנס לבית, והוא רואה את כולם בוכים, וכששאל מה קרה, הבין שהכרטיס של ההגרלה נשרף באש... ומיד גם הוא התחיל לבכות... על האובדן הגדול שהפסיד עתה בשריפת הכרטיס.

יוצא למעשה שכולם בוכים, אבל כל אחד מסיבה אחרת, זה בוכה על הציור היפה שאבד, זה בוכה על הכרטיס היקר שאבד, זה בוכה כי כולם בוכים, אבל היחיד שבוכה ומבין על מה הוא בוכה זה האבא שמבין את תוכן הכרטיס כמה הוא היה שווה וכמה הפסיד עתה בשריפתו.

אותו הדבר הוא בענין האבלות והבכי על חורבן בית המקדש, יש כאלו שבוכים על ההוד והדר החיצוני שהיה לבנין הבית, יש שבוכים על הכבוד שכלל ישראל הפסיד בחורבן הבית, ויש שלא מבינים כלום ובוכים כי כולם בוכים. אבל האיש המשכיל, מתבונן איזה דרגות של קדושה וטהרה כלל ישראל זכו כשהיה בית המקדש קיים, לאיזה רוממות עלו ונתעלו, וכל זה הפסידו בחורבן הבית. ואצלו הבכי והצער הוא אמיתי שמבין את ההפסד האמיתי שהפסדנו בחורבן הבית. ועל זה צריך להתבונן בימים הללו, על מה לבכות...

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
kgilyonot@gmail.com

גליון תורה הבחינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל וצוק"ל ויבדלחט"א

ויגש תשע"ט

והמפרשים כתבו, שעל אף שמפי האחים שמע רק ה' פעמים, אבל ה' פעמים נוספות, חזר לשמוע מפי המליץ, שחזר לו על תרגום דבריהם.

עוד עלינו להתבונן.

הרי בכדי להביא את חלומנו לכדי מימוש, לפי שיש בחלום דין-נבואה, היה מוטל עליו 'משפט-קיום-הנבואה', וחלומנו היה, שעליו לנהוג עמהם כמושל, והם יצטרכו להגיע לידי כך, שישתחוו לו.

והרי בודאי לא עירב יוסף בקיום תכלית זו, איזוהו "רצון-גשמי", כמו להיות ח"ו 'מושל' על אחיו, ולא היה לו איזה רצון נחפץ שישתחוו לו. חלילה לנו אפילו רק...לחשוב, שיוסף שם על קיום דין-הנבואה ומעלתה הגבוהה והעליונה, את כבודו הגשמי...

אלא, שאמנם היה יוסף נוהג בכל הנהגותיו עמהם, באופן שזהו מה "שנגזר" עליו מן השמים! כפי אשר חלם על אביו ועל אחיו, שמוטל עליו לנהוג כלפי אביו וכלפי אחיו כמושל, ומה יש לו לעשות באם כך נסתובב עליו בנבואה. כאשר היה כל זה פשוט "מוטל" עליו, כמו "גזירה-מן-השמים", שכך ינהג לקיים את משפט חלומנו.

ואם כן, מדוע נענש צדיק זה, בעונש כה חמור של...קיצור ימים ושנים, על מה שלא חטא בסיבתו.

וביחוד כאשר אחיו, הם אשר כשלו במוצא פיהם, באומרם את הלשון האסורה: 'עבדך' אבינו. ועליו "נגזר" מן השמים במשפט חלומנו רק "לשתוק", ולפחות רק "לשמוע" בעת הזאת. ואילו על אחיו שהם "אמרו" זאת במוצא פיהם, לא מצינו שנענשו.

וכפי הנראה הטעם שהם לא נענשו, מפני שהם היו 'אנוסין'.

ומעתה נתבונן, וכי יוסף עצמו הוא לא היה 'אנוס' מחמת דין-הנבואה כמו הם?

יש אופנים רבים של שתיקה

אלא, כפי הנראה שהתביעה עליו היתה 'באופני-השתיקה-עצמה'. שלא היה צריך לשתוק, באופן שתהא נראית שתיתקו, כאילו היא הודאה לדבריהם. אלא הוא היה יכול למצוא, אופן 'אחר' של שתיקה. כזה אופן של שתיקה, שלא תהא נראית כהודאה.

עונש מיתה, האם רק על עבירה חמורה?

מצינו בש"ס דוגמאות רבות, גם בדורות מאוחרים "נענשו" על מה שנראה ממש, כלא כלום. אבל הרי תביעה רבתי היתה, ובעונש כה נורא, נענשו על אלו הדברים.

כגון בגמרא (ברכות מז:): מובא אודות רמי בר חמא שלא בדק לשאול על מדת גדלותו בתורה של רב מנשיא בר תחליפא, ועל כן לא צירפו לזימון, לפי שההלכה כך היא שאין מזמנין על עם-הארץ. ועל כך אמר רבא, שרמי בר חמא נפטר רק בגלל ענין זה.

וכי רמי בר חמא לא ידע למדוד בתורה? או שמא לא ידע להוקיר בהבחנתו בתורה כי רבה ביותר? בודאי איננו אומרים דברים כאלו.

אך, שמא לא היה ניכר על רב מנשיא בר תחליפא, איזושהי גדלות הניכרת, ומזה לא זכה רמי בר חמא להכיר אותו היטיב, עד שיוכל להבחין נכונה בגדלותו.

אבל כך לימדנו רבא בגמרא, שרמי בר חמא נפטר, רק בגלל זה.

ועד כדי כך, הוא נענש בעונש כה חמור - עונש מיתה! שלא מצינו בתורה עונשים חמורים כאלו, אלא בעבירות חמורות וספורות מניינם בגמרות. ואילו כאן, נענש רמי בר חמא בעונש מיתה, רק על אי הבחנתו.

גם שמיעה שהיא 'לצורך' יש בה דקדוק של מידת-הדין

והנה שמיעתו של יוסף היתה אך ורק בכדי שיתקיימו חלומותיו, באשר היה לקיום משפט-חלומותיו, דין-נבואה. ומדוע נענש על זה?

וכפי הנראה, שגם שתיקה כזו, שהינה "לצורך". כהודאה גמורה, היא נחשבת, כך למדו חז"ל הק'.

גם שמיעה כפויה, אסורה

והנה בגמ' (סוטה יג:): מובא הלשון, ששמע ולא מיחה. ולא כלשון הילקוט שמעוני, שם כתוב, שהוא 'שתק עם-השמיעה'. אלא, הוא רק 'שמע-ולא-מיחה'.

ועלינו להתבונן היטיב בזה.

וכי היה יכול יוסף למנוע מאוזנו כל תשמע דברים שלא הוא הוציאם מפיו, ומדוע נענש על שמיעתו הכפויה לאוזניו מפיו זולתו.

להיות מוכן תמיד אל המעלות אפילו שהם אינם

כי יעקב היה במצב בו הינהו 'מוכן' והינהו 'מזומן' גם בכל משך אותם 22 השנים הארוכות מלאות הצער, בהם פרשה השכינה מאתו. והוא עצמו נשאר בכל מעלותיו הגבוהות, הראויות להגיע, עד לכדי השראת-השכינה הק', ולא היה אצלו שום ירידה כלשהי, ולא 'מלומדה' למצב שאין עליו השראת-השכינה. כך, 22 שנים ארוכות ורצופות, אין לו ירידה כלשהי.

מה גם שכתב רש"י (פר' מקץ, בראשית מב, א) שיעקב בהיותו יושב בארץ כנען, ראה באספקלריא-של-קודש, שעדיין יש שבר במצרים. וזה לא ראה בנבואה.

והיות והשכינה איננה שורה על האדם מתוך עצבות, אלא מתוך שמחה, כמובא בגמ' (ברכות לא.). לכן ממילא, כאשר חזר לשמוח, חזרה אליו "מיד" השראת השכינה הק'.

החילוק בין אם המעלה נמצאת או לא, זהו חילוק בין חיים לבין מוות.

ואולם, עדיין היה נחשב השוני הגדול אשר בשינוי מצבו, שוני של "חיים" לעומת "מוות". כי יעקב חזר... לחיות. כנאמר: 'ותחי רוח יעקב אביהם'.

ומזה עלינו 'ללמוד', מלבד מאשר 'להתבונן', עד כמה זקוקים אנו לחיים-רוחניים. - כאלו, שהם "מחיים" אותנו! כפי שהננו מרבים לבקש, על החיים עצמם. שהמעלה היותר רוחנית, זהו החיים.

עוד עלינו להשים על לב, שבכל מעלה ומעלה, כשהיא גבוהה מאשר המעלה הקודמתה, - זהו שוני בחיים. שאז, עצם החיים - המה אחרים, כאילו יוצאים מתוך "מוות" של סוג החיים של אתמול, אל תוך "החיים" העכשויים.

ונמכר בגנבתו ולא בכיפלו

הביא מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל בשיעוריו דהנה קי"ל (קידושין י"ח) דנמכר בגנבתו ולא בכפלו ומקשה גדול אחד דבמדרש (ויגש צ"ג ה) טען יהודה שנמכר בגנבתו רק שאין לו והוא יש לו והקשה הרי הגביע נמצא וא"צ למכרו אלא על כפלו ודרשינן ונמכר בגניבתו ולא בכפלו ולמה הוצרך לטענתו דיש לו וכמובן שאין זו קשיא גדולה. אך הוא תרץ כי מנ"ח שאפשר לתפוס מהגנב עבור הכפל ונשאר חייב קרן וימכר וזה ודאי אינו דכשהגביע הנגנב נמצא בעין ודאי ל"ש כלל לומר כן.

לשון הקודש

כי פי המדבר אליכם (מ"ה י"ב)

פירש רש"י מהמדרש רבה כי פי המדבר אליכם שדיבר בלשון הקדש.

ותמה מרן הגר"ח גריינמן זצ"ל יש להקשות מה הראי' במה שאמר להם יוסף כי פי המדבר אליכם בזה שדיבר בשפתם הרי היה הרבה שידעו לדבר בלשון הקודש וכמבואר ברמב"ן, אלא שאף באותה השפה יש שינויים בביטויים ובצורת הדיבור בין מקום למקום ובין בית לבית, והראה להם יוסף שמדבר בלשון "כמו בבית", מה שנקרא "מאמע לשון".

ומזה שלא מצא אופן 'אחר' של שתיקה, היה עליו 'מקום-תביעה' גדול וחמור עד למאד. ועונשו על כך היה קשה עד לאין ערוך, עונש של - קיצור ימים בן עשר שנים. עשר שנים בדרגתו של - יוסף הצדיק!

ועל מה בא העונש? על האופן של שתיקה!

ואולם עלינו לדעת נאמנה, שאם יוסף נהג כך במשפט-חלומו, הרי כי הנהגה זו הינה הנהגה של מלאך ה' צבאות.

ועם כל זה חכמינו ז"ל מצאו, שהיה עליו מקום-תביעה כלשהו. ואם כן לפי דברי חז"ל, עלינו לידע האין היה צריך יוסף לנהוג, שלא כפי שנהג בשתיקתו או בשמיעתו.

יש אופנים רבים של שמיעה

ויתכן, שהיה צריך לפתוח את פיו השותק ולהעיר ולומר להם, מה לכם להכניס בדיבורכם עימי את אביכם, כאילו גם הוא עבדי, כמו שאתם עבדים... באשר הוא (כלומר, אביכם) איננו מן הענין, שעליו אתם מדברים עמי. והרי דיבורים מיותרים, אתם מוציאים בדבריכם עמי.

ויתכן שעל ההימנעות מהערה זו, שהיה לו להעיר להם, הוא נתבע ונענש בקיצור ימים ושנים רח"ל. (ויש אופנים האין להישמר משמיעה אסורה, עיין בספר חפץ-חיים הלכות לשון הרע כלל ג אות ב. כלל ו אות ה. פתיחה לאוין טז).

ועל כן יוסף נענש, לא בגלל דבריו, ולא בגלל שלא היה צריך לשמוע. אלא בגלל שהיה לו לעורר את "אופני-שמיעתו", למצוא להם אפשרות אחרת לדבריהם, שהם ישמעו אחרת. ומחמת זה, הוא נענש בקיצור ימים של י' שנים רח"ל.

התבוננות מדוקדקת כזאת, היא נוראה למשכיל המתבונן בדרכיו. להעמיק עד כמה מידת-הדין עמוקה וחודרת, והעונש, חמור כה נורא.

***

עוד אופן יתכן לומר, שהיה על יוסף לחוש - 'כבול', וכמו 'בלתי מרגיש טוב', כאילו הינהו 'חולה', בעת אשר אוזניו שמעו מה שאסור היה להם לשמוע.

לנו יש ללמוד מכל זה, שאכן יש יכולת הנתונה בכחו של כל אדם, שלא ליתן לאוזניו 'לשמוע' בכל-מכל-כל. כאשר בשמיעה-גופא צריך האדם, להעמיד את עצמו, כשומר-נאמן. האם להטות את אזניו לשמוע, או לא.

כל זה אמר כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל גם בשיחתו וגם בבירור דברים נוסף שביררנו לאחר שיחתו.

חיים שיש בהם

... ותחי רוח יעקב אביהם. (פר' ויגש, בראשית מה, כז)

כתב רש"י, שרתה עליו שכינה, שפירשה ממנו.

הנה בודאי זהו דבר מאד לא פשוט, שהשכינה הק' תהא שורה. וכבר היה כבוד מו"ר מרן רבי דוד פוברסקי זצוק"ל מציין נקודה נפלאה בזו, שתיכף ומיד, כאשר חזרה השמחה ליעקב, חזרה אליו השראת-השכינה.

על מה שחשש יעקב על בנימין שהשטן מקטרג בשעת הסכנה

ונאמר אל אדני לא יוכל הנער לעזב את אביו ועזב את אביו ומת. (ויגש מר, כב)

העיר מרן הגר"ל שטינמן זצ"ל דיש להק' עמש"כ ברש"י בראשית מב' ד' ממד"ר שהשטן מקטרג בשעת הסכנה וע"כ חשש יעקב שיארע אסון לבנימין בדרך למצרים ויש להק' הלא בשבת נה: א' שבנימין היה מהיחידים שלא היה בהם חטא כלל ומת רק בעטיו של נחש ואם כן מה היה השטן מקטרג עליו כל שאין בו חטא.

מחלוקת בדברי תורה

וישלח את אחיו וילכו ויאמר אלהם אל תרגזו בדרך. (ויגש מה, כד)

כשהיה רואה מרן החזו"א תלמידי ישיבה מתווכחים ביניהם היה אומר המחלוקת הזו צריכה להיות בדברי תורה וככל שתרכבו להתווכח תצליחו יותר והיה מזכיר הפסוק (בראשית מ"ה כ"ד) אל תרגזו בדרך ומפרש רש"י אל תתעסקו בדבר הלכה ומניין יודע רש"י לפרש כן מפני שיוסף אמר להם אל תרגזו בדרך משמע אבל כשתבואו הביתה צריכים להתווכח עד שתבקע תקרת הבית ואם כן מוכח שהכוונה היתה על מחלוקת בדבר הלכה. (מעשה איש ח"ד)

מתי נחשב ללשון הרע

ויגדו לו לאמר עוד יוסף חי וגו' וידברו אליו את כל דברי יוסף וגו' (מ"ה כ"ו כ"ז)

כתב הרמב"ן דנראה שלא הוגד ליעקב כל ימיו כי אחיו מכרו את יוסף אבל חשב כי היה תועה בשדה והמוצאים אותו לקחוהו ומכרו אותו אל מצרים כי אחיו לא רצו להגיד לו חטאתם אף כי יראו לנפשם פן יקצוף ויקללם כאשר עשה בראובן ושמעון ולוי. ויוסף במוסרו הטוב לא רצה להגיד לו ולכך נאמר ויצאו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר וגו' ואלו ידע יעקב בענין הזה היה ראוי להם שיחלו פני אביהם במותו לצוות את יוסף מפיו כי ישא פניו ולא ימרה את דברו ולא היו בסכנה ולא יצטרכו לבדות מלבם דברים.

וכתב החדושים ובאורים (בפאה סי' א' ס"ק י"ז) דנראה דאחי יוסף נמנעו מלבקש מיעקב שיצוה את יוסף עליהם, וסמכו על מה שיכחשו לו אח"כ שצוה כן, לפי שאם היו מבקשים מיעקב, היה בזה אבק לשון הרע על יוסף במה שהיו אומרים שחושדים בו שינקום מהם, ולא חשבו לשון הרע ממש, לפי שהיו מבקשים שיצוהו שייטיב עמם.

ולפמש"כ הרמב"ן דלא נודע ליעקב דבר מכירת יוסף, קשה דא"כ הדבר פשוט שלא רצו לבקש מיעקב שיצוהו, דהיו צריכים לספר לו את מכירתו, ואין מכאן ראיה לחומר לשון הרע, ומיהו דברי הרמב"ן צ"ת דודאי יוסף ואחיו ידעו אם יודע יעקב את דבר מכירתו או לא, ואם איתא שלא ידע, איך יכלו

לומר ליוסף אביך צוה לפני מותו וגו' שא נא פשע אחיך וגו', והדבר רחוק לומר שכחשו לו ואמרו לו שהודיעו לו את מכירתו, ובתרגום ירושלמי בקרא דברצונם עקרו שור איתא דהכונה למכירת יוסף, וי"ל דאף שלא ידע את פרטי הדברים, אבל מ"מ חשד שידם היתה בענין, (וכתונת הפסים גם מוכיחה), ושפיר היה אפשר שיצוה, ובמדרש רבה ויחי איתא רשב"ג אומר גדול השלום שאף השבטים דברו דברים בדויים כו', ועי' יבמות ס"ה ב'.

יעקב לא שאל

וידברו אליו את כל דברי יוסף וגו' (מ"ה כ"ו כ"ז)

הרמב"ן כתב דנראה דיעקב לא ידע עד סוף ימיו על ענין המכירה ולא שאל מעולם את יוסף על כך איפה הי' כל השנים האלו ומה עבר עליו.

ושאלו את מרן הגר"ח גריינימן זצ"ל היאך יתכן שיעקב לא שאל את יוסף על כך לאחר כ"כ הרבה שנים שהלך מעימו בנו חביבו שלמד איתו כל הימים.

והשיב הגר"ח שהרי על הגאון מווילנא לא שואלים כאלו שאלות, כלומר שברגע שכבר נמצא יוסף עכשיו זה כבר ביטול תורה לשאול ולהתעניין במה שהי' כשאין בזה עוד נפקא מינה.

לכוין לשם שמים

ויאסר יוסף מרכבתו ויעל לקראת ישראל אביו גשנה וירא אליו

מפרש רש"י יוסף נראה אל אביו' ואמר בזה מרן הגר"ט זצ"ל לכאורה יש להבין מה הוסיף כאן רש"י בדבריו על המקרא.

אלא שבא להדגיש שיוסף הצדיק לא נסע לקראת אביו כדי לספק את רגשות הגעגועין שלי שאלמלי כן לא היה כאן אלא מלוי רצון גשמי בלבד אלא כוונתו העיקרית היתה להיראות אל אביו שאביו יראהו וישמח בו אך ורק להשקט את געגועי אביו ובכך לקיים מצות כבוד אב

מי המנהל

ויכלכל יוסף את אחיו

בזמן המלחמה בשנת תש"ח הרב מלוצק הג' רבי זלמן סורוצקין זצ"ל יצא לארצה"ב לגיוס כסף לשיבות כשעמד בפני ראשי הגוינט החלו להשמיע קולות צורמים בדבר התערבות בסדרי הישיבות לימודי חול נאמנות למדינה וכו' וכו' והדברים ידועים ומסיבה זו לא רצו אז לקחת כסף מהסוכנות שרצתה להתערב קם הרב סורוצקין ואמר בפרשת ויגש (מו יא) כתוב ויכלכל יוסף את אחיו ואילו לגבי המצרים נאמר וינהלם בלחם (שם יז) את האחים מכלכלים ללא בקשות ודרישות אך אצל זרים וינהלם בלחם תמורת התמיכה דורשים לנהל ולהכתוב את התנהגותם ואז הוסיף בהתרגשות בזאת תיבחנו אם כאחים מתייחסים אתם לנו או כזרים.

ארבעים שנה לפטירת של מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל - ג' טבת תשל"ט

מה היה צורת הלימוד של רבי חיים, הוא התעכב לחשוב, או קרא בשטף?

הרב פריימן: התעכב! רבי חיים היה עילוי נורא, כל הש"ס היה כמונח אצלו בקופסא, התחיל לקרוא ומיד שפע קושיות כשכל הש"ס פרוס לפניו בעומק העיון ודקות ההבנה. ידועה ההגדרה של מרן הגאון רבי חיים עוזר זצוק"ל שכינהו בצעירותו "האוצר הספרים של מיר".

לא היה שייך אצלו את המציאות של סוגיה "חדשה" הכל היה מן הישן, אך בהחלט היו הדברים בעיניו "כחדשים" באהבת התורה העצומה וחשקת התורה שלו להפוך בה ולהפוך בה כמו תאנה שכל שאתה ממשמש בה אתה מוצא בה טעם.

ידעת התורה של מרן הגאון רבי חיים היתה עצומה, זכורני שביום שנסתלק לבית עולמו (זאת חנוכה תשל"ט) הייתי בשברון לב גדול, כמי שזכיתי להיות דבוק בו תקופה ארוכה חשבתי שאני מחויב לקרוע מדין רבו מובהק, אמנם ההגדרה המדויקת בזה לא ברורה דיה

בפרט בזמנינו. נכנסתי לשאול את מרן הגר"ש אלישיב זצ"ל. והוא אמר לי, "אינך צריך לדון רבו מובהק בשביל לקרוע, די בזה משום "גדול הדור" -

והוא הוסיף: "בדורינו מי שיודע את כל הש"ס עם תוס' בידיעה ברורה הוא גדול הדור". מסתבר שכוונתו היתה כאשר יש חימום הלב, שחשים בצער שבפטירת גדול הדור, יש לקרוע. על כל פנים רואים כאן את ההתייחסות לידיעת התורה המופלגת של מרן הגאון רבי חיים זצוק"ל.

היה קשה לעמוד בקצב של אמירת דבריו?

הרב פריימן: על אף הגאונות העצומה, ההיקף והעמקות, רבי חיים זצוק"ל דיבר בנינוחות. כך בשיעור וכך בלימוד החברותא, כך שכל אחד יכול היה להבין את דבריו, זו נינוחות שנבעה מהבהירות והשליטה העצומה שלו בסוגיא על רבדיה השונים.

מה הייתה הנקודה המיוחדת בדרכו בלימוד, היה איזה ציר משותף לגדלותו הכללית?

הרב פריימן: המקוריות, בשום ענין לא היה רבי חיים "סתם", לא היה שיעור "סתם", לא היה שיחה "סתם" לכל דבר רבי חיים ניגש אליו מטביעת חותם אישית. ממקוריות שהשתקף בה גאונות מחד ורגש מאידך. אמנם רבי חיים היה תלמידו של מרן הגר"ש שקופ זצוק"ל הוא

ראה בו מורו ורבו, אבל לא היה בזה "נאך געמאכט" הדרך הייתה של רבותיו אבל הבחינה הייתה שלו אישית "מדיליה נפח".

עם זאת המקוריות לא פרצה גבולות, להיפך, רבי חיים טען השכם והערב שהבחינה שלנו בתורה היא בחינת "ננס על גבי ענק", אנו באים אחרי החרישה של רבותינו האחרונים ומפיהם

ראיון עם החברותא של מרן הגר"ח זצ"ל יבדלח"ט הרה"ג רבי דוד פריימן שליט"א מנסה לבטא את הערצתו למורו ורבו מרן רבי חיים זצוק"ל הערצה שאין לה דפוסי מילים, רק זיכרונות חזקים של מתיקות מהעבר, ורסיסי רשמים המנסים ל"התארגן" כאן לתמונה אחת של גאונות, רוחב והיקף, עם רגש מוסרי עדין.

*

איך "קובעים" חברותא עם אדם גדול כמו מרן הגר"ח זצוק"ל?

הרב פריימן: כשנכנסתי לשיבת מיר למדו מסכת נדרים, רבי חיים אמר שיעור כללי על ענין "קונם על אינו ברשותו", היה זה השיעור הראשון ששמעתי ממנו, העניין שעסק בו נגע גם לסוגיא של "מסותא" בבבא מציעא, אותה למדתי זמן קודם לכן בישיבת פוניבז',

היות והייתי מצוי בסוגיא התעוררה לי הערה בדבריו, נגשתי אליו לאחר השיעור והצעתי את הדברים, בסייעתא דשמיא נשאו הדברים חן בעיניו, לאחר שנשא ונתן עמי, שאל לשמי והרגשתי מצידו קירבה מיוחדת, מאותו רגע לא משתי ממנו ומקירבתו.

ואז איך עולה ההצעה לחברותא?

הרב פריימן: כפי שאמרתי דבקתי ברבי חיים, רבי חיים היה פעיל מאד בעבודת השיעורים, הוא היה מוסר שיעור כללי ביום חמישי, ביום שני הוא השמיע חבורה לאברכים בשעות הערב. ביום שלישי חבורה לבני הקיבוץ, וביום שישי היה אומר חבורה שהיתה מעין

השלמה לשיעור כללי שאמר ביום שלפניו. כל זאת לצד אמירת השיחה המוסרית מידי יום ראשון הידועה בהשפעתה. השתדלתי להיות בכל שיעוריו, שתיתי בצמא את דבריו. בכל השיעורים והשיחות ערגתי על מוצא פיו, על הסגנון, על החדות והגאונות, רשמתי את כל

היוצא מפיו.

ידעתי שיש לו קביעות חברותא ללימוד יומי, ונכספתי להיות לו לצוותא. מגודל ההשתוקקות לבשתי עוז, ובאחד הימים נגשתי וביקשתי את שאהבה נפשי. זו הייתה בפירוש עזות, לשמחתי העצומה השיב לי שבדיוק אתמול התפנה מקום, מצידו הוא מסכים אך ברצונו לבקש

את הסכמת הלומדים האחרים בחברותא. למחרת השיב בחיוב. שלשת הנשאלים היו, הגאונים רבי משה פינקל זצ"ל, רבי אריה פינקל זצ"ל ראש ישיבת מיר - ברכפלד. וחדב"נ רבי ישראל מאיר ווייס שליט"א ראש ישיבת "נחלת הלויים". רבי משה פינקל זצ"ל היה עילוי גדול בעל סברא ישרה, כשהוא היה פותח פיו להשיב היה רבי חיים משים אזנו כאפרכסת לשמוע את דבריו. - למחרת כבר הצטרפתי לחברותא, למדנו פרק "האשה רבה", זה היה לימוד ב"בקיאות" בשעות אחר הצהריים.

בהזדמנות נוספת התמקד רבי חיים בדוגמה נוספת, כידוע ישנם שני נידונים בש"ס לחיובי השתמשות בממון הזולת, אחד משום "נהנה" ואחד משום "משתרשי ליה" - רבי חיים הביא את דברי מרן הגר"ש שקופ ב"שערי יושר" שהוכיח שהם שני חיובים שונים, "נהנה" הוא חיוב מחודש, אבל "משתרשי ליה" הוא משום "ממוני גבך" הממון שחסכת בגללי הוא שלי. ניתוח הגדרתי הזה קובע כללים שונים בין שני החיובים. אמנם בספר מפורסם של אחד מגדולי האחרונים מערב את שני הנידונים ומקשה מסוגיה אחת על השנייה. זו היא עוד דוגמה

ליתרון של מי שהולך לאור תורת רבותינו האחרונים כ"נס על גבי ענק".

בתורת המוסר היו גם "כללים"?

הרב פריימן: בוודאי, זכורני שרבי חיים אמר שיחה נפלאה על התביעה של "דרך ארץ" שהתורה דורשת, הוא הביא את דברי ה"פרשת דרכים" על המדרש שמשה רבנו לפני שיצא ממצרים ביקש רשות מפרעה, הנהגה מעוררת תמיהה, ה"פרשת דרכים" מסביר זאת במהלך

הלכתי: כעבד היה לו למשה רבנו ליטול רשות מרבו כדי שהאדון יהיה מחויב בהענקה.

רבי חיים בשיחה העיר על כך שבענייני אגדה, אין זו הדרך להבין, כלשונו: "על הרמב"ם הלכות עבדים ישנם "משנה למלך" (שהוא בעל ה"פרשת דרכים" ד.צ.) נפלאים, געשמאק, אבל אין לערב הלכה באגדה". רבי חיים הביא על כך את דברי רבינו חננאל (בב"מ קט"ע"ב) על

הלשון בגמרא "כד מטית לשחיטת קדשים אקשי לך" - הוא מפרש זאת שהשאלה הזו מתאימה בסגנון שלה למסכת קדשים, לסוגיות האלו זה לא מתאים...

ואכן רבי חיים עצמו הוציא מכאן את הלקח הנוקב, שמשה רבינו ביקש רשות מצד הנהגת ה"דרך ארץ" המחייבת ליטול רשות גם מ...פרעה. חיזוק לכך הביא גם מחנניה מישאל ועזריה שהם לא יצאו מכבשן האש בלא שנטלו רשות! ללמדנו שמידת 'דרך ארץ' מחייבת גם כשמדובר ביציאה מ"כבשן האש", ומידה זו כל כך חשובה שהקדוש ברוך הוא האריך בעטיה את הנס של שינוי הבראיה...

את הדרך שלו במוסר שייך להגדיר בדרך מסוימת?

הרב פריימן: אין ספק שהוא הושפע ממרן המשגיח רבי ירוחם זצוק"ל ממיר. בספר "מח ולב", מובא שרבי חיים התבטא "האי דעדיפא מחבראי דחזיתא לרבנו ירוחם מאחוריו" הוא קבע עמו זמן לשיחות בענייני מחשבה. אבל התוכן היה

באופן הייחודי שלו, הראיה הנוקבת והכוללת. ניתן היה לחוש את "המעורבות שלו" בדברים. אתן לך דוגמה מענייני דימוא: מאי חנוכה, מה זה חנוכה אליבא דרבי חיים שמואלביץ? ידועה השאלה למה קבעו דווקא על נס פך השמן ולא על נס ההצלה? כדי להבין

זאת פירט רבי חיים רשימה ארוכה של נסים צדדיים שנראים כמיותרים, למשל: אצל אברהם אבינו מצאנו שהוא אמר "שא נא ענייך", אומרים חז"ל שנעשה נס והוא לא היה צריך לסובב

אנו חיים, אבל ההבנה היא שלנו, היא צריכה לבוא מתוכנו. רבי חיים בחן הכול

בבחינה מקורית.

רבי חיים חצב יסודות עמוקים בהוויות דאביי ורבא ובאותה מידה ממש חשף יסודות נעלמים בחכמת המוסר. ישנם יסודות של רבי חיים המאירים באור יקרות, וטעמים כצפיחית בדבש.

אולי נביא כאן לדוגמה יסוד אחד מחידושי?

הרב פריימן: (חושב לרגע) כולנו מכירים את המושג "עדי קיום" בגיטין וקידושין. במה שונה עדות זו מעדות רגילה? רבי חיים הביא את דברי הגרעק"א שהיה לו סלקא דעתך (בשו"ת) שעדי קיום בגיטין וקידושין צריכים לעמוד בעת עדותם מצד "ועמדו העדים לפני"

ד", אמנם בספרו דרוש וחדוש הוא דוחה זאת וקובע שהדין של עמידה הוא רק בעת "הגדה"

בבית דין אבל כאשר העדות היא ללא הגדה אין צריך עמידה. לכאורה כל מי שלומד את רעק"א מבין היטב את דחייתו. אבל רבי חיים עומד על ההווה אמינא של הגרעק"א, איך קא סלקא דעתך שעדי קיום צריכים עמידה? הרי זה ברור שהגרעק"א לא סלקא דעתך שבעדי ראה רגילים יצטרכו לעמוד.

מיסד מכאן רבי חיים יסוד עצום, יש הבדל מהותי בין עדי קיום לעדי ראייה, עדי ראייה הם "רואים" את המעשה, אבל "הפעולה" של העדות נפעלת רק בעת הגדתם בבית דין, אבל עדי קיום בגיטין וקידושין הפעולה שלהם "נפעלת" כבר בעת ראייתם, היות והקידושין חלים רק

כאשר יש שנים שרואים, אז זו "ראיה יוצרת" בשעת מעשה, ומשום כך היה סלקא דעתך של הגרעק"א שיצטרכו שיעמדו דומיא דעדות בבית דין שהגדתם פועלת במעשה בית דין... זה יסוד שכל מי ששומע אותו לא ישתחרר ממנו לעולם, בהבנה שלו ב"עדי קיום".

למה התכוונת בהגדרה "נס על גבי ענק"?

הרב פריימן: רבי חיים התייחס בביקורת גדולה על אלו שמסרבים לעיין באחרונים במהלך לימודם בתור "שיטה" הוא המשיל זאת לאדם שהסתגר בחדר ימים רבים כדי לעמול "לגלות" את פעולת החשמל, משהשיג זאת יצא ו"בישר" לציבור על תגליתו. כמובן שהכל יאמרו לו

"שקילו טיבותייכו" כי הוא גילה את הידוע, אם חפץ אתה לגלות תעלומות חכמה, תבוא אחרי ה"סבי דאזלי אתיגרי" ותגלה מה שבכוחך, אתה, לחדש.

באחד השיעורים הוא התבטא על כך בחריפות, הוא הביא מאחד מהאחרונים ששיטתו הייתה שלא לעיין באחרונים, אותו גדול הקשה על הרשב"א בסוגיית "מקדש בחליפין" ועקב כך התבטא על דברי הרשב"א שזה "שגגת הוראה", רבי חיים בקולו החוצב השיג בתוקף על הדברים ואמר ש"זהו עונש על שהרחיק עצמו מספרי האחרונים" היות ועל קושייתו כבר היטיב לתרץ בעל ה"נתיבות"... גם רבי חיים עצמו השיב תשובה כהלכה משלו על הקושיא. מעבר להרצאת הדברים, ביטא כאן רבי חיים את הגישה שלו ללימוד, התביעה לגשת אל הלימוד עם השקפה של "נס על גבי ענק".

בשמחה מסוימת נשא רבי חיים דברים, הוא התייחס לאלו שסטו מהדרך, על כך הביא מדברי מרן הגר"ש שקאפ זצוק"ל "דער רעבע" האט געזאקט למה הקב"ה ברא שכחה בעולם, עדיף היה שכל הלומד לא היה משכח תלמודו, ענה והשיב רבי שמעון דבר עמוק: לולא השכחה "האבען זאך געוואלגערט תלמידי חכמים אין דער מיסט" - לולא השכחה היו מתגוללים "תלמידי חכמים" בכל האשפות. מכוח השכחה, התורה נוחה להיבדד ככלי זכוכית, ואי אפשר שתשתמר רק בלימוד מתוך טהרת הלב, ואכן המציאות מוכיחה שמי שפירש מרבתינו שכח תלמודו! - סיים רבי חיים.

האחריות הזו היתה גם במעורבות בענייני הכלל?

הרב פריימן: בוודאי. זכורני שפעם בעת שלמדנו בחברותא, נכנס לביתו הרב מנחם פרוש, היו אלו ימי הבחירות, הוא נתבקש ע"י רבי חיים להתיישב ובפיו בקשה: היות ומקיימים עצרת בחירות בירושלים למען רשימת "אגודת ישראל", הוא מבקש שרבי חיים ישא דברים. רבי חיים השתמט בתחילה בטענה שישנם אחרים שמטיבים לדבר, אך הרב פרוש הפציר ואמר: "אז דער ראש ישיבה זאגט אזי גיזאגט" ואכן כשרבי חיים דיבר היה זה - כפי שאמרנו - מתוך אישיותו הגדולה וראיתו העמוקה והנוקבת. משהפציר נאות רבי חיים לדבר. במשאו בעצרת הביא את דברי המדרש תנחומא בניצבים "אתם ניצבים היום כולכם" מה זה כולכם? "משל לאגודה של קנים כל זמן שהם מפוזרים אחד, אחד, כל תינוק משברם, אבל כשהם אגודים באגודה אחת אי אפשר לשוברם" הדברים היו כל כך הולמים, כל כך מותאמים

וממילא השפעתם הייתה עצומה.

נעשה קפיצה אחורה ללימוד כ"חברותא" היה הברל בין צורת אמירת הדברים כשיעור או כחברותא?

הרב פריימן: רבי חיים התבטא פעם בעת הלימוד .."עכשו אומרים רק דברים "מוכרחים" - דהיינו בעת הלימוד אנו יכולים לומר רק מה שמוכרח בוודאות. בהקשר זה התבטא בדרך צחות על דבר שנאמר בשיעור, לדבר זה יש "הכרח" - יודע אתה איזה הכרח? "פרנסה"...

לפעמים המחויבות לומר שיעור מזקיקה את האומר להשמיע גם צדדים שאינם מוכרחים. אבל בעת הלימוד בחברותא אומרים רק מה שבאמת מוכרחים...

שיחה עם הגה"צ ר' חיים וואלקין שליט"א

הרב יעקב הייזלר

אחד מדמויות הענק שקמו לעולם התורה והישיבות בדור האחרון, אשר סימל באישיותו גאונות אדירה ונדירה כחד מקמאי, הרבצת התורה והעמדת תלמידים לאלפים, עמל ויגיעת התורה עד לשד עצמותיו, לצד היותו דמות מוסרית ממנחילי תורת המדות והדעות, שומר החותם, עד שזכה לעצב את דמותם וקומתם הרוחנית של אלפי תלמידים בני תורה, ה"ה גאון ישראל וקדשו, שר התורה והיראה, מרא דכולא תלמודא, מרן הגאון רבי חיים שמואלביץ זצוק"ל ראש ישיבת מיר.

לאחר שהחל מרן הגר"ח זצוק"ל להשמיע את שיחותיו המוסריות בהיכל הישיבה, רבים וטובים מבני ירושלים ומחוצה

את ראשו, לשם מה היה נחוץ לשנות את הטבע בשביל זה? מה יש אם יסובב את הראש? כך גם מצינו אצל דוד המלך, שגלית נפל על פניו שלא כדרך הנופלים, כדי שיחסך מדוד ללכת שש אמות וזרת... התשובה היא אמר רבי חיים נס של הצלה הוא נס של "השגחה", אבל הנסים הצדדים "המיותרים" הם נס של "חיבה", דווקא בגלל היותו צדדי, כי הוא מראה את החיבה, כמו ילד שמצא יהלום אבוד והאבא מנשקו, וודאי שהשמחה היא מציאת האבידה אך עבור הילד השמחה היא ה"נשיקה פרטית" של האבא. נס פך השמן היה מעבר לנס ההצלה - נס צדדי אבל דווקא על כך נקבעה חנוכה יום שמחה על ה"נשיקה פרטית" של נס פך השמן - כלשונו של רבי חיים. אין זה ווארט מוסרי אלא הרגשה אישית עמוקה על החיבה של "קודשא בריך הוא וישראל".

ראו אצלו את ההנהגה של הפניה האישית, כמו בעובדה הידועה בעת ביקורו ב"קבר רחל" ותפילתו האישית, "מאמע רחל... איך חיים לייב זאגט ווין מאמע ווין"... זה לא דבר שראו אצל כולם?

הרב פריימן: הוא ראה את הכול במבט כללי, הרגיש בכל עת את כלל ישראל. הוא היה אומר: במה נבחן אדם גדול? במידת ה"אחריות", תחושת הערבות על הכלל. במה זכה יהודה למלכות? במה שאמר "מה בצע כי נהרוג את אחינו וכסינו את דמו", אחריות אישית שהכריעה

את הפס"ד של השבטים ששיתפו בו את הקב"ה כביכול. האחריות, הראיה לעומק ולעתיד.

בימי המלחמה עם הערבים בתשכ"ז לפניה ואחריה, היה רבי חיים נושא בעול עם המצב ואף עורר על כך בשיחות, כשנצחו שיתף עצמו עם ההצלה, היו שפירשו זאת לא נכון, מי שהכיר את רבי חיים ידע שהוא חי את האחריות על הכלל בצורה שונה לגמרי מאחרים, זה היה

תוצאה של מבט אחר על עצמו בתוך הכלל, בתוך המציאות של כלל ישראל. אספר לך עובדה נוספת סיפור בתוך סיפור, רבי חיים היה נוהג לפקוד את קברו של ה"אור החיים" הקדוש שבשיפולי הר הזיתים, הסיבה לכך הייתה מיוחדת, הוא נימק שהיות והוא מזכירו בשיעורים בשיבה וחולק עליו לפעמים, אז הוא רואה לחובה לבקש מחילה אם נהג שלא כראוי. הנהגה שהיא ייחודית לכשעצמה. לא רחוק מציונו של ה"אור החיים" נמצא כידוע ציון "יד אבשלום" מצבה שהציב אבשלום בנו של דוד המלך שמרד בו. רבי חיים התעכב והתפלל שם, בן לווייתו האזין לדברי התפילה, רבי חיים התבטא במילים על רקע הסיפור בחז"ל שכשמת אבשלום נכנס למדור השביעי בגיהנום ודוד המלך קונן שבעה פעמים עד שבשמינית פעל והכניסו לגן עדן. מעשה זה עורר אצל רבי חיים התפעלות מיוחדת. הוא ניגש לציון ב"יד אבשלום" ואמר: "רבש"ע ראה כמה אב מסור לבנו, גם כשמרד בו וציערו הוא לא מתנתק ממנו ודואג להצילו משאול, טייער'ע טאטע, גם אם מרדנו בך וחטאנו לך, רחם עלינו כרחם אב על בנים..."

מה היה יחסו לאלו שהמעורבות הרגשית שלהם חיברה אותם עם המדינה ומהלכיה, כדי להכשירם?

הרב פריימן: כבר דיברנו שהקו המנחה של רבי חיים היה שאנו יוצקים תוכן משלנו באותם גבולות וגדרים שסללו ותחמו ראשונים, אך אין לנו לחדש או לפרוץ גדר במאום.

מיר, ומני אז ועד להסתלקותו במשך למעלה מעשר שנים זכיתי להיות קרוב להאי גברא רבה, לשמוע את שיעוריו הגאונים לצד שיחותיו המוסריות, באותם שנים זכיתי לקירוב יתר ממנו וידי לא משה הימנו, רבות הושפעתי מאישיותו הגדולה והמוסרית שהיה בבחינת "האדם השלם", בתורה וביר"ש ובמידות מופלאות והליכות קדשו היו נר לרגלי ואור לנתיבתי, ועד היום הנני דבוק ב"ה בתורתו ובמוסריו שהם כידוע משנה שלמה ובהירה בעבודת ה'.

קשה לתמצת במילים אחדות ולהגדיר את דמותו הגדולה של אותו ענק שבענקים שהקב"ה שתלו בדורנו להאיר לעם ה', אך אנסה במקצת להסביר את מה שחוויתי במחיצתו באותם שנים שזכיתי לשהות במחיצתו.

"במחיצתו ראיתי את השילוב של לב ומוח שהתגלמו בדמותו. הגר"ח היה ידוע בעולם הישיבות עוד לפני המלחמה כגאון הגאונים, עילוי נפלא ומעמיק ביותר שערך מערכות עמוקות בכל התורה כולה בהם חידש חידושים נפלאים ביותר, עוקר הרים וטוחנן זו בזו בסברא ישרה, וכן ידוע היה בבקאותו הגדולה שאין שני לה בכל מכמני תורה, משנה, גמרא, ראשונים ואחרונים, דבר דבור על אופניו, הכל היה מסודר מסווג ומקוטלג במוחו בסדר מופתי ומדהים.

"לצד זאת היה הגר"ח ענק המחשבה והרוח בתורת היראה והמוסר כאשר חידש והאיר דברים מופלאים בהבנת חז"ל הק' ובידיעת עמקי הנפש היהודית ועד היום כמעט אין ביהמ"ד וישיבה שלא מצטטים מחידושי והגיוניו? בהבנת דברי חז"ל בדרכו המיוחדת שסלל, הרי כולם מכירים את ה"שיחות מוסר" שיצא לאור עוד בחייו מתורתו ועל חשיבותו של ספר זה בכל היכלי התורה והישיבות שהפך לספר יסוד מהראשונים במעלה בדור האחרון.

המשגיח שליט"א קם בשלב זה ממקומו, שולף מארון הספרים שבחדרו קלסר עמוס בדפים של שמועס"ן שרשם בצעירותו לפני כחמישים שנה דברים ששמע ממרן הגר"ח זצ"ל בהיכל הישיבהחלק מהדברים נכתבו בשעת מעשה בטבעיות כאופן אמירתם בשפת האידיש, והם יסודות בתורת המוסר וביאורים עמוקים ובהירים בדברי חז"ל הק' שטרם ראו ויצאו לאור עולם.

"לא אחת אף הייתי נכנס לחדרו לשאול אותו איך לכתוב את השיחה שמסר ומה כוונתו שמסר בביאור הדברים וכו', והוא ברוב סבלנות ומידותיו המיוחדות היה עונה ומסביר לי אחת לאחת וכך רשמתי את שיחותיו שהצטברו אצלי לקלסר שלם בס"ד.

באישיותו הכבירה השתלבו מידותיו הנעלות והשתתפותו בצער הזולת, כל מי שקצת היה קרוב אליו ראה במוחש את הלב הגדול שלו שהיה בבחינת "לבם של ישראל", היה לו רגשות עמוקים כלפי הזולת ונשיאת העול שלו בהשתפכות הנפש להצלחת הזולת היתה פלאית, כאשר היה מוריד דמעות כמים לרוב על הכלל והפרט תמיד כסדרן והם דברים שקשה לתארם עלי גליון, וזאת ראו כל הקרובים אליו.

ניתן לספר על כך עובדות וסיפורים רבים, אולם אספר בזה מספר עובדות שמהם נוכל להבין וללמוד על הכלל.

"מרן הגר"ח כידוע היה מתרגש באופן נדיר מכל דבר שנגע ללבו שהיה לב רחום ורגיש. זכורני, שפעם מסר שיחה מוסרית בישיבה, ובתוך השיחה סיפר שבדרכו לישיבה עבר ליד חנות

לה היו נוהרים בדרך קבע לשמוע ולהאזין למערכותיו העמוקות בתורת המוסר והיראה שכבשו גדולים וטובים מכל החוגים והעדות ופילס עבורם דרך ונתיב בהיר בעבודת ה'.

עד דורנו אנו מתבדרין? שמועותיו של מרן הגר"ח זצוק"ל בבי? מדרשא ושפתותיו דובבות באהלי תורה, תורתו נשמעת ברמה וצוף אמרותיו מהדהדים בהיכלי התורה והישיבות ע"י תלמידיו ושומעי לקחו הרבים בכל אתר ואתר, גדולי הראשי ישיבות והמשגיחים לצד מרביצי התורה מנחילים תמידין כסדרן את תורתיו ומוסריו לדורות הבאים, ודבריו עושים רושם עד עצם היום הזה בכל אתר ואתר, ורבים יאותו לאורו הגדול והבהיר.

להציץ הצצה קלה וזעירה אל מול דמותו של אותו גדול בענקים כפי שחוה מקרוב תלמידו חביבו הגה"צ רבי חיים ואלקין שליט"א מנהל רוחני בישיבת עטרת ישראל ב-ים ומגדולי המשגיחים בדורנו, אשר זכה ליצוק מים בצעירותו שנים רבות במחיצת מרן הגר"ח זצ"ל בהיותו מסתופף בצעירותו ביני עמודא דגירסא בישיבת מיר ואף זכה להיות ממקורביו הנאמנים, ועד היום דולה ומשקה הגה"צ המשגיח שליט"א להמוני תלמידיו מתורתו של רבו הגדול זצ"ל,

בפתח השיחה סיפר לנו המשגיח שליט"א בהתרגשות, על הקירבה הגדולה והקשר הנדיר של משפחתו עם רבנו עוד מתקופת המלחמה לפני כשבעים שנה, כאשר אביו הגאון רבי שמואל דוד ואלקין זצ"ל אב"ד דלאקאטש, מתלמידיו הקרובים ביותר של מרן הגה"צ חיים זי"ע ואיש סודם של מרנן ה"אור שמח" והמהר"ם שפירא זצ"ל שהיה יחד עם רבינו זצ"ל במשך חמש שנים בשנחאי, לשם הגיעו כידוע הבחורים פליטי ישיבת מיר, הגר"ח היה לו רגש של קירבה ואחוה לכל אלו ששהו עמו יחד בשנחאי, הוא ראה בכולם משפחה אחת גדולה.

בגלות שנחאי

"מרן הגר"ח אמר פעם לאאמו"ר זצ"ל כי הידידות הפנימית שלהם תישמר לנצח בגלל שהם עברו ביחד את מאורעות הגלות בשנחאי. אירע פעם שהגר"ח היה צריך לסדר משהו ואאמו"ר סידר זאת במקומו. אחרי הצהרים אמר הגר"ח לאאמו"ר: "אמרת היום שיעור כללי מוצלח". אאמו"ר התפלא למשמע דיבורים אלו, אולם הגר"ח השיב לאאמו"ר: "בזכות מה שסידרת לי היום מה שהייתי צריך, יכולתי למסור שיעור כללי בישיבה".

ממשיך הגה"צ המשגיח שליט"א לספר בנועם שיחו: "אאמו"ר זצ"ל היה מהראשונים שיצאו משנחאי, ואף עזר רבות במשך תקופה של שלוש שנים בהעלאת הניצולים כאשר התרוצץ רבות במשרדי הממשלה עד שאחרון מבני ישיבת מיר יצאו משנחאי, "מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל עצמו היה האחרון שקיבל את הויזה ויצא משנחאי, הגר"ח אמר אז ברוב צדקות: "לא יתכן שקברניט הספינה יעזוב את הספינה הבוערת, לפני שאחרון הנוסעים יצאו ממנה!"

הגה"צ המשגיח שליט"א מגלה לנו במהלך השיחה שהוא עצמו נולד בגלות שנחאי, ולפני מספר שנים אף הראה לו הגר"ב קרליבך שליט"א מראשי ישיבת מיר מחברת של חידושי תורה בכתב ידו של מרן הגר"ח זצ"ל בה נרשם באחד הדפים בכת"י הגר"ח בזה"ל: "מה שדרשתי בברית של חיים ואלקין בשנחאי".

לאחר נישואי הגעתי להתגורר בארה"ק ונכנסתי ללמוד בישיבת

"לא אחת היינו רואים אותו באמצע סוגיא קשה שהתחבט בה, כשהוא ניגש לפתע לארון הקודש ומתחיל לבכות כילד קטן ולהשיח בפני השי"ת שאינו מבין את הסוגיא והוא מבקש מה' שיאיר עיניו בסוגיא הסבוכה..."

"בשנים האחרונות נהג להשתטח עם תלמידיו, מפקידה לפקידה? במקומות הקדושים: כותל המערבי, קבר רחל, מערת המכפלה, וקבר רשב"י במירון. ובכל מקום התפלל בדמעות שליש, בתחינה קורעת לבבות, לישועת ישראל. כבר התפרסמה העובדה, כשעמד אצל "קבר רחל", פתח ואמר באידיש: אמא, משמים אכן אמרו לך "מנעי קולך מבכי", אבל אני בנך חיימק'ה אומר לך, אל תרפי, אל תמנעי קולך, אל תחדלי לבכות ולהתחנן בעד זרעך השרויים בצרה עד שירחם האלקים עמו ויגאלנו."

"ידועה העובדה שהוא עצמו סיפר זאת, כשהלך להתפלל בקבר רחל לשם היה רגיל לנסוע להתפלל על כלל ישראל, עמד סמוך למחיצה והגיע לאזניו קולה של אשה שעמדה סמוך למחיצה מעבר השני, ומתחננת לפני הקב"ה. היא היתה חשוכת ילדים, וכבר עברו כמה וכמה שנים מהחתונה ועדיין לא נתברכה בילדים, וצערה היה נורא ואיום. פתאום פתחה ואמרה כך: "רחל אמנו, הלא את היית ג"כ חשוכת ילדים, ואת יודעת היטב את גודל הצער והעגמת נפש הכרוך במצב כזה, תהיי את מליצת יושר שאזכה גם אנוכי לבן כמו שזכית את". כאשר הגר"ח שמע מלים אלו, נתמלא התרגשות מתפילתה התמימה של אותה אשה, ופנה אליה באמרו "מובטחני שתפילתך נתקבלה, ובודאי תזכי לשנה הבאה לבן, ואני אהיה סנדק! ואכן כך הוה."

"לאחרונה שמעתי מעשה נורא. מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל היה בכותל המערבי ולפתע בא הגר"ח, עמד רגע ליד הכותל וחזר. כשעבר בחזר ליד הגרש"ז הוא שאל אותו לפרש הדבר, ענה לו הגר"ח: לא באתי לומר תהילים, רק אחד היה בביתי והזכיר לי חולה קשה, התרגשתי מאד ורציתי לבכות, חשבתי שטוב יהיה אם אשפוך את הדמעות האלו בכותל. באתי, הזלתי שתי דמעות ואני חוזר..."

"על פרט - כמו על ציבור - בעתות צרה ומצוקה היה הגר"ח זועק ומתפלל עד שהפרשה באה אל קיצה - לטוב, או חלילה, למוטב ב'פרשת אנטבה' חלה מרוב צער והרעיש עולמות בתפילותיו ובקריאותיו להתחזק. כאשר מרן הגר"י הוטנר זצ"ל נשבה בידי המחבלים כחודש ימים, יצא הגר"ח למסע התעוררות נמרץ כשהוא מזכיר בתפילותיו שלא לנוח ולא לשקוט ולבקוע רקיעים בתפילות."

"כאשר התקיימו עצרות תפילה בכותל המערבי לרפואת גדולי ישראל וכדומה, היה מקדים את שיעורו מהערב לצהרים בכדי שיוכל להשתתף עם הציבור בזמן שנקבע."

יצאנו מבית המשגיח שליט"א בהרגשה של געגועים לדמותו של אותו גאון וצדיק, רשמנו את הדברים עלי גליון בתקוה שהדברים יעשו רושם בלבבות הקוראים לפסוע בעקבותיו. זי"ע. (מתוך המבשר תורני תשע"ד)

נעליים בפינת הרחוב וראה הורים צעירים לימים עם עגלת תינוק כשהם מביטים מבעד לחלון ורוצים לבחור נעליים לתינוק שלהם לראשונה בחייהם. הגר"ח התפעל כולו ואמר בשיחתו: "האם נוצר מכשיר מד בעולם שיכול למדוד כמה אהבה יש בלב ההורים לתינוק הטרי שלהם, והם באים עתה לבחור לו נעליים, כמה אהבה מונח בלב ההורים, אבל תדעו לכם שהלב מלא זה רק כאן בעולם הזה, וכשנעלה למעלה שם אין לב, רק מה שהכנו כאן כך יהיה לנו שם, וכשאמר זאת הגר"ח התרגש ביותר עד כי מבין ריסי עיניו החלו לנשור דמעות לרוב."

"הגר"ח אף היה מדבר רבות בשיחותיו על החובה להיות נושא בעול עם חברו בכל מצב שהוא."

"אני נזכר כי פעם בקשו ממני לסדר חברותות לבחורים שבאו לישיבה מחו"ל. אמרתי להגר"ח שעדיין אין לי חברותא בשבילי ואיך אני אסתדר. אולם, הוא ענה לי במקום: "תעזוב את עצמך, בזכות זה שתסדר חברותות לאחרים יהיו לך חברותות טובות!"

"לא יאומן כי יסופר, עד היכן היו לו הרגשים דקים ועמוקים בענין הכרת הטוב באופן פלאי."

"עובדה הווה שהזמינו אותי לפני הרבה שנים כבוגר ישיבת טעלו להשתתף בהנחת אבן הפינה שנערכה בשוב טלז סטון, וכמובן שמעולם לא עשיתי דבר ללא התייעצות עם הגר"ח, הלכתי לשאול את הגר"ח מה לעשות האם להשתתף בטקס בישיבה ולבטל סדר מהכולל או שאמשיך בסדרים שלי כרגיל, הגר"ח חשב והרהר זמן רב, ולאחר מכן אמר לי בהתרגשות עד שהדברים חדרו בעצמותי, וכה אמר לי: "אינני יודע כמה הכרת טוב יש לך לישיבת טעלו שם למדת בבחרותך לעומת הביטול תורה שיגרם לך בגין כך, קשה לי לענות לך האין להתנהג, אולם דבר אחד ברצוני לומר לך ועליך לשנן זאת תדיר כי "הכרת הטוב זה כל האדם", הרגשתי אז שהדברים יוצאים מלבו של לב טהור וגדול במעשים הדורש ממני מה שהוא בעצמו מקיים תמיד."

"בענין זה, ברצוני לספר כי פעם ישבתי אצלו, והנה הרבנית ע"ה נכנסה לחדרו ואמרה לו שמאן דהוא הזמינו לבר מצוה, הגר"ח שאל את הרבנית האם הלה הגיע להזמינו בעצמו, או רק התקשר בטלפון, ואז הוסיף ואמר לי שיש לו כלל איך שמזמינים כך הוא מתנהג, אם הבעל שמחה הזמינו בטלפון הרי הוא מתקשר בחזרה בטלפון לאחל מזל טוב, ואילו אם האדם טרח והגיע אליו באופן אישי הרי הוא מרגיש חובה מוסרית ללכת ולהשתתף באופן אישי לבר מצוה אצלו כי כמה שהאדם משקיע כך יש לו חובה להשקיע בחזרה לשני, ולמרות שהתאמץ ביותר והדבר לא היה קל עבורו, אולם, הוא הרגיש שהוא חייב לטרוח ולהשתתף בשמחת הזולת שטרח והגיע להזמינו כהכרת הטוב."

מספרים שמרן הגר"ח זצ"ל היה משתתף ובוכה רבות בעת התפילה...

"אכן, גם על כך ניתן לספר רבות עד כמה שהיה שופך שיחו תדיר לפני השי"ת על כל דבר ודבר בחייו, ולא רק בעת התפילה."

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עטרת שלמה

פרשת ויגש תשע"ט

ויגש אליו יהודה ויאמר וגו'. ולא יכול יוסף להתאפק וגו'.
(מ"ד, י"ח – מ"ה, א').

הנה מבואר דעל ידי דברי יהודה נתהפך לבו של יוסף, ועל ידי זה נגרם שיוסף נתגלה לאחיו. וצריך ביאור איך דבריו גרמו לזה, ומה בדבריו גרם שיוסף יתגלה אל האחים.

וביאר בזה אא"ז מרן הגרי"ז זצ"ל, דהנה במדרש (צ"ג, ג') איתא, כתיב מים עמוקים עצה בלב איש, ואיש תבונה ידלגה, לבאר עמוקה מלאה צונן והיו מימיה צוננין ויפין ולא היתה בריה יכולה לשותות הימנה, בא אחד וקשר חבל בחבל, ונימה בנימה, משיחה במשיחה, ודלה הימנה ושתה, התחילו הכל דולין הימנה ושותין, כך לא זו יהודה משיב יוסף דבר על דבר עד שעמד על ליבו. מבואר מדברי המדרש שעמוק בלבו של יוסף היה עצה, אשר לא הייתה בריה יכולה לעמוד עליה ולדלותה ממעמקים, עד אשר בא יהודה ודלה את העצה מעומק ליבו של יוסף, והביא להתגלות יוסף לאחיו.

וביאר העצה העמוקה שהייתה בלבו של יוסף, היא שיוסף רצה לגרום שיעקב ירד למצרים, ויהודה שהבין שאין כאן אלא עלילה, קשר חבל בחבל ונימה בנימה להבין מהי העצה העמוקה, ומהו תכלית כונתו של יוסף, וכאשר עמד על סוד תכלית הענין, אמר ליוסף, אתה סבור כי על ידי עיכוכו של בנימין, יגרום הדבר שיעקב ירד למצרים, אבל באמת אין זה כן, אלא אדרבה כראות יעקב כי אין הנער ומת, ולא תעלה בידך סוף כונתך, ועל כן הוכרח יוסף למצוא אופן אחר להביא את יעקב, וזהו שגרם ליוסף להתודע לאחיו, ולשלוח עגלות להביא את אביו, עכ"ל.

ויש להוסיף בזה, בטעם הדבר שרצה יוסף לגרום שיעקב ירד למצרים, שטעם הדבר הוא כמו שכתב הרמב"ן לעיל בפרשת מקץ (מ"ב, ט') בארוכה שכל מגמתו הייתה להביא להתקיימות החלומות אשר חלם, והכל עשה יפה בעתו לקיים את החלומות, כי ידע שיתקיימו באמת, שכל אלו העניינים היו ביוסף, מחכמתו בפתרון החלומות, ומכלל מגמתו זו היה צריך שיעקב ירד למצרים, כי יש לתמוה אחר שעמד יוסף במצרים ימים רבים, והיה פקיד ונגיד בבית שר גדול במצרים, איך לא שלח כתב אחד לאביו להודיעו ולנחמו, כי מצרים קרוב לחברון כששה ימים, ואלו היה מהלך שנה היה ראוי להודיעו לכבוד אביו, ויקר פדיון נפשו ויפדנו ברוב ממון, אבל היה רואה כי השתחווית אחיו לו וגם אביו וכל זרעו אתו, אי אפשר להיות בארצם, ומחמת כל זאת הוא שרצה יוסף לגרום שיעקב אבינו יבא למצרים, שבה יתקיימו חלומותיו.

ועינכם אל תחוס על כליכם כי טוב כל ארץ מצרים לכם
הוא. (מ"ה, כ').

אף שפרעה אמר להם שאין צורך בהבאת רכושם אשר רכשו בארץ כנען, כי טוב כל ארץ מצרים לכם, מ"מ יעקב ובניו לא שמעו לדבריו, כמו שנאמר להלן (מ"ו ו'), ויקחו את מקניהם ואת רכושם אשר רכשו בארץ כנען ויבאו מצרימה. וצריך ביאור מדוע באמת הורידו למצרים את מקניהם ורכושם, והלא אמר להם פרעה 'כי טוב כל ארץ מצרים לכם הוא'.

ולפי פשוטו יש לומר, דצדיקים ממונם חביב עליהם יותר מגופם, וכמו שחזר יעקב על פכים קטנים לקחתם, כן גם בירידתו למצרים, חס על רכושו ולא השאירו בארץ כנען, אף שכל טוב ארץ מצרים לו הוא.

ונראה לומר בזה עוד, דכיון דירידת יעקב ובניו למצרים הייתה מחמת גזירת בין הבתרים של ארבע מאות שנות גלות, לפיכך סבר יעקב שאם ירד בגפו למצרים, אבל רכושו וקנינו ישארו בביתו שבארץ כנען, יחסר בזה מהענין של הגלות, שנשאר לו שייכות וחלק עם ארץ כנען.

וכעין זה מצינו לגבי עשו, כשהלך מארץ כנען, דאיתא בחז"ל והובא ברש"י (לעיל ל"ו ו'), שאמר עשו, מפני שטר חוב של גזירת כי גר יהיה זרעך המוטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר, עכ"ל. וכתוב שם (פסוק ו') ויקח עשו את נשיו ואת בניו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו, ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען, וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו, הרי שכשעשו הסתלק מארץ כנען, לא הניח אחריו כלום אלא לקח אותו הכל, כי אם היה מניח כמה מחפציו בארץ כנען לא היה נחשב שהסתלק מן הארץ. ועל דרך זה י"ל, דגם אצל יעקב כשירד מצרימה, היה זה הטעם שלקח עמו כל רכושו.

וישלח את אחיו וילכו ויאמר אליהם אל תרגזו בדרך.
(מ"ה, כ"ד).

וברש"י הביא דברי הגמ' בתענית דף י' ע"ב, שבוה אמר להם, אל תפסיעו פסיעה גסה, והכנסו בחמה בעיר.

וצריך ביאור למה אמר להם הלכות הדרך, וכי עד עתה לא ידעו הלכות אלו, שלא לפסוע פסיעה גסה וליכנס לעיר בחמה, ואמו זה פעם ראשונה שהם יוצאים לדרך.

ויש לבאר, דהרי השתא כששלחם יוסף להביא את יעקב אבינו, כתוב (לעיל פסוק ט') שציווה אותם 'מהרו ועלו אל אבי, ואם כן היו מצווים לילך במהירות, ועל כן היה צריך להזהירם דאע"פ

שנצטוו לעלות במהירות, מ"מ יזהרו שלא יפסעו פסיעה גסה, ושיכנסו לעיר בחמה.

וטעם הדבר שציוו לעלות במהירות, הוא על פי דברי הרמב"ן (פר' מקץ, פרק מ"ב, ט') שכתב דהטעם שיוסף לא שלח להודיע את יעקב אבינו כי הוא חי, ואע"פ שבכל אותם ימים רבים, היה יעקב אבינו שרוי בצער, ובשכול ואבל על יוסף ועל שמעון, שכל זה היה משום שידע יוסף שהחלומות צריכים להתקיים, ועל כן המתין עד שבאה העת והזמן לקיום החלומות, ורק אז שלח להודיע ולהביא את יעקב אבינו, ולולי כן היה יוסף חוטא חטא גדול, במה שהמתין והשאיר את אביו שרוי בצער ובאבל.

אבל מעת שהגיע הזמן שיכול להודיע ליעקב כי עודנו חי, מאותו רגע צריך להודיע את יעקב במהירות ובהקדם האפשרי, ולא להתמהמה ולהמתין כלל, ועל כן ציוו שיעלו אל יעקב במהירות, שלא יהיה שרוי יותר בצער.

ולפי זה מבואר היטב למה עכשיו היה צריך להזהירם שלא יפסעו פסיעה גסה, ויכנסו לעיר בחמה, דאע"פ שצריכים לעלות אל אביהם במהירות, מ"מ עליהם לנהוג כדין הולכי דרכים.

ויאמר ישראל רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם אמות. (מ"ח, כ"ח).

אף שאמרו ליעקב דברי יוסף, וגם ראה את העגלות אשר שלח יוסף, וזה גרם ליעקב שתחי רוחו, בכל זאת רצה לראות את יוסף כמו שאמר, 'אלכה ואראנו בטרם אמות'. וצריך ביאור מה ענין ראייה זו שחפץ בה יעקב. וגם להלן (פסוק ל') כתוב 'ויאמר ישראל אל יוסף אמותה הפעם אחרי ראותי את פניך', וצריך ביאור מה טיבה של ראייה זו.

ויש לומר, שיעקב לא האמין לבניו, משום שיצאו מכלל חזקת כשרות, כיון שמכרו את יוסף, אלא שאע"פ ידע שיוסף חי, על פי הסימנים ששלח לו יוסף עגלות, וכמו שביאר רש"י, שבזה רמז לו על עגלה ערופה שזאת למדו יחדיו, אלא שסימנים אינו ודאי, ועדים וסימנים, עדים עדיפי, לכן רצה לראותו כדי לאמת את הדבר שיוסף חי.

ויבא יוסף את יעקב אביו ויעמדהו לפני פרעה. (מ"ז, ז').

מלשון הכתוב 'ויעמידהו', משמע דיעקב אבינו לא נעמד בעצמו, אלא יוסף הוא שהעמידו. וצריך ביאור, דממה נפשך אם יעקב אבינו היה חפץ לעמוד לפני פרעה, למה לא נעמד מעצמו, ואם יעקב אבינו לא היה חפץ לעמוד לפני פרעה, למה העמידו יוסף.

ונראה לכאור הטעם דהאבות הקדושים אין אצלם מציאות שהם עומדים לפני פרעה, והם אינם כפופים לשום מציאות בעולם, בלתי לה' לבדו, ועל כן יעקב מצד עצמו אינו נעמד לפני פרעה, ורק יוסף הוא שמעמידו.

ונגדולה מזו חזינו, דאפילו קיום החלום שחלם יוסף, שיעקב אבינו ישתחוה ליוסף, נתקיים רק כשנשתחוה לו על ראש המיטה, ולא נתקיים להדיא, וכמו שכתב רש"י שהיה זה השתחוואה לשכינה.

ונראה להוסיף בזה עוד, דבאמת מה שיוסף העמידו, לא חשוב עמידה, על פי דברי השיטה מקובצת בזבחים דף י"ט ע"ב שהביאו מהירושלמי, דבכל מקום שצריך עמידה, כגון בתפילה והקורא בתורה, צריך לזהר שלא יסמוך, דאם סומך לא שמה עמידה, ולפי זה יש לומר דכיון דיוסף העמידו, ונסמך על יוסף, לא שמה עמידה, ולא נחשב שעמד לפני פרעה.

ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים עליו ויקרא הוציאו כל איש מעלי ולא עמד איש אתו בהתודע יוסף אל אחיו. (מ"ח, א').

וברש"י כתב, לא היה יכול לסבול, שהיו מצרים נצבים עליו ושומעין שאחיו מתביישין בהודעו להם. הנה התורה כתבה פסוק שלם, שיוסף דאג להוציא כל איש מעליו, כדי למנוע את בושת אחיו, ועוד הוסיפה התורה והעידה, שאמנם כן היה, שלא עמד איש אתו באותה שעה, ושבאמת נתקיים הענין שלא היה שם איש שיתביישו ממנו. למדנו מזה דגם בעת שעוסקים בדבר גדול ונשגב, מכל מקום צריך לזהר שלא יהא נגרם מזה שום דבר קל שאינו כדון, ואם יכול ליגרם תוצאה של איזה בושא למישהו, אז אי אפשר לעשות הדבר, על אף גדלו ורוממותו.

ומעשה היה עם אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל, שבעת כהונתו ברכנות בבריסק, בעקבות ביקורות ודרישות השלטונות מבתי המטבחים, התפתחה תופעה של שחיטה שחורה שלא בבית המטבחים, תופעה כזו של שחיטה בלתי מוסדרת, טומנת בחובה סכנות לכשרות השחיטה, על כן קרא אא"ז זצ"ל לאסיפה את כל הנהגת העיר, על מנת לפעול למניעת תופעה זו, ואולם גם אחר שכל המוזמנים נתאספו בביתו, נמנע אא"ז זצ"ל מלפתוח את האסיפה ולא פתח את פיו. סיבת הימנעותו הייתה מחמת שאחד מן השוחטים, ששוחט במסגרת השחיטה השחורה, הגיע לאסיפה בלא שהוזמן, ומכיון והדברים שהיה אא"ז זצ"ל צריך לומר היו גורמים לו לבושה, ועל אף שהיה בלתי קרוא, מכל מקום נמנע אא"ז זצ"ל מלקיים את האסיפה, ובלכד שאותו יהודי לא יתבייש, באומרו כי אי אפשר לפעול תועלת לאידישקייט על ידי שיגרם בושא ליהודי.

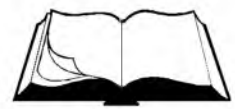
הדברים נערכו מתוך שיעור הנמסר בעש"ק
בישיבת "עטרת שלמה" – קרית הישיבה
את השיעור במלואו ניתן לשמוע בקול הלשון
03-6171001-1-1-5-7-5 (מס' הר"ש)

השיעור נדפס לרפואת הבה"ח
אברהם בן ציון בן חיה אריאלה
בתושחי

מִי יֵרֵא

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

טבת תשע"ט

מדיני עשרה בטבת ושאלות המצוות

גליון 354

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

קריאת התורה

◀ אין להעלות לתורה לא בשחרית ולא במנחה את מי שאינו צם, או את מי שאין בדעתו להשלים את התענית, ובדיעבד אם קראוהו, אם הוא ת"ח ומחמת אונס אירע שלא התענה וצר לו לומר להם כדי שלא יהיה חילול ד' בדבר, יכול לסמוך בשעת הדחק על המקילין לעלות (משנ"ב ס"ק י"ט וס"ק כ"א).

◀ בשעת קריאת התורה נוהגים בני אשכנז, לומר כמה פסוקים בקול רם: "שוב מחרון" וגו', וכן "ד' ד"י" וגו' וכן "וסלחת" וגו'. וצריך שקודם לאמר הקהל, והשי"ח ימתין עד שכולם יסיימו, ורק אח"כ יקרא, כדי שכולם ישמעו. (משנ"ב ס"ק י"ט וס"ק כ"א).

העולה לתורה, יאמר פסוקים אלו ביחד עם השי"ח, ולא ביחד עם הקהל (שם).

קדיש לפני שמו"ע

◀ **שאלה:** מיד לאחר קריאת התורה במנחה (במנין ספרדי שאין קוראים בנביא), אמרו חצי קדיש (כמו בכל שני וחמישי), האם לומר קדיש עוד פעם לפני שמו"ע?

תשובה: אם אומרים קדיש על הבימה, א"כ לפני העמוד לא יאמרו קדיש כי אין במה להפסיק בין הקדישים, "יהללנו" ו"לדוד מזמור", אין זה הפסק (משנ"ב ס"ק רצ"ב ס"ק ד'), ובעצם הקדיש הולך על קריאת התורה, והא דאמרין הקדיש קודם שמו"ע, כדי שידעו הציבור שהגיע השי"ח לפני העמוד ("לבוש" שם). ולכן במקרה שחולכים לקרוא בתורה במקום אחר, וחוזרים לבית הכנסת כדי להתפלל שמו"ע יש לומר הקדיש לאחר קריאת התורה (שעה"צ ס"ק תרכ"ב ס"ק ז').

אמירת "עננו"

◀ חולה שאוכל ביום התענית לא יאמר "עננו" ("ביאור הלכה" ס' תקס"ה, ד"ה בין יחיד).

מי שאכל בשוגג, יכול לומר "עננו", מכיוון שהוא חייב עדיין לצום, ויאמר "ביום צום התענית הזה". (משנ"ב ס' תקס"ח ס"ק ג'). ועי' שו"ת "שבט הלוי", ח"ה ס' אות ד'. שמיישב הסתירה בזה).

קטן שאינו צם לא יאמר "עננו" במנחה. (דגם גדול אינו אומר "עננו" אם אינו צם, ולא שידק בזה חינוך, שו"ת "שבט הלוי", ח"ה ס' קל"א).

אמר "עננו" ב"שמע קולנו", וטעה וסיים "ברוך וכו' העונה בעת צרה" במקום לסיים ברכת "שמע קולנו" – אם נזכר תוכ"ד, יכול לומר מיד "ישומע תפילה" (שו"ת "שבט הלוי", ח"ה ס' קל"ב) – אם נזכר לאחר כ"ד, יחזור ויאמר "כי אתה שומע וכו'" ("ביאור הלכה" ס' קי"ט ס"ק ז' ד"ה "אם דילג").

כשאין עשרה מתענים

◀ אם אין עשרה שמתענים – אין לומר "עננו" בחזרת השי"ח אחר ברכת "גואל ישראל". ויש סוברים, שמספיק שיש שבעה מתענים בתענית ציבור, (והשאר אנוסים כגון: שהם חולים) כדי לקבוע ברכת "עננו" אחר "גואל ישראל" (שו"ע ס' תקס"ו ס"ק ג'). ומשנ"ב ס"ק י"ד).

ה"פרי מגדים" (ס' תקס"ו) מסתפק, אם במקום שאין בו עשרה מתענים, יש לומר "עננו" בחזרת השי"ח ב"ישומע תפילה", או לא לאמרו כלל? אבל ה"משנ"ב" (ס"ק י"ז) כתב דמשמע מתשובות הרשב"א וכן מהגהות הגר"א מבואר שעדיף שיאמרו לפחות ב"ישומע תפילה" (בלי סיוס הברכה, כמוכן) כיוון שהוא תענית ציבור.

ש"צ שאינו צם

◀ אפילו אם יש עשרה מתענים בבית הכנסת, צריך שגם החזן יהיה בין המתענים, כדי שיוכל לומר ברכת "עננו" (ס' תקס"ו ס"ה). ואם אין חזן אחר כתב הט"ז שאין לומר חזרת השי"ח כלל. אולם עיין ב"שער הציון" (שם סק"ט) שתמה עליו, מהיכי תיתי לומר כן וכתב דעכ"פ עדיף לחזור חזרת השי"ח ויזכיר "עננו" ב"ישומע תפילה".

חולה שצריך לאכול, אינו יכול להיות שי"ח בתענית ציבור (שם סק"ה), אך אם הוא נוטל רק כדורים או תרופה מרה, הוא נחשב לצם. ("באר היטב" ס' תקס"ז ס"ק ז') וכן אם אכל רק פחות מכשיעור, נחשב לצם, ואפילו עשה כן כמה פעמים (הגר"ש אלישיב זצ"ל).

עשרה בטבת

ליל הצום

◀ בליל עשרה בטבת מותר לאכול ולשתות. חובת הצום מתחילה מעלות השחר. (שו"ע ס' תק"נ ס"ב). אם הלך לישון בליל התענית, אסור לו לאכול – אפילו קם לפני עלות השחר – אא"כ התנה לפני השינה שיאכל לאחר שיקום, אבל לשתות מותר, אפילו לא התנה על כך. ולכתחילה ראוי להחמיר ולהתנות גם על שתיה (שו"ע ס' תקס"ד ומשנ"ב ס"ק ו').

ואם עבר ואכל לפני עלות השחר כשלא התנה על כך לפני שנתו לא הפסיד תפילת "ענינו". וכן מותר לעלות לתורה ולישא כפיו ולהיות שי"ח (עי' "שבט הקהתי" ח"א ס"ק ק"פ).

מחצי שעה לפני עלות השחר, אסור להתחיל לאכול יותר מכביצה פת ומזונות (משנ"ב ס' פ"ט ס"ק כ"ז), ופירות ושתייה מותר אפילו הרבה, ובשעת הדחק יש להקל אם אין זה מספיק לו לצורך התענית ("תשובות והנהגות" ח"ב ס' ת"ד).

קטנים

◀ קטנים אינם חייבים לצום אך אם יש בהם דעת להתאבל, ראוי לחנכם שיאכלו רק מאכל פשוט, כדי שיתאבלו עם הציבור. (משנ"ב ס' תק"נ ס"ק ה').

חתן בשבע ברכות

◀ חתן שהוא בתוך שבעת ימי המשתה שלו אע"ג ששבוע זה הוא לגביו כמו רגל, מכל מקום עליו לצום. שאתי (באה) אבילות דרבים ודחי (דוחה) רגל דיחיד ("ביאור הלכה" ס' תקמ"ט, בשם ריטב"א, וקישו"ע ס' קכ"א ס"ז).

שטיפת הפה

◀ אין לשטוף את פיו במים בבוקר, ובמקום צער מותר לעשות כן, אך יזהר ביותר לכפוף ראשו ופיו כלפי מטה, כדי שלא יכנסו מים לגרונו. (משנ"ב ס' תקס"ח ס"ק י"א).

להתרחץ

◀ מותר לרחוץ אפילו את כל הגוף בתענית (שו"ע ס' תק"נ ס"ב). אך נוהגים להחמיר שלא לרחוץ את כל גופו במים חמים. (שעה"צ שם ס"ק ח').

כיבוס בגדים – משא ומתן של שמחה

◀ מותר לכבס בתעניות, אבל בתענית של י"ז בתמוז ועשרה בטבת אולי יש למעט משום משא ומתן של שמחה ("יחוט שני" הל' שבת חלק ד' עמ' שפ"א, ומקורו מ"ביאור הלכה" ס' תקנ"א סעיף ב' בשם "אליה רבה" ופמ"ג, דאפשר יש להחמיר ב"ז בתמוז ועשרה בטבת כמו מר"ח עד התענית, וכוונתו רק ב' תעניות אלו, שזה משום אבילות על החורבן, וגם בדברים שאסור מעיקר הדין).

ויש סוברים שמותר בכל אלו (הגהות "דעת תורה" שם, שיש טעות סופר בדברי ה"אליה רבה", ואין שום מקור לדין זה).

שכח – ואכל או ברח על אוכל

◀ אם טעה ושכח שהיום צום ואכל, אסור לו להמשיך לאכול, שמי שאכל שום יחזור ויאכל שום? (משנ"ב ס' תקמ"ט ס"ק ג') אם כבר ברח על דבר מאכל – אסור לו לאכול ממנו, אלא יאמר מיד "ברוך שם וגו'" ("שערי תשובה" ס' תקס"ח ס"ק א').

מי שבטעות אכל או שתה ביום התענית צריך לגמור התענית וא"צ להתענות ביום אחר, אא"כ כוונתו לכפרה (וכן איתא במהרי"ל שצויה לאחד להתענות אח"כ לכפרה), (משנ"ב ס' תקס"ח ס"ק ח').

חתן או בעל ברית בבית הכנסת

◀ כשיש חתן או סנדק או בעל ברית בביהכ"נ אומרים סליחות עד הרחמים והסליחות (כן המנהג ברוב המקומות, ועי' משנ"ב ס' קל"א ס"ק כ"ז כ"ח), אבל החתן או בעל ברית עצמו אינו אומר סליחות כלל (שע"ת ס' קל"א, "לוח א"י" חודש חשון, והגר"ח קניבסקי שליט"א), ואומרים "אבינו מלכנו" ("ערוך השולחן" ס' קל"א סעיף י"ז).

ש"ץ – מי שלא נתמלא זקנו

בתענית ציבור, לא יהא ש"ץ אלא מי שנתמלא זקנו, ואין להקל אפילו ע"י מחילת הציבור (משנ"ב סי' נ"ג ס"ק כ"ב).
אולם בישיבות לצעירים לא צריכים להזהיר, שהרמ"ם או המשגיח יהיו ש"ץ, מאחר וכולם צעירים, לא שייך בזה כבוד הציבור, וגם הבחורים יכולים להיות ש"ץ (הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

כהן שאינו צם

כהן שאינו צם אינו יכול לישא כפיו במנחה ("לוח א"י" צום גדליה, בשם הפמ"ג, וכ"ה ב"מחזיק ברכה" קונטרס אחרון סי' קכ"ט ס"ק א'), הגר"ח קניבסקי שליט"א, ויש סוברים שיכול לישא כפיו ("מקור חיים" סי' קכ"ז סעיף ה'), וכן הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

כהן שאין לו טלית

כהן שאין לו טלית, לא יעמוד מאחורי הפרוכת אפילו בשעת הדחק, מכיון שאסור להשתמש בה (הגרי"ש אלישיב זצ"ל), ויש מתירים, משום שאין זה נחשב לשימוש אלא רק להפרדה בעלמא (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

ויש להוסיף, שאם יש חשש שיסתכלו על הכהן בשעה שאומר את "ברכת הכהנים" ויסיחו את הדעת מן הברכה, לא יעשו כן, וכמבואר במשנ"ב (סי' קנ"ח ס"ק ק"ב), שאם אין דרך לכסות ידיו בטלית והוא רוצה לעשות כן כדי שלא יסתכלו על מומין שבידיו, אסור לעשות כן משום שהוא משונה, ע"י שם.

ברכת כהנים בתענית ציבור במנחה גדולה

שאלה: בני ספרד נוהגים לישא כפיהם בתענית ציבור רק במנחה קטנה (ע"י שו"ע סי' קכ"ט), והרבה מבני אשכנז נוהגים לישא כפיהם אפילו במנחה גדולה ("חזון איש" סי' כ'), האם בן אשכנז יכול לישא כפיו במנחה גדולה במנין שרובו בני ספרד?

תשובה: לדעת "החזון איש" אין כאן מחלוקת, וס"ל שזה גופא כוונת השו"ע שגם לבני ספרד הדין הוא כן, ולכן עכ"פ בן אשכנז יכול לישא כפיו במנחה גדולה, אפילו במנין שרובו בני ספרד (הגר"נ קרליץ שליט"א).

פעמיים מנחה בתענית

מי שלא התפלל שחרית בתענית, ומתפלל פעמיים מנחה גם בתפילה השניה שהיא תשלומין על שחרית צריך לומר "עננו" (הגר"נ קרליץ שליט"א).

קריאת התורה ותפילה לאחר השקיעה

אם אירע ונתאחרו ציבור בתפילת מנחה עד אחר השקיעה, יש סוברים דבכל זאת יש להם לישא כפיהם לקרות בתורה פרשת "ויחל" ולומר "עננו" בשמו"ע ("שו"ת ידבר יהושע", להגרי"מ אהרנברג זצ"ל ח"ג יו"ד סי' ס"ג).

ויש אומרים שלא להתפלל כלל לאחר השקיעה אפילו בדיעבד שנתאחרו, (וכן הורה החזו"א זצ"ל, "ארחות רבינו" ח"ג עמ' רכ"ה ע"י"ש), וע"י משנ"ב סי' רל"ג ס"ק י"ד דבדיעבד ושעת הדחק גדול יש להקל עד רבע שעה קודם צאת"כ שדינו כיום.

חזרה בתשובה

חייב כל איש לשום אל לבו ביום התענית ולפשפש במעשיו ולשוב בתשובה, כי אין עיקר התענית אלא הכנה לתשובה, וכן אותם אנשים החולכים בטויל ובדברים בטלים, תפסו הטפל והניחו העיקר (משנ"ב סי' תקמ"ט ס"ק א').

נתינת צדקה

נוהגים לתת צדקה במנחה ביום תענית, כדאיתא בגמ' (ברכות ו'): אגרא דתעניתא צדקתא. ויש נוהגים לשער מה שהיה אוכל ביום התענית, ליתן לעניים בערב (משנ"ב סי' תקס"ו ס"ק י"ב בשם אליה רבה).

שתיה באמצע שמונה עשרה

שאלה: במוצאי תענית, התפלל מעריב ובאמצע שמו"ע הרגיש שעומד להתמוטט, ניגש לברז לשתות כוס מים להחיות נפשו, האם יברך קודם ברכת "שהכל" או עדיף לשתות בלי ברכה?

יסוד השאלה, האם נימא כיון שחייב לשתות משום פיקוח נפש, ממילא גם צריך להפסיק באמצע שמו"ע ויברך או שמא כיון שלגבי פיקוח נפש מספיק לשתות את המים (שעצם השתיה לא נחשב להפסק, שהרי לא מדבר כלום), אבל מה"י שיפסיק את השמו"ע בדיבור הברכה.

תשובה: כיון שחייב לשתות, ויש איסור ליהנות מעוה"ז בלי ברכה ממילא הותר לו גם לברך, ובפרט דמבואר בשו"ע (סי' ק"א סעיף י"ב) שהפסק בשוגג לא מפסיק בדיעבד, ע"י שם. וכ"ש כאן שהדין מחייב שצריך לברך ממילא בדיעבד אין זה הפסק בתפילה (הגרי"א"ל שטינמן זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א).

ויש סוברים דמסתבר שמותר להפסיק רק למה שמוכרח, והיינו רק לשתיה בלבד, אבל הברכה אין בזה היתר, וישתה בלי ברכה (הגר"נ קרליץ שליט"א), וי"א שהוא ספק ולכן יתרה הברכה בלבד לסמוך בדיעבד על הפוסקים דס"ל הרחוק כדיבור (הגר"י"ט וייס שליט"א).

קידוש לבנה

אם לא קידשו לבנה עד עשרה בטבת לדעת הרמ"א לא יקדש במוצאי התענית שאין שרויין בשמחה, אלא ימתין לליל י"ב בטבת. אמנם לדעת כמה אחרונים יכול לקדש במוצאי התענית אבל לצריך לטעום מקודם (ולא דמי למוצאי יוה"כ שיכול קדש מיד לפי ששמחין שיצאו בדימוס), (משנ"ב סי' תכ"ו ס"ק י"א).

"כה אמר... וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים..." (זכריה ח' י"ט)

שאלות המצויות

שבת "טל ומטר" לאחר 'תשעים'

שאלה: גמר להתפלל שמו"ע ומסתפק אם אמר "טל ומטר", התחיל להתפלל פעם שניה ובאמצע שמו"ע נזכר שאתמול אמר כבר תשעים פעם "טל ומטר" (וכמבואר בשו"ע סי' קי"ד סעיף ט'), מה עליו לעשות?

תשובה: כיון שכבר אמר תשעים פעם הרי הוא בחזקת שמסתמא אמר "טל ומטר" (הגם שלא חשב על זה בפועל), ומיד יש להפסיק מלהמשיך את תפילת שמו"ע, ולא יעזור שיכוון עכשיו שמכאן והלאה יהיה לשם תפילת נדבה משום שאין נדבה למחצה, ודוקא כשמתחיל מתחילת שמו"ע יכול לכוון לעשות לשם נדבה.

הפיל משקפים בעת ריקוד

שאלה: בעת ריקודים בשמחת תורה, ראובן הרים את שמעון על כתפיו ומתוך שמחה נפלו המשקפיים של שמעון, ולוי דרך עליהם ונשברו, מי צריך לשלם על תיקונים?

תשובה: ראובן שהרים את שמעון, זוהי רק פעולת גרמא ופטור מלשלם (וגם בידי שמים פטור, היות שלא התכוון להזיק כלל), לוי פטור משום שזה אונס גמור, שהרי מותר לרקוד בבית הכנסת ולא צריך לחשוב שיפלו משקפיים.

הצבעה באמצע השבעה

שאלה: האם מותר לצאת באמצע ה'שבעה' כדי להצביע לצורך העיר או הכנסת?

תשובה: כתב הרמ"א (יו"ד סי' שצ"ג סעיף ב'), שהא דאבל אסור לצאת חוץ מביתו היינו לטויל או למשא ומתן וכדומה, אבל לשאר דברים הצריכים לו מותר, ע"י שם. וידוע שה"חזון איש" אמר שלהצביע זהו גופי תורה, עכ"ד.

ולכן אם הצבעה לבני תורה או קיום חינוך ומוסדות התורה, מצוה לצאת להצביע גם באמצע ה'שבעה' (הסטייפלער זצ"ל, הגרי"א"ל שטינמן זצ"ל והגר"ח קניבסקי שליט"א).

טבילה בבריכת שחייה בשבת

שאלה: נוסע למקום נופש, אין שם עירוב איזורי, וגם לא מקוה, אבל יש שם בריכת שחייה של מים קרים. האם מותר לאנשים לטבול בה (טבילה עזרא מועילה במים שאובים)?

תשובה: אם המקום הוא יותר מבית סאתיים (לפי החזו"א בערך 40 מטר על 40 מטר, ולפי הגר"ח נאה בערך 34 מטר על 34 מטר) אין זה נחשב הוקף לדירה ואסור לטלטל בתוכה, אלא אם יש בית דירה בתוך אותו היקף, ואסור לטבול בשבת משום איסור טלטול בכרמלית (שו"ת "מנחת יצחק" ח"ו תשי"ב). (היכל ישיבת פוניבז' הקדושה בבני ברק הוא פחות משיעור בית סאתיים).

תשלום לועד בית עבור דירה מאחורי הבנין

שאלה: הגר בדירה בקומת קרקע הנמצאת מאחורי הבנין, ולא משתמש כלל עם חדר המדרגות (מלבד הוצאת הדואר מתיבת הדואר הרשומה על שמו), האם צריך לשלם לועד הבית כמו יתר הדיירים?

תשובה: היות ולא משתמש כלל בחדר המדרגות, אינו צריך לשלם לועד הבית על המעלית, על ניקיון חדר המדרגות ועל החשמל (ובזה שוכנס לקחת את הדואר, אינו נחשב שימוש).

אולם אם יש תשלום עבור ניקיון הגינה שלפני הבית, גם הוא נהנה ממנה, ועוד אם משתמש בשביל המוביל מהרחוב לדירתו, על זה יש תשלום, אזי ישתתף קצת בועד הבית.

הלווה עשה מצבה למלווה

שאלה: המלווה נפטר והלווה עשה וישלם על המצבה בתור פירעון חובו. המצבה עלתה יותר מהחוב, האם יש בזה משום רבית?

תשובה: איסור תשלום רבית הוא דוקא מלווה למלווה (שו"ע יו"ד סי' ק"ס סעיף י"ג), וכאן חוב הממון הוא ליורשים והם נחשבים ללווה, ולכן אם תשלום על הקמת המצבה היה מוטל עליהם, נמצא שהוא שילם להם יותר מהחוב ואסור, והר"י רבית מאוחרת ולכתחילה אין לעשות כן, אבל אם כבר נתן, אין חיוב להחזיר אפילו כדי לצאת ידי שמים (רמ"א יו"ד סי' קס"א סעיף ב').

אבל אם מצד היורשים הם היו מוציאים פחות כסף מזה, רק כנגד החוב, א"כ מה שהוא הוציא יותר מהחוב זה נחשב שעשה לכבוד אביהם, ועכשיו שהוא נפטר אין לו שם מלווה, ומותר.

המקור בפרשה: כי עבדך ערב את הנער (מד לב)

מסביב לשולחן

הרב מאיר שולביץ

עקרי העניין

מדין ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין שליט"א

גדר שיעבוד נכסים מדין ערב

הרשב"א בגיטין כתב לדמות נכסים משועבדים לדין ערב, ואח"כ כתב גבי נכסים משועבדים, דאם איתא ללוה זיבורית, דס"ד היה לגבות הבינונית ממשעבדי. ולכאור' הא בערב הוי דבר פשוט דכל היכא דאפשר למיגבי מן הללו ואף מזיבורית, דאי אפשר למיגבי מן הערב.

ויש לבאר, דאף דנכסים משועבדים הוי ג"כ גדר של ערב, מ"מ הגדר מעט שונה, דבנכסים משועבדים דין הערב קאי על הנכסים, והיינו דאית ליה זכות גבייה בהנך נכסים, והנה אם נכסים אלו היו נשואים ביד הללו, והיו לו עוד נכסים אחרים זיבורית, כיון דנכסים הללו הוי בינונית, שפיר היה לו זכות גבייה מהם, ולהכי אף שמכר אותם לאחריו לא מצי להפקיע הך זכות, ומשא"כ גבי ערב, דדין הערב קאי על הגביר, ואף דאית ליה ללוה חיוב ליתן לו בינונית, דלכאור' נימא דכיון דהערב משועבד לחובו של הללו ורק דיש לו בינונית, דשפיר יהיה חיוב הערב להמציא לו הבינונית מנכסיו מ"מ י"ל דהיכא דלית ליה ללוה אלא זיבורית, דאין לו חיוב כלל ליתן לו אלא זיבורית, דשוב אין הערב משועבד על יותר מזה, ואין חיוב להמציא לו את הבינונית מנכסיו. (שיעורי רבי גרשון קדושין ט"ו ע"א)

חיוב הערב כשמת הלוח וכשמחל

{הר"ן בכתובות הביא דברי ר"ת דהטעם דמכר שט"ח לחבירו וחזר ומחלו מחול, כיון ששני שיעבודים יש למלוה על הלוח, שיעבוד הגוף ושיעבוד על נכסיו מדין ערב, ואין נמכר אלא השיעבוד נכסים, ולכן כשחזר ומחלו שפקע שיעבוד הגוף, ממילא פקע גם השיעבוד נכסים, והוסיף הר"ן, ומינו כשמת לוח אע"פ ששיעבוד גופו פקע שיעבוד נכסיו לא פקע, לפי שיעקר ערבותו של נכסים בענין זה הוא שכל זמן שלא ימצא הלוח שירד לנכסיו ויפרע מהן, אבל כל זמן שנפקע מחמת המלוה אף שעבודא של נכסים נפקע, והיינו דדין שיעבוד נכסים הוא כדין שיעבודו דערב, ושיעבודו דערב איכא גם בכה"ג דמת הלוח, ומשא"כ היכא דמחל הלוח על החוב.

והנה בביאור הך מילתא גבי שיעבודו דערב, בפשוטו היינו, דהאומדנא דדעתו של הערב להשתעבד על כל מקרה שהלוח לא יוכל לשלם, וגם אם מחמת שימות, אבל אם הלוח ימחל על החוב, בודאי אין דעתו להשתעבד.

אמנם נראה לבאר בזה באופן א', והוא דהיכא דהלוח מת, אין הפשט דפקעה זכות המלוה, אלא רק שלא שייך החיוב על הלוח כיון שמת, אבל זכות המלוה שפיר קיימת, ואם הלוח יחזור ויחיה שפיר יחזור אליו החיוב, וכל זמן דזכות המלוה קיימת שפיר שייכא הערבות, ומשא"כ היכא דהלוח מחל על החוב דפקעה זכות המלוה, לא שייך ביה הערבות. [והס"ד דהר"ן היה, דאף דזכות המלוה קיימת גם אחר מות הלוח, מ"מ נימא דכמו דלעת עתה שהלוח אינו בעולם לא שייכא לגביו החיוב, כך גם לא יהיה שייכא לעת עתה החיוב להם שערב לחובו, וזהו דקמ"ל, דסו"ס כיון דזכות המלוה קיימת, שפיר שייכא הערבות]. (שיעורי רבי גרשון גיטין י"ג ב)

דכתיב 'תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך'. ומתוך, כי 'כיון דראובן בקבלנות קבל ערבותו ולא נתרצה לו יעקב, אין סברא שיבקש ממנו יהודה בערבות לחוד, אלא על כרחך שגם יהודה בא בערב קבלנות, אלא שלא הוזכר זה כאן, וסמך אקרא דראובן שזכר בו קבלנות 'תנה אותו על ידי'.

ב] ערבות יהודה על בנימין. בתחילת

הפרשה (פר' וישב) יהודה אמר ליוסף 'כי עבדך ערב את הנער', והנה על עצם הדבר שיהודה נכנס - בלקחו את בנימין - באחריות מדין ערבות, תמהו הראשונים, הלא יהודה היה הלוח עצמו ולא הערב, שהרי הוא ביקש מיעקב אבינו שיתן לו להוריד את בנימין למצרים, ומה שייך כאן דין ערבות, הלא אין כאן כי אם דין לוח ומלוה, ולאמיתו של דבר, בדברי ה'שאלות דרב אחאי' (פר' מקץ שאלתא לא) נראה שגירסתו בגמרא היתה שבזה נתקשו כלפי מקור זה, וכלשונו: "אמר ליה רב חסדא, התם יהודה גופיה לוח הוא, דכתיב 'שלחה הנער אתי', וכן מביא הריטב"א בשם רבו, שאכן מצד זה שפיר לא היה ניתן להוכיח מכאן דין ערב, וכלשונו: "האי לשון קבלנות אינו, כי למי נכנס יהודה קבלן, לוח עצמו היה. תירץ לי מורי, דלא דק תלמודא, דכל מאי דאמרין הכא אינו אלא אסמכתא. הריטב"א עצמו מיישב קושיא זו: "ולי היה נראה, דתלמודא משמע ליה, כי יעקב נתנו לראובן ושאר אחיו על קבלנות יהודה, וכך אמר ליעקב: תנה אותו להם על ערבותי", כלומר, ששאר האחים לקחו את בנימין, והם היו הלוחים מיעקב אבינו, ואילו יהודה קיבל על עצמו הערבות. גם הרשב"א כשדן בזה הביא צד זה בהבנת הסוגיא, כפי תירוצו הריטב"א, וכדלהלן. והנה הרשב"א בתשובות (שמיחוסות לרמב"ן סי' רכה) הוכיח מכאן שיש דין ערב גם כשאין שום לוח המתחייב לשלם את הכסף שנתן לו, כגון האומר לחבירו תן מעות לפלוני במתנה ואתחייב אני לך, וכיוצא בזה היה כאן, כי בהורדת בנימין למצרים לא היה שום לוח, אלא, שיהודה

א] מקור העניין. בגמ' בבא בתרא דף קעג ע"ב, א"ר הונא: מנין לערב דמשתעבד? דכתיב: (בפר' מקץ מג-ט) 'אנכי אערבנו מידי תבקשנו. פסוק זה נאמר כשביקש יהודה מיעקב אבינו שיסכים לשלוח את יוסף למצרים, ומזה שיהודה התחייב בלשון ערבות, ניתן ללמוד שהתחייבות כזאת חלה ומחייבת. והקשו בגמרא: "מתקיף לה רב חסדא, הא קבלנות היא, דכתיב (שם מב, לז) 'תנה אותו על ידי ואני אשיבנו', כלומר, אין זו ערבות סתמא [כערב שאומר למלוה: 'הלוח מעות לפלוני'], כי אם 'ערב קבלן' [כערב שאומר: 'תן לו מעות ואני קבלן'] - שאחריותו חזקה יותר מאחריות ערב רגיל, שהרי כך אמר ראובן אל אביו: "את שני בני תמית אם לא אביאנו אליך תנה אותו על ידי ואני אשיבנו אליך", ואם כן אין לנו מקור כי אם לדין ערב קבלן, ולא לערב סתם, ובהמשך הגמרא מובאים מקורות אחרים לדין ערב סתם, והנה למעשה ערבות סתם בלא קבלנות ילפינן מפסוק דמשלי (ו') בני אם ערבת לרעך תקעת לזר כפיו, ומפסוק של יהודה ילפינן לערב קבלן, והחילוק בין ערב סתם לערב קבלן, דאם אמר הערב הלוח ואני ערב וכדומה מן הלשונות הוי ערב סתם, וכשאומר תן לו ואני אשיב לך הוי כמו שנותן בשליחותו, ויהודה היה ערב קבלן, יען דכיון דראובן אמר בלשון קבלנות תנה אותו על ידי בודאי קיבל עליו יהודה גם הוא בתורת קבלנות דלולא כן לא הניחו יעקב, ותימה על רש"י בגיטין נ' א' שכתב דילפינן ענין ערבות בכלל מפסוק שלפנינו, בעוד שכאן בסוגיא מבואר דק ערב קבלן ילפינן מזה הפסוק, וסתם ערבות ילפינן מפסוק דמשלי שהבאנו - והעיר שם המהרש"א כלפי קושיית הגמרא: "יש לדקדק דהא האי קרא 'תנה אותו על ידי' וגו' ראובן אמר, ויהודה לא אמר אלא 'אנכי אערבנו' וגו', ולא הזכיר לשון קבלנות בדבריו... ואם כן מאי פריך ליה רב חסדא מקרא דראובן

הגאון רבי זאב ברלין שליט"א

ראש ישיבת גאון יעקב

בגדר חיוב הערב וקידושין מדין ערב

בגמ' קדושין ז א, תן מנה לפלוני ואקדש אני לך מקודשת מדין ערב, ערב לאו אע"ג דלא מטי הנאה לידה קא משעבד נפשיה, האי איתתא נמי אע"ג דלא מטי הנאה לידה קא משעבדא ומקניא נפשה. ויל"ע במה מתקדשת, האם במנה שנתן לפלוני דנחשב כאילו נתן לה, או דהקידושין הם במה שנותן לה הנאה שעושה את רצונה, ונפ"מ בזה מתי צריך שיאמר הרי את מקודשת לי, שהרי צריך לומר לפני נתנית המעות, וא"כ אם הקדושין הם בכסף צריך לומר בשעת נתנית המעות, אבל אם הקידושין הם בהנאה, סגי שיאמר לה בשעה שמודיע לה שעשה את רצונה, שזהו זמן נתנית ההנאה.

ומצינו שנחלקו בזה האחרונים, דהב"ח סובר שצריך לומר בתכ"ד של הנתינה, והח"מ והב"ש סוברים דסגי אף כשאומר לאחר הנתינה, ומשום דס"ל שהקידושין הם בהנאה. ועי' ברש"י קידושין שם שכתב דמקודשת אע"ג דלא מטי הנאה לידה, ומבואר שהקידושין הם במנה, וכ"מ ברא"ש שם שצריך שיאמר הרי את מקודשת במנה שנתית לפלוני. ולכא' ד' רש"י והרא"ש צ"ע, איך זה נחשב לקבלת כסף, וכן צ"ע איך לומדים דבר זה מערב, והא בגדר דין ערב מבואר בגמ' ב"ב קע"ג ג' שסודו משום דבההיא הנאה שמוציא הוצאות על פיו גמר ומשעבד נפשיה, ומבואר שהשיעבוד הוא מחמת ההנאה ולא מחמת שקיבל את הכסף.

ונראה בזה, דהנה בגמ' אמרי' דהאשה "קא משעבדא" ומקניא נפשה, וצ"ע מהו השיעבוד שאמרו כאן, ואם הכוונה שיש כאן שיעבוד להנשא לו, הרי זה לא ברור ששייך קנין כזה להשתעבד ולהתחייב להנשא, דהא הוי כמו קנין אתן דלא חל. ונראה לבאר בזה, דיל"ד באופן שאמרה לו תן מנה לפלוני ואקדש לך, והוא נתן, אבל נתבטלו הקידושין מאיזה סיבה, וכגון שהעדים היו פסולים וכיו"ב, ויל"ד האם יול לתבוע ממנה את המנה שנתן בציוויה, דלכא' י"ל שיש עליה שיבוד תמורת המנה שנתן שאם לא יחולו הקידושין תצטרך להחזירו לידו.

ולפ"ז מובן היטב, הא דזה נחשב שנותן לה כסף, דכיון שהיא משתעבדת תמורת המנה או להחזיר מנה או להתקדש, א"כ הוא כמקדשה בהן מנה שיש לו בידה, [ולא דמי למקדש במלוה שאינה מקודשת, כיון שבאותה שעה שחל החיוב היא מקודשת, ולא דמי למלוה שהחיוב היה קודם לכן, וכמו שמצינו בגמ' בקדושין מח ב, דהמקדש בפעולה למ"ד אינה אלא לבסוף אינו חשוב כמלוה].

ובזה מבואר מה שלומדים מערב, דגם בערב בההיא הנאה דא מוציא הוצאות על פיו, גמר ומשעבד נפשיה לפרוע את החוב, וברשב"ם ב"ב קע"ג ב' כתב, בלב שלם, ושליחותו דערב קא עביד כאילו הוא עצמו הלוח. ונתחדש כאן דהגדר בערב הוא דנחשב כאילו הוא עצמו לוח והלוח את הכסף, ומה שהגמ' אומרת שעל אמונתו הלוח, צ"ל דזה רק סברא למה זה לא יהיה אסמכתא, וא"כ גם בקדושין י"ל כך, דלכן נחשב קידושין כסף, דנחשב כאילו נותן לה את הכסף ובשליחותה נותן לפלוני. וזה הביאור בלשון הגמ' דמשעבדא ומקניא נפשה, דאין הכוונה שיש לה שיעבוד להתחייב להנשא לו, אלא דנתחדש כאן דאף בלא מעשה קנין אפשר להשתעבד באומר לחברו תן מנה לפלוני ואני פורע לך, דהוי שיעבוד על עצם מעשה הנתינה, ולא מטעם קבלת הנאה.

(סה"ז אהל חיא, ע"ש הרחבה נוספת)

התחייב בערבות על כך. דברי הרשב"א נסובים על דברי השואל שכתב לו שאין שייך מושג ערבות במקום שאין בו לא שום לוח ולא שום משתעבד, והשיב לו: "לא ירדתי לסוף דעתך... וקרא נמי מסייענו דכתיב 'אנכי אערבנו', והוא סלקא דעתא למילף מינה בשיליה גט פשוט דערב משתעבד דאורייתא, והתם מאן נתתייב ומאן נשתעבד שיהא יהודה ערב בשבילו, אלא שתוכל לדחות בזו ששאר האחים היו כבעלי חוב והוא כערב" (סברא זו היא כדברי הריטב"א הנ"ל).

ג] דרכו של האורים ותומים בערבות דיהודה. בדברי ה'אורים ותומים' (סי' קכט תומים סק"א) מבואר אופן אחר בנידון זה, והוא, שהלויים היו אדוני ארץ מצרים, שהם בקשו שיביאו להם את בנימין, ויהודה נכנס בערבות בעבורם להחזיר את בנימין, ומזה הוציא מקור להנדון המובא בשו"ע כלפי סדר הגביה מן הערב, דהנה קי"ל (חו"מ סי' קכט ס"ח) "אין נפרעין מן הערב תחילה", אמנם נפסק בשו"ע (שם ס"י): "אם הוא (- הלוח) גברא אלמא דלא ציית דינא, אז יתבע את הערב ויגבה ממנו, ואח"כ יחזור הערב על הלוח ויוציא ממנו", והסמ"ע (סקל"א) מביא מחלוקת הראשונים באופן שהלוח היה כבר גבר אלים קודם ההלואה: שיטת רבינו ירוחם היא, שבאופן כזה על המלוה ללכת תחילה אל הלוח, משום שידע בשעת ההלואה שהוא גבר אלים, ועל דעת כן הלוח לו, שהוא יהיה הלוח ויגבה ממנו תחילה, ודעת הרשב"א היא, שגם באופן כזה היתה ההלואה על דעת שיגבה מן הערב תחילה, ועל כך כתב התומים: "וקצת יש ראייה לדברי הרשב"א מהא דסלקא דעתא בגמרא, דהא דערב משתעבד מהך דכתיב 'אנכי אערבנו מידי תבקשנו', וקשה מה מהני, וכי ילך יעקב ויתבע לאדוני ארץ מצרים תחילה, וערבתו מה מועיל, ועל כרחך צריכים לומר, הואיל דהיה אלם יתבע להערב תיכף, ויפה השתעבד עצמו, וזה מבואר אף דהיה תחילה ערב בשעה שידע שהלוח אלם גובה מערב" (וכ"כ ב'ביאור הגר"א' שם סקל"ה).

ד] לברוח מן הערבות. ראה כאן במדרש בראשית רבה (ויגש צג, א) (משלי ו) בני אם ערבת לרעך וגו' נוקשת באמרי פ"ך וגו' עשה זאת וגו', א"ר חנינא ברח מן שלש והדבק בשלש, ברח מן הפקדונות ומן המיאונים ומלעשות ערבות בין אדם לחבירו, הדבק בחליצה, ובהפרת נדרים, ובהבאת שלום שבין אדם לחבירו, וראה בשפת אמת [כאן פ' ויגש תרל"ח] שכתב על זה: במדרש בני אם ערבת כו' ברח מן שלש כו'. פי' שאין לקבל ערבות על של אחרים כי הלואי שיתקן המוטל עליו. אמנם ערבות שבפסוק הוא להקב"ה כמ"ש רש"י ז"ל רעך זה הקדוש ברוך הוא. וקבלת עול תורה זה הוא שייך אל האדם. כי ערבות האמיתי הוא אותו שיש לו לזה שייכות בעצם נפשו. כענין כל ישראל ערבים כו'. וכמו כן ערבות יהודה לבנימין ה' ערבות אמת. לכן בלי ספק יוכל לקיים הערבות. וזה עיקר כוונת המדרש לחזק נפשות בני ישראל לברר כי הדבר שקיבלו עליהם בני ישראל באמת. בכל עת יכולין לקיים. לך התרפס ורהב כו' פי' ע"י היגיעה והתשובה לבוא אל האמת להתקרב אל התורה ות' לעולם יש תקוה כמאמר הפוך בה והפוך כו'. קוה וחזור וקוה כו'. וכן מצינו ביהודה כי הגם שמצא עצמו חייב בדבר. עכ"ז לא נפל לבו. ע"י בירור האמת שנגש אל האמת כלומר אף על פי שנמצא הגביע עכ"ז נקיים אנחנו. ודבר זה נמצא בכל איש ישראל תמיד:

כי עבדך ערב את הנער

כאשר בניו של יעקב, שבטי קה, חוזרים ממצרים הם מספרים לאביהם 'את כל הקורות אותם' איך דבר אתם 'האיש אדוני הארץ' קשות. איך הוא אסר לעיניהם את שמעון וכי הוא דורש שיביאו אליו את בנימין. יעקב אבינו מסרב לבקשה ולא מסכים שייקחו ממנו את בנימין.

גם כאשר כילו לאכול את השבר אשר הביאו ממצרים' והוא מבקש 'שובו שברו לנו מעט אוכל' הוא עדיין מסרב לשלוח איתם את בנימין. הוא אפילו בא אליהם בתלונה שטעונה הסבר 'למה הריעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אח'.

רק כאשר יהודה מבטיח ליעקב אביו שהוא יהיה אחראי על בנימין 'אנכי אעבדנו מידי תבקשנו' ומוסיף לכך התחייבות 'אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחטאתי לך כל הימים'. אם לא אביא אותו חי אז אחשב חוטא גם לעולם הבא.

כך גם כאשר יהודה מדבר עם יוסף אחרי שהגביע נמצא באמתחת בנימין. הוא מספר ליוסף 'כי עבדך ערב את הנער' אני לקחתי על עצמי 'ערבות אישית' עבור הנער והתחייבתי לאבי כי 'אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים'. ערבות שמשמעותה 'להיות מנודה בשני עולמות'.

אדם בא לגמ"ח לבקש הלוואה, הוא צריך אלף דולר למשך חודש. דבר ראשון נותנים לו טופס ומבקשים ממנו להחתים ערבים. ולא סתם ערבים, אלא ערבים מוכרים בעלי אמצעים שייסכימו להיות 'ערב קבלן'.

מה קרה? הוא מתפלא למה אתם לא מאמינים לי? מהר מאד הוא מרגיש על בשרו שמי שמלווה לך כסף רוצה להיות מכוסה ומוגן מכל הסיכונים עם כמה שיותר בטחונות. אתה צריך להביא 'ערב' שאם אתה לא תעמוד בהתחייבותך הערב ישלם ואחר כך הערב יוכל לתבוע אותך על מה ששילם עבורך.

האם יהודה נעשה 'ערב קבלן' על בנימין? האם לו ח"ו יקרה משהו לבנימין בדרך יוכל יהודה להחזיר את החוב ליעקב?

במדרש תנחומא למדנו על ערבות לכאורה שונה. 'בשעה שבקש הקדוש ברוך הוא ליתן את התורה לישראל אמר להן, תקבלו תורתי אמרו לו הן. אמר להן תנו לי ערב שתקיימו אותה. אמרו לו אברהם יצחק ויעקב יהיו ערבים. אמר להן: אבותיכם הן בעצמם צריכים ערבים, אברהם אמר 'במה אדע' יצחק אהב את שונאי דכתיב 'ואת עשו שנאתי' יעקב אמר 'נסתרה דרכי', אמרו לו: בנינו יהיו ערבים שלנו, מיד קבלן הקדוש ברוך הוא ונתן את התורה לישראל שנאמר 'מפי עוללים ויונקים יסדת עוז' לפיכך כשישראל מבטלין את התורה הקדוש ברוך הוא פורע מן הערבים'.

'ערבות' הבנים איננה ה'ערבות' המקובלת שאם לא תשלם הערב ייקח אחריות על החוב במקומך. 'ערבות' הבנים היא בעצם 'משכון' 'בנינו יהיו ערבים שלנו' זו מעין ערבות 'ביצוע' שאם לא נעמוד בהתחייבותנו לשמירת התורה ייקחו מאתנו את הבנים.

אולי זו דומה לערבות של יהודה של 'כי עבדך ערב את הנער' ששם יהודה ה'ערב' מתחייב לדאוג ולהיות אחראי שבנימין יחזור בריא ושלם אל יעקב אבינו. יהודה אומר ליוסף אני לקחתי על עצמי

דיני ערב

שדכן

הסתפקתי לענין שדכן שעשה עבודתו נאמנה והתחייבו לו יותר מן הראוי ולא נעשה קנין על כך, אם אפשר לחזור. ומצאתי בקצות החושן כ"ט סק"ח, שכ' דאפשר לחזור ומשום דסו"ס לא עבד כנגד שכרו ושאינו מפועל.

תשלום

הסתפקתי אם ערב יכול לקחת תשלום על ערבותו, ונראה דשפיר דמי, וכ"כ בקצות"ח כ"ט סק"ט והוסיף דבעי קנין בכל ענין אם רוצה לחייב עצמו ובא קנין יכול לחזור בו. וערבות הנקאית מהואר להדיא בסיומן כ"ט סט"ו דהוי ערב קבלן, ומשום דהם גוהים גם כשיש ללווה לשלם.

ערב בשבת

יש לדון אי מהני לעשות עצמו ערב בשבת, הסמ"ע בס"י קל"א סק"י כתב 'אין בזה איסור שבת בפרט בעוד בין השמשות', וצ"ב מדוע אין זה נחשב קנין בשבת שהרי משעבד עצמו לענין.

תנאי

ערב שחתם ערבות גמורה כדון, וההלוואה נעשתה אחרי חתימת הערבות, אולם תנאי גמור התנה עם המלווה, שכל הערבות היא כל זמן שהמלווה ידבר עם הלווה בעדינות ולא ידבר עמו קשות, ולא נהג המלווה כן כ"כ, והם מתווכחים ביניהם על זאת, איך הדין בזה. נראה דצדוק הערב ומתרי רכש: א. שמא דיבר עמו המלווה קשות. ב. הרי ידועה דעת מרן המחבר בס"י קל"א ס"י דכל תנאי בערבות מפקיע את הערבות וכלשונו שם, "ערב או קבלן שחייבו עצמם על תנאי אף על פי שקנו מידו לא נשתעבד מפני שהוא אסמכתא".

קטן

ערבות של קטן לא מועילה וביאר הסמ"ע והגר"א, "דמו"מ שלו משום כדי חייו", והביאור דמשא ומתן שלו מהני משום פרנסתו, והסמ"ע כתב דאין קטן בר הקנאה בדבר של"ל הנאה, והסתפקתי, במקום שישלם לקטן שיחתום ערבות, ואז יש לו הנאה, שמא אז מועילה חתימתו, לסברת הסמ"ע.

'ערבות אישית' עבור הנער התחייבתי לאבי כי 'אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים'. חטא שמשמעותו 'להיות מנודה בשני עולמות'. להפסיד הכול, גם עולם הזה וגם עולם הבא.

למדנו לכאורה יסוד גדול וחשוב מערבותו של יהודה. יסוד שהוא עצה טובה לאדם הרוצה למצות את כל כוחות נפשו כדי להצליח ולעמוד במשימה המוטלת לפניו - שיחייב את עצמו ב'ערבות אישית' חזקה.

והוא מה שאמרנו בגמרא בנדרים 'שנשבעין לקיים את המצוות שנאמר 'נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך'. שלמרות שגם לפני השבועה החדשה הזו, הרי הוא כבר מושבע ועומד מהר סיני לקיים את כל מצות התורה. בכל זאת הוא רשאי להישבע באופן מיוחד לקיים מצווה זו. וכל כך למה: כדי ששבועה מחודשת זו תזרז ותמריץ אותה לקיים את המצווה.

הר"ן שם מוסיף ואומר שהרעיון הזה להישבע על המצווה, הוא ראוי והגון לעשות כן. כדי לזרז עצמו לקיים את המצווה. שהרי דוד המלך עצמו עשה כן כמו שאמר 'נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדקך'. 'האבני נזר' מוסיף ואומר שלכן יהודה נכנס ל'ערבות' זו כדי שיהיה לו המחייב של 'ערבות' של סכנת נידוי משני עולמות.

כל ישראל ערבים זה לזה

מצות תוכחה

מובא בגמ' שבועות ל"ט ע"א כל עבירות שבתורה נפרעים מהחוטא עצמו בלבד ובשבועת שקר נפרעים ממנו ומכל העולם כולו. שואלת הגמ' וכל עבירות שבתורה אין נפרעים מכל העולם מחמת החוטא והרי כתוב "וכשלו איש באחיו" (ויקרא כ"ו ל"ז), דהיינו שיכשלו ויענשו איש בעוון אחיו מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה, כלומר כפי שגובים את החוב מהערב של הלוה כך נפרעים מכל האדם על העבירות של חברו ומוכח שגם בשאר עבירות נענשים שאר העולם ולא רק בשבועת שקר, מתרצת הגמ' שהפסוק שמשמע ממנו שכל ישראל נענשים בחטאו של היחיד מדובר באופן שיש בידם למחות שלא יחטא ולא ימחו בו אך בשבועת שקר הקב"ה נפרע אף מאלו שלא היה בידם למחות. היוצא מזה כשאדם רואה שהשני מתכוון לחטוא צריך להוכיחו ולמחות בו שלא יעשה את העבירה.

ע"פ "הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא" (ויקרא י"ט י"ז) מובא בתרגום אונקלוס "ולא תקביל על דיליה חובא", ופירושו דכיון שתוכיח את עמיתך לא תקבל על דיליה חובא, משמע דאם לא הוכיחו הרי שהוא מקבל על דיליה חובא, דהיינו דמלבד העונש שמקבל על ביטול העשה של הוכח תוכיח את עמיתך, יקבל עונש על עצם זה שחבירו חוטא וכעין זה מוצאים אנו דין ערבים בדבר מצוה וכפי שכתב רש"י בגמ' ר"ה כ"ט ע"א על דברי הגמ' "כל הברכות כולן אעפ"י שיצא מוציא" ומפרש רש"י "שהרי כל ישראל ערבים זה לזה", דהיינו שצריך לדאוג לו לקיים המצוה כראוי. וכן כתב הרמב"ם בספר המצוות עשה ר"ה "שציונו להוכיח החוטא או מי שירצה לחטוא ולמנוע אותו ממנו במאמר ותוכחה ואין ראוי לנו שיאמר אני לא אחטא, ואם יחטא זולתי מה לי דינו עם אלוקיו זה היפך התורה, אבל אנחנו מצווים שלא נמרה ולא נעזוב זולתנו מאמתנו שימרה ואם השתדל להמרות חייבים אנו להוכיחו ולהשיבו והוא אמרו יתעלה "הוכח תוכיח את עמיתך" (ויקרא י"ט י"ז), כתב בשדי חמד ח"ז עמ' 318 דהמקור שחייב להודיע ולהפריש חברו מאיסור היינו מדין מצות "הוכח תוכיח".

מקור לכלל זה

ע"פ בפרשת עגלה ערופה "כפר לעמך ישראל אשר פדית ה'" (דברים כ"א ח') כתב בעל הטורים "מכאן שכל ישראל ערבים זה לזה", ולכן אפילו שהרוצח היה אדם אחד צריכים כל ישראל כפרה משום שכולם ערבים זה לזה. מובא במד"ר ויקרא פרשה ד' אות ו' "תני חזקיה ע"פ "שה פזורה ישראל" (ירמיה ז') נמשלו ישראל לשה מה שה הזך לוקה על ראשו או באחד מאיבריו וכל איבריו מרגישים, כן הן ישראל אחד מהם חוטא וכולן מרגישים. משל באותו אדם שמצאוהו קודח חור בספינה

וכשצעקו עליו השיב בתמימות הלא בשלי אני קודח, אמרו לו נכון שקודח אתה בחדוך אבל המים שיציפו את הספינה יטביעו לא רק אותך אלא את כל הנוסעים, וכן בני ישראל מכח דין ערבות הכלל סבלו מרובות מפני החוטאים שבתוכם, וכמו שבחטא העגל חטאו רק מקצת מבני ישראל וכלל ישראל סובל מכך לדורותיו (עי' בכלי יקר דברים כ"ט י"א ובמשך חכמה פרשת יתרו עה"פ "ויענו כל העם יחדיו ובפירוש אברבנאל יהושע פ"ז).

בס' חסידים מביא מקור אחר לדין כל ישראל ערבים זה לזה שנאמר "ויענו כל העם קול אחד ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה", אילו היה אחד מוחה לא ניתנה תורה, לכן אומרים ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך. המהר"ל מפראג בס' נתיבות עולם נתיב התורה פרק ב' כתב להסביר ענין של ערבות בשביל שעם ישראל הם עם אחד מה שלא תמצא בשום אומה שאינה עם אחד כמו ישראל, ודומים לאדם שאם יש מכה באחד מאיבריו שכולם מרגישים בעבור שהם גוף אחד. וכן כתב רבינו חיים ויטאל בליקוטי תורה פרשת קדושים עה"פ "ואהבת לרעך כמוך" כי כל ישראל גוף אחד וכל אחד מיישראל הוא אבר פרטי. כתוב "אל גנת אגוז ירדתי" (שה"ש פ"ו י"א) ואמרו במד"ר שה"ש פ"ו "מה אגוז זה נוטל אחד מהכרי וכולן מדדרין ומתגלגלים זה אחר זה, כך הן ישראל לקה אחד מהן כולם מרגישים" הה"ד "האיש אחד יחטא וגו'" (במדבר ט"ז כ"ב), ומה שאמרו במדרש לקה אחד מהן, היינו שחטא אחד מהן, וכך משמע מלשון הפסיקתא (שם) "כל הפירות יכול כל אדם ליטול מהם מתוך השק ואין חבריהם מרגישים בין תמרים בין תאנים, אבל האגוז כיון שאתה נותן ידך ונוטל מהם מעט כולם מתרעמים ומרגישים, כך הם ישראל איש אחד חוטא כולם מרגישים האיש אחד יחטא ועל כל העדה תקצוף". לפי"ז אין הפסוק בלשון בתמיה אלא בניחותא כמו שמוכח מדברי המד"ר במדבר ט"ז י"ב "ישראל אחד מהן חוטא וכולן מרגישים האיש אחד יחטא וגו'", ז"א מקור מפורש שכל ישראל ערבים זה לזה דאם אחד חוטא כל ישראל סובלים מזה. מובא בהקדמת שערי יושר להגר"ש שקאפ זצ"ל שכל יהודי הוא כמו בורג במכונה גדולה, שאפילו שבורג בפני עצמו נראה כדבר ללא ערך כלל, אך כאשר הוא בא כאחד מחלקי המכונה הרי הוא מקבל חשיבות במשנה תוקף ורב חלקו אשר כחסרונם יכול להפסק כל עבודת המכונה.

ברכות מאליפות

להרה"ג אליהו דבורקס שליט"א

לרגל הוצאת ספרו החדש

"משמחי לב"

מאמרי הלכה ומנהג אקטואליים

לפי סדר ארבע חלקי שלחן ערוך

הנושאים הבאים

ויחי - דיני קריאת שמע, האספו ואגידה לכם (מט א), פסחים נו א.

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה בעריכת תמציתית וייחודית להשיג בהנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נסתר, ראשונים, אחרונים, חסידות

חגליון מוקדש
להצלחת העוסקים במלאכה

גליון קצ"ב פ' ויגש
ז' טבת ה'תשע"ט
רמת - השרון

משיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

להתקשר אליה, הוא התכונן שתגיד הקפדתי ואני לא יכולה לשכוח את זה, אבל היא במקום אמרה- הכל מן השמים אני מוחלת לך בלב שלם. היא מחלה לו בלב שלם והתפללה על שידוך ומצאה בחור אחר ושמחה מאד עם השידוך החדש.

חשבתי שאם היה באותו מעמד רבי לוי יצחק מברדיטשוב הוא ודאי היה אומר 'ריבנו של עולם תראה איזה עם, שמוכנים למחול דבר כזה שאחרים שאין להם את הגבורה עם העומק הזה היו אומרים אני מקפידה מאוד מאוד' אבל אתה מבקש מחילה אז אני אומרת שאני מוחלת אבל לא בלב שלם, והיא אמרה בלב שלם מכל הלב כי אני מאמינה באמונה שלימה שאם קרה ככה זה הכל מן השמים, כמו יוסף הצדיק.

אלו הזכויות של עם ישראל !!!

ברכת הצדיק

מתי תתקיים ובמה תלוי הדבר?

ג' שיחות מתוך 'שיחת בין השמשות' להרב תומר איזק שליט"א

"פי זה שנתים קרעב בקרב הארץ ועוד חמש שנים אָשֶׁר אֵין חֵרִישׁ וְקָצִיר"

(בראשית מה, ו')

מבואר בחז"ל שכשיעקב אבינו ע"ה הגיע למצרים הפסיק הרעב. וא"כ מה עם החלום ואיך הוא יתקיים? יש בזה מחלוקת בחז"ל (מובא ברמב"ן בסוף הפרשה) אם כשמת יעקב חזר הרעב לעוד חמש שנים או שלא חזר יותר.

וזה לשון הסיפרי פרשת עקב פסקא ל"ח:

"וכן אתה מוצא בכל מקום שהצדיקים הולכים באה ברכה לרגלם, יצחק ירד לגור באה ברכה לגרר שנאמר ויזרע יצחק בארץ' (וגר') (שם

זרקו אותו לבור ומכרו אותו לעבד ולבסוף כשמגיעים למצרים יוסף מקרב אותם כל כך, כל כך אוהב אותם, משום שיוסף יודע שהכל מהקב"ה, והוא אפילו לא מזכיר במילה לאחים שהוא זוכר שהם מכרו אותו.

הם מצדם פחדו שהוא יזכיר להם את הטעות, הרי הם היו אנשים גדולים וחכמים והם חשבו שיוסף הוא אדם רע ומזיק למשפחה, ויש סכנה שיעקב יכתיר אותו כמנהיג, זה היה הפחד שלהם, ובסוף הם גילו את הטעות, הם היו מלאי בושת, ויוסף מעודד אותם אני לא מרגיש כלל שאתם עשיתם לי את זה, לא מכרתם אותי רק אלוקים...

יוסף אומר אין לי בלב שום דבר אדרבה, הוא גומל חסדים ומפרנס אותם בעין טובה לחם לפי הטף אפי' לתינוקות, שיהיה להם לחם לפירורים. זו המידה של יוסף - גומל חסד לכל אחד, מפני שהוא מאמין שהכל מהקב"ה.

הזכויות של עם ישראל

התרגשתי מאד כשאתמול קרוב לשעה שתיים-עשרה בלילה בא אלי בחור בן תורה שלפני חודש היה אצלי, הבחור כבר כמה שנים אחרי גיל עשרים ורוצה להתחתן, שאלתי אותו האם מישוה נפגע ממך, האם נפגשת עם בחורה כמה פעמים והפסקת ולא בקשת סליחה, הוא אמר שלא היה מקרה כזה.

אמש הוא אמר לי שיש לו לספר סיפור, הוא חזר הביתה התחיל לחשוב ונזכר שהיה דבר דומה לזה, שדכנית קבעה לו פגישה ליום פלוני וחכתה לתשובה האם הוא מוכן לבא.

הוא סיפר להורים שלו וההורים התענינו ואמרו שלא נראה להם- היא טובה מאוד מאוד אבל בשבילך זה לא מתאים, והודיעו לה שלא מקיימים פגישה, הודיעו בזמן כשהיה עוד כמה ימים לפגישה, אבל משום מה לא הגיעה ההודעה אל הבחורה, זה קורה, אולי היא השאירה הקלטה והיא לא פתחה את המכשיר, היו בטוחים שהיא יודעת והיא לא ידעה.

הבחור נזכר בסיפור הזה שסיפרו לו שהיא קנתה בגד חדש והתכוננה, הגיעה לפגישה וחכתה שיבוא יצאה לכאן ולכאן חכתה בפנים ובחוזן, שעתיים היא חכתה והוא לא הגיע. וכשנזכר בסיפור הזה הוא החליט בעצמו

זכותה דיוסף צדיקא

ג' שיחות בעניין יוסף הצדיק

הים ראה וג'ס תִּפְדֵּן יִסָּב לְאָחִיר

(תהלים קיד, ג)

שמעתי מאבי זכרנו לברכה, המדרש אומר על הפסוק: הים ראה וג'ס תִּפְדֵּן יִסָּב לְאָחִיר (תהלים קיד, ג)

"הים ראה" משמע שהים ראה משהו, איזה גוף ראה הים שבזה 'ויגוש' - המים ברחו ימינה ושמאלה ונהיתה יבשה, קריעת ים סוף. אומרים חז"ל: הים ראה ארוננו של יוסף, עם ישראל הלכו עם ארוננו של יוסף, שמשה העלה את עצמותיו ממצרים.

מה זה אומר ארוננו של יוסף? זו תזכורת לנהוג במידות הטובות של יוסף הצדיק, הים ראה שעם ישראל חי בנייהם ארוננו של יוסף, והם חיים לפי המידות הטובות של יוסף, ובזכות זה זכה עם ישראל לנס הגדול קריעת ים סוף. וכן כתוב בתהילים (ע"ז) בכמה פסוקים 'בני יעקב ויוסף', יוסף זכה שעם ישראל מצינים אותם שהם מתייחסים בגדולה של יוסף.

אם נסתכל בפרשיות יש הרבה סיפורים על יוסף אבל נזכיר שני דברים מיוחדים. בפרשת וישב מסופר על **הצניעות** של יוסף שעומד בנסיון עם אשת פוטיפר "ויעזוב בגדר... וינס החוצה" שיוסף במסירות נפש היה מוכן לסבול את כל הבושות רק לשמור על הקדושה של עם ישראל. זה מידת הצניעות של יוסף.

דבר שני, "ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו"², יוסף גומל חסד גם למי שעשה לו רעה, האחים

² שיחה שנאמרה בכ"א כסלו תשע"ד

³ בראשית מז, יב

⁴ שיחה שנאמרה בכ"א כסלו תשע"ד

המהר"ל דיסקין תירץ שיעקב היה מתקשה לפי דרגתו בכוונת "בכל נפשך" דהיינו למסור עצמו למיתה, משום שידע שצריך להעמיד י"ב שבטים, וכל זמן שיוסף היה חסר לא העמיד עדיין את כולם ולא רצה למות, אבל כשראה את יוסף יכול היה כבר לכוון בכל נפשך ולכן קרא ק"ש.

הרב מפונוביז' תירץ בפשטות משום שאז היה זמן ק"ש, אבל יוסף לא קרא בגלל שהיה עסוק אז במצוות כיבוד אב והעוסק במצווה פטור מן המצווה. וכן פירש גם אצל רבי עקיבא שהיה קורא ק"ש בשעה שהוציאוהו להורג, משום שבדיוק אז הגיע זמן ק"ש.

מעשה בבכא סאלי שברך את נסיון מחוק

ובענין זה של אהבת האב לבן, מסופר שבזמן שהגרמנים ימ"ש השתלטו על מרוקו, ומושל העיר הגוי פחד שהגרמנים יהרגוהו, והוא פגש ברבי ישראל אבוחצירא (הבכא סאלי) זצ"ל, ורצה שיברכו, אבל הוא רצה שהברכה תצא מעומק לבו של הבכא סאלי ולכן הוא הקדים בבקשתו שהרב יברך קודם את בנו, הרב מאיר אבוחצירא זצ"ל, ורק אח"כ ביקש שיברך אותו... המושל הסביר אח"כ שרצה שהרב יפתח את רגשות לבו באהבתו את בנו, וממילא תהיה גם הברכה למושל בלב רגש.

לאחר השואה הייתה הצעה לקבוע תקנה המחייבת את כלל ישראל ביום מסוים שיהיה יום תענית ציבור לזכר הצרה שהייתה בזמן השואה, והייתה בזה עוד מטרה שכל אלו שלא ידעו מתי נפטרו קרוביהם שיגידו ביום זה קדיש.

אבל החזו"א התנגד לקבוע יום מסוים ליום תענית, ואמר שהדור שלנו אינו בדרגה לתקן תקנות חדשות או חיובים של דרבנן. ולענין שיוכלו לומר קדיש על מי שלא יודעים מתי נפטר הורה החזו"א שיגידו ביום עשרה בטבת שהוא בין כך יום צום, וכך הרויחו עוד שגם אלו שהתרחקו ל"ע מהתורה יצומו באותו יום. ולמה קבע דווקא את יום י' בטבת ולא י"ז בתמוז, נראה לנו משום שזה קצר ובזה בנקל יחזיקו מעמד.

דברי רבי יוסי מדברי אבא, שזה קידוש השם שכל זמן שהצדיקים בעולם ברכה בעולם, נסתלקו מן העולם נסתלקה ברכה מן העולם, עד כאן. והנה השלים הרעב חמש השנים הגנותרות, עכ"ל.

לא תמיד הברכות מתקיימות

והנה צריך לדעת שאע"פ שברכות של צדיק לא תמיד מתקיימות, זה לא מגרע כלום מערך הצדיק ומאמונת החכמים.

מספרים שר' חיים מצאנז זצ"ל היו הברכות שלו מתקיימות, וכשהוא נפטר מישהו הוציא ספר גדול עם כל מיני סיפורים על ברכות שלו שהתקיימו, (כנראה שהוא כתב את זה עוד בחייו, כמו שאחרי שנפטר הסטייפלר זצ"ל מיד יצאו כמה ספרים עליו שכנראה אנשים כתבו עוד כשהיה חי).

וכשהביאו לבנו ר' יחזקאל משינאווא זצ"ל, שהיה חריף מאוד, הוא אמר "אם היו כותבים ספר על כל הברכות של אבא שלא התקיימו, יתכן שהיה יוצא ספר גדול עוד יותר".

גם כששלמה המלך התפלל לקב"ה שישמע את התפילות שבביהמ"ק, הוא אמר שאם יבוא גוי להתפלל אז שהקב"ה ישמע לו תיכף, אבל אם יהודי יתפלל אז שה' יעשה מה שטוב בעיניו.

כיון שאם לא נותנים לגוי מיד את מה שהוא רוצה - יהי' חילול השם ח"ו, אבל יהודי יודע שזה תלוי בעוד דברים, והוא עצמו צריך להתפלל ולעסוק בתורה ומעש"ט ולא לסמוך רק על הצדיק.

"וַיֹּאסֶר יוֹסֵף מְרַפְּתוֹ וַיַּעַל לְקֶרֶת אֶשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁוֹנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיֹּפֶל עַל צְוָאָרָיו וַיִּכְן עַל צְוָאָרָיו עוֹד" (מו כט)

כתב רש"י "אבל יעקב לא נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע" וידועה השאלה למה קרא יעקב אז ק"ש?

המהר"ל מפראג תירץ שיוסף היה אהוב על אביו יותר מכל אחיו, וכשנפגש איתו עלה ביעקב רגש של אהבה ורצה יעקב את אותו רגש לייחד לקב"ה ולכן קרא אז ק"ש.

כ"ז, ירד יעקב אצל לבן ברכה ירדה לרגלו שנאמר 'נחשתי ויברכני ה' בגללך' (שם ל'), ירד יוסף אצל פוטיפר ברכה באה לרגלו שנאמר 'ויברך ה' את בית המצרי בגלל יוסף' (שם ל"ט)

"ירד יעקב אצל פרעה ירדה ברכה לרגלו"

שנאמר 'ויברך יעקב את פרעה' (שם מ"ז), במה ברכו? שמנע ממנו שני רעה ונאמר 'ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם' וגו' (שם נ'), ואומר 'וכלכלתי אותך שם' (שם מ"ה) מה כלכול האמור להלן בשני רעבון הכתוב מדבר אף כלכול האמור כאן בשני רעבון הכתוב מדבר

"רבי שמעון בר יוחאי אומר אין זה קידוש השם שדברי צדיקים קיימים בחייהם ובלים לאחר מיתתן. א"ר אלעזר בר' שמעון רואה אני את דברי יוסי מדברי אבא שזה קידוש השם כל זמן שהצדיקים בעולם ברכה בעולם נסתלקו צדיקים מן העולם נסתלקה ברכה מן העולם".

וכתב הרמב"ן בפרק מז פסוק י"ח: "ויבאו אליו בשנה השנית" לשני הרעב, ואף על פי שאמר יוסף 'ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר' (לעיל מה ו), מכיוון שבא יעקב למצרים באתה ברכה לרגלו והתחילו לזרוע וכלה הרעב, וכן שנינו בתוספתא (י ג), לשון רש"י. וכך הוזכר כבראשית רבה (פט יא) אמר רבי יוסי ברבי חנינא שתי שנים עשה רעב, כיון שירד יעקב אבינו למצרים כלה הרעב, ואימתי חזרו? בימי יחזקאל וכו'.

ואם כן לא נתקיימו דברי יוסף כפתורנו ויבא הענין לחשוד אותו בחכמתו? ואולי נאמר שהיה הרעב בארץ כנען כדבר יוסף, אבל במצרים ירד יעקב אבינו אל היאור לעיני פרעה ולעיני כל מצרים וראו כל עמו שעלה גילוס לקראתו, וידעו כי ברכת ה' היא לרגל הנביא. ואם כן יהיה 'ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו לחם לפי הטף' בשאר שני השבע וכל ימי חיות אביו, כי גם אחרי מות אביו אמר אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם (להלן ג', כא).

ועם כל זה אני תמה שאם כן לא היה החלום אמת, כי הראו לו את הגזרה ולא העניין הגהיה והנעשה בהם. וראיתי שם בתוספתא דסוטה אמר רבי יוסי כיון שמת יעקב אבינו חזר הרעב לישנו וכו'. ועוד שנינו בספרי (עקב לח) ויברך יעקב את פרעה, במה ברכו? שנמנע שני הרעב, אף על פי כן שלמו אחר מיתתו, שנאמר ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם, מה כלכול האמור להלן (פרק מה יא) בשני רעבון הכתוב מדבר, אף כלכול האמור כאן בשני רעבון הכתוב מדבר.

רבי שמעון אומר אין זה קידוש השם שדברי צדיקים קיימים בחייהם וניטלין לאחר מיתתן. אמר רבי אלעזר ברבי שמעון רואה אני את

דברי אמת

מאמרי היזוק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים

מנחם רבי דב יפה זצוק"ל

גיליון 113 ■ יוגש

אחת העצות לזירז לעבודת ה' ולעסק התורה, ללמוד דברים שמלהיבים לעבודת ה' ולהתמסרות גמורה לעסק התורה, וכן לשנן את דברי המסילות ישרים, שאין רע גדול מחסרון השלמות, ושום חסרון רוחני אינו דבר של מה-בכך.

דנים את האדם לפי מה שהוא

ולא יכול יוסף להתאפק... ויאמר יוסף אל אחיו אני יוסף העוֹד אבי חי ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו (מה, ג). שאלת יוסף לאחיו "העוֹד אבי חי", מעוררת תמיהה רבת: הרי כל טענתו של יהודה ליוסף הייתה שנפשו של יעקב אביהם קשורה בנפשו של בנימין ולא יחא ביכולתו לשאת את היעדרו של בנימין, וכדבריו ליוסף: "והיה כראות יעקב כי אין הנער, ומת", ומה מקום יש לשאלת יוסף "העוֹד אבי חי"?

עוד יש לעיין, שהנה הגמרא במסכת חגיגה (ד') כותבת, שכשר' אלעזר הגיע לפסוק זה היה בוכה: "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, ומה תוכחתו של בשר ודם כך, תוכחה של מלך שר ודם על אחת כמה וכמה". ולכאורה איזו תוכחה נאמרה להם על ידי בשר ודם, הרי על פי האמור בפסוק, הדברים היחידים שאמר יוסף לאחיו במעמד זה הם: "אני יוסף העוֹד אבי חי", ומה תוכחה יש כאן? ומה שהאחים נבהלו מפניו, בפשטות, משום שחששו שיענישם על שמכרו אותו לעבד?

וה'מדבר רבה' על פסוק זה מביא את דברי אבא כהן ברדלא שאמר: "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה, יוסף קטנם של שבטים לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבא הקב"ה ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא, על אחת כמה וכמה". הנה, גם מדברי המדרש מבואר שבדבריו של יוסף מונחת תוכחה, אלא שהמדרש מוסיף על דברי הגמ', שהקב"ה יבא ויוכיח לכל אחד "לפי מה שהוא", ויש להבין הכונה בזה.

ואומר ה'בית הלוי', שבאמת יוסף לא שאל אותם אם יעקב מת, אלא הוא הביע בפניהם תמיהה ופליאה שאינו מבין איך יכול יעקב לחיות עד עתה למרות שאינו יודע ממני עד עתה. ובדבריו אלו רמז להם שטענותיו של יהודה נסתרות מיהודה עצמו, שהרי טענתו של יהודה הייתה שצריך לרחם על יעקב משום שהוא לא יוכל לשאת את צער לקיחתו של בנימין, ואומר להם יוסף שאם אתם כל כך חשים לצער ולחיייו של יעקב אזי מדוע כשמכרתם אותי לעבד לא חששתם לחייו של יעקב, וזו סתירה וקושיא מהם על עצמם.

וזה כונת המדרש שיבא הקב"ה ויוכיח לכל אחד לפי מה שהוא, כי גם ביום הדין יהיה תוכחה לאדם ממעשיו על מעשיו שהם סותרים זה את זה, ולמשל, מי שאינו נותן צדקה, סובר בדעתו שכובד הפרנסה מהווה סיבה נאותה למנוע עצמו מנתינת צדקה. ואף שאלבא דאמת אין התירוץ מספיק, שהרי חז"ל כבר אמרו (גיטין ז'), שאם אדם רואה שמזונותיו מצומצמים יעשה מהם צדקה - מכל מקום יש קצת קולא במה שמחמת עניותו הוא חס מלהוציא את כספו.

אמנם, הקב"ה יראה לו ממעשיו שלו במקום אחר, שהוא פיזר ממון הרבה למען כבוד, מחלוקת או עבור מותרות, ויוכיח אותו שאם בגלל עניותו הוא נמנע מלתת צדקה, מדוע עניותו לא מנעה ממנו לפזר ממון עבור עניינים של כבוד וכדו', ונסתר בזה התירוץ ויגדל עונשו כפלים."

אם על מלאכתך קיבלת בינה לתורה לא כ"ש

ובאמת היסוד מובא בתנא דבי אליהו: "פעם אחת הייתי מוהלך ממקום למקום

חוזק הכוחות כגודל המניע

כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמור אם לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל הימים (מד, לב). "ואם תאמר למה אני נכנס לזה יותר משאר אחי..., אני נתקשרתי בקשר חזק, להיות מנודה בשני עולמות" (רש"י).

השם משמואל תמה, מדוע באמת יהודה קיבל על עצמו נידוי משני עולמות, גם על מצב שהשבת בנימין לאביו לא תהיה בשליטתו [כדוגמת מה שארע בפועל - שבנימין נאסר ע"י המצרים והשבת בנימין לאביו לא הייתה בשליטתו]?

וחידש יסוד גדול: יהודה ביקש ליצור לעצמו 'מחייב' גם למצב שנראה כאנוס, משום שסבר שאם יקלע למצב של קושי גדול להחזיר את בנימין, אזי הסכנה של נידוי משני העולמות תוציא מן הכח אל הפועל כוחות עלומים ואדירים אשר גנוזים בפנימיותו, ומתגלים רק במצבים של סכנה (כדוגמת הכוחות המתגלים אצל העוסקים בחילוף יקיריהם אשר לכודים בתוך שריפה ענקית), ובאמצעותם יוכל לפעול על מנת להשיב את בנימין ליעקב.

עפ"י דבריו הנפלאים אפשר לנסח הגדרה, שכפי גודל המניע של האדם, כך גודל חוזק כוחותיו! לפיכך, אם אנחנו רוצים להגדיל את כוחות ההתמודדות שלנו עלינו לחפש דרכים להגדיל את המניע.

מעין דברים אלו מצינו ברמב"ן. הנה התורה מספרת שלאחר שיעקב ביקש מיוסף שלא יקברו במצרים, ויוסף השיב לו "אנכי אעשה כדברך", חזר יעקב ואמר "השבעה לי". ויש להבין מפני מה ביקש שיוסף ישבע לו, וכי היה ליעקב חשד על בנו הצדיק שימרה את רצון אביו ואת הבטחתו "אנכי אעשה כדברך"?

מתרץ הרמב"ן: "לא היה יעקב חושד בבנו הצדיק האהוב לו שימרה על מצות אביו... אבל עשה כן לחזק העניין בעיני פרעה, אולי לא יתן לו רשות להפריד ממנו... לפיכך השביעו, כי לא יהיה נכון להעבירו על שבועתו. וגם יוסף יצטרך יותר להשתדל בענין, מפני השבועה".

למדנו מדברי הרמב"ן, כי אף על פי שלא היה שמץ של ספק ברצונו העז של יוסף למלא צוואת אביו, מ"מ לא נמנע יעקב להשביעו, כדי שיהיה לו מחייב להשתדל יותר.

ההספד שהספידו את הגר"ח שמואלביץ

בהספד על הגאון ר' חיים שמואלביץ זצ"ל אמר אחד הספדים, שמפני מידת החסד שהייתה בו, היה לומד ר' חיים במשך כל היום עם חברותו. ברם חתנו הגר"י אזורי שליט"א אמר, שהוא למד עם חברותו כדי להבטיח את לימודו, שיהיה לו כמה שיותר 'מחייב', ואמנם להכנת ה'שיעור כללי' לא לקח ר' חיים חברותא היות שלא היה זקוק למחייב נוסף.

עלינו להתבונן שאנו מדברים פה על ר' חיים שמואלביץ - גאון אדיר, מתמיד מופלא ושיכור באהבת התורה, ועל אף זאת מצא לנכון לחפש 'מחייבים' ללימודו!

ובאמת לא פשוט כלל להצליח בתורה, שהרי בעסק התורה היצר משתדל להפריע יותר ממה שהוא משתדל להפריע בכל המצוות, וצריך האדם לשמוח בכל דבר שיכול לזרז אותו לעסוק בתורה, ולהתרחק כמטווי קשת מכל דבר שיכול להפריע לו.

בהסברים שהם לא עושים עסק מגנוני כבוד. אלא שלעיתים קרובות המציאות היא שכאשר נדמה להם שאחרים לא נוהגים בהם בכבוד הראוי, הם נפגעים עד עמקי נשמתם. או כאלו שמדברים לשון הרע על כל העולם, אך חמתם בוערת בהם כשנודע להם שמאן-דהו העיז לדבר בגנותם. או בחור שלא קם לתפילת שחרית משום שהשינה נחוצה לרעננותו, אך בלילה הוא העביר זמן רב בבטלה ושאר מרעין בישין.

כללו של דבר, לעיתים נדמה שיש לנו הסברים מוצדקים לכל מיני מעשים שלנו, אך שומה עלינו לזכור שהמעשים שלנו צריכים לעבור בכור המבחן, שלא יהיה סתירה מעצמנו על עצמנו.

אברך אחד אמר לו משמו של רבינו ר' ישראל מסלנט זצ"ל, כי אדם שאוכל 'קומפוט' אחד בתאוה יפסיד את העולם הבא שלו. אבא העיר מיד לאותו אברך ואמר לו, 'אתה מוציא שם רע על מידותיו הטובות של בורא עולם, ועל הוכמתו של ר' ישראל, 'הלא, לפי דבריך יוצא שבורא עולם שלח אותנו לעולם הזה להלחם מלחמה חזקה במשך שבעים שנה, כאשר מי שיעזוב ויעבור נכון את כל שבעים שנותיו, חוץ מקומפוט אחד שיאכל בתאוה גדולה, יפסיד את העולם הבא שלו. זה נראה לך מידותיו הישירות והטובות של בורא עולם? ועוד להגיד שרבי ישראל אמר שטות זו?!

מה כן יתכן שאמר רבי ישראל? הוא לימד שיש חשבון על כל דבר בעולם, גם על אותו קומפוט שנאכל בתאוה יתירה, העולם אינו הפקר. אך צריך לזכור שהקב"ה ברחמינו מתפש לזכות את בניו בכל דרך. הוא מעביר ראשון-ראשון, ועוד דרכים והנהגות למעננו. אנו צריכים לחיות בידיעה ברורה את מידותיו הטובות והנעלות מאוד של בורא עולם.

רגיל היה לשאול נערי בר מצוה שבאו לבקש ברכה: מה הסיבה שה' נתן לנו מצוות? ובדרך כלל הם ענו לו: כדי שנקיימם. ושאלם, ומה התועלת שנקיים את המצוות? והשיבו, כדי לתת לנו שכר בעוה"ב. והוסיף ושאל, האם יש לנו גם תועלת בעוה"ז?..... לשאלה זו בדרך כלל נערי הבר מצוה לא השיבו לו!

אבא סבר שיש בכך הפסד חינוכי עצום, הוא חזר ואמר להורים ולמלמדים שצריך להחזיר בלבבות הילדים שהתורה מביאה תועלת גדולה מאוד גם בעוה"ז, מלבד השכר הרב והעצום שמוכנס לנו לעולם הבא. לחזור ולשנן זאת איתם כדי שאם נעיר ילד באמצע הלילה הוא ידע שגם בעולם הזה 'אשרינו מה טוב חלקינו'. ואין מאושרים בעולם הזה יותר ממקיימי התורה והמצוות! הנהגה מתוקנת וחיי רוממות ותחושת סיפוק אמיתי, היא נחלתם הבלעדית של שומרי התורה בעולם הזה!

הבורא יתברך מצפה מאתנו שנלך בדרכיו ונטיב את ההטבה הגדולה ביותר לשאר בניו האוהבים, ואבא התמסר לכך בכל כוחו.

היו בחורים שהיו צריכים תוספת התמסרות, מפני שההורים שלהם לחמו בהם. ואבא לא ויתר, הוא השקיע בכל אחד ואחד.

מעשה היה בבחור יקר שחשקה נפשו בתורה, ואביו שעבר את השואה הקשה, התנגד לכך. יום אחד אביו הגיע לשיבה, נכנס לבית המדרש וסטר לו ברבים. לאחר מכן לקח אותו אתו חזרה הביתה. אבא חיפש למי יש השפעה עליו ולא מצא, אבא נסע אליהם בעצמו לתל אביב - ובימים ההם נסיעה זו ארכה חלק גדול מהיום - ואכן ברוך ה' דבריו האמתיים והלבביים נשמעו והצליח לקבל רשות מהוריו להחזירו לשיבה.

מעשה נוסף בבחור שהוריו באו אל אבא בדרישה שבנם יצא מהשיבה ללימודים. אבא שאל אותם מדוע הם סבורים שהבן צריך לשמוע בקולם ולשנות מהדרך שבחר בה? הם השיבו שהמבוגרים הינם בעלי חכמה וניסיון ועל הצעירים לשמוע בקולם.

אבא השיב להם, שאכן כשהצעירים בוחרים בדרך של צעירים ויש חשש שחוסר הבגרות שלהם תוביל אותם לדרך מוטעית, כך צריך להיות, אבל כשצעירים בוחרים בדרך של מבוגרים, בדרכם של רבינו ורב אשי, הרמב"ם והגאון ושאר גדולי האומה, אין סיבה ראויה למנוע מהבן שימשיך בדרך שהוא בחר. ההורים היו אנשים ישרים וקיבלו את דבריו, וב"ה כיום בנם הוא ת"ח גדול ובקי בכל חלקי התורה.

לאחר עמלו הרב זיכה אותו הקב"ה בשנים המאוחרות יותר להשפיע במילים ספורות על אחרים. מתוך יראת ה' שחפפה עליו ומתוך אור ה' שקרן ממנו, הושפעו רבים מדרכיו, וחשקה נפשם ללכת בעקבותיו לעבוד את ה' בדבקות ובשמחה.

ופגש אותי אדם ריק ומתלוצץ מתלמידי חכמים ומדברי תורה. שאלתי אותו, בני מה אתה עונה ליום הדין, ואמר, לא נתנו לי בינה והחכמה מן השמים שאשב ואלמד. ושאלתי מה מלכתך, ענה לי - ציד, ומי לימדך, ענה, על זה נתנו לי בינה. השבתי לו, ומה אם על מלאכתך נתנו לך, על התורה שנאמר עליה 'כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך לעשותו', כ"ש שנתנו לו בינה, והיה אותו אדם מילל ובוכה ומתחרט. עניתי לו, אל ירא בעיניך, שכל בנ"א משיבים כך אך מעשיהם מוכיחים עליהם".

למדנו א"כ, שיש מהלך שהקב"ה מוכיח את האדם על פי הנהגותיו שלו-עצמו, ועלינו לתת על כך את הדעת. לדוגמא, ישנם שאינם רגישים לכבוד וזולתם,

מתוך הספר 'במחיצתו של בן המלך'

שכתב בנו הגר"מ יפה שליט"א

ה' טוב ומטיב

אבא... חינכת אותנו תמיד והשרשת בנו שהקב"ה הוא טוב ומטיב, הקב"ה נתן לנו את המצוות להיטיב לנו, והוא נתן לנו את האפשרות להידבק בו, ואין אושר יותר מזה.

קשה לתאר את היתמוות, אבל השארת לנו את הידיעה שהקב"ה טוב ומטיב לכל. החיים שלך הקרינו 'טוב ה' לכל'. אמרת שיחה בישיבה בכפר חסידים לפני פטירתך והזכרת את דברי הספורנו על - 'בנים אתם לה' אלוקים' - כשיש אוהב יותר במעלה לא צריך להתאבל בתכלית האבל, נפרדת מאיתנו תזכרו את המעלה שלנו - בנים אתם לה' אלוקים, ומי שזוכר את זה אשריו וטוב לו... (מתוך ההספד בלווייה).

אין לנו השגה אפילו במקצת בגדלות הבורא יתברך ובמידותיו הזכות והנעלות. ובאותו מעט שמתגלה אלינו, מתוך היה מאוד לאבא זצ"ל לעסוק, להתבונן באהבה העצומה של ה' אלינו, ובגודל מידותיו הטובות של בורא עולם להטיב לנו ללא גבול.

היה רגיל לחזור על דברי רבינו יונה במשלי: 'רחמי השי"ת יתרים על כל עוון' (משלי, ג, כו). כמו כן, היה חוזר על דברי רבי לוי יצחק מברדיטשוב זצ"ל: 'על מה שאנו מתוודים ביום הכיפורים - 'אנו מלאי עוון ואתה מלא רחמים. כמה גובה אדם? שלוש אמות. אתה, רבנו של עולם, השמים ושמי השמים לא יכלכלוך, כל העולמות כולם לא יכילוך! אם כן מה-הם שלוש אמות מלאות חטאים כנגד רחמי ה' הממלאים גם יותר מכל העולמות כולם?!

רעיון נפלא נוסף מגודל אהבת ה' אלינו היה נוהג להביא משמו של הגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל, המפרש על הפסוק: 'כי אבי ואימי עזבוני וה' יאספני' (תהילים, כז, י) דרך העולם שגם אם אדם הגיע למצב שפל מאוד וכל העולם מתרחק ממנו, ובכל זאת אביו ואימו מוכנים לטפל בו. אך יש מצב כל-כך גורא שאפילו אביו ואימו עוזבים אותו. על מצב כזה אומר דוד המלך: ה' יאספני - אפילו על אדם שפל כזה השי"ת מרחם. גם אותו ה' יאסוף אליו.

אבא התקשר אלי פעם בשמחה גדולה לספר לי שמצא ידיעה משמחת מאוד. הרמח"ל כותב ב'דרך ה' (חלק ב, פרק ב) שהאובדים שלא יזכו לטובה כל-שהיא, יהיו ממש מזער. 'כי הנה לא יהיו אלא אותם שגבר בהם הרע שיעור כל כך גדול, שאי אפשר שימצא להם מקום בשום פנים להיות נשארים בגמול האמיתי ובהנאה הנצחית'.

אבא מצא שבספר ה'לשם' כתוב שלבסוף כולם יזכו ולא יהיה אחד מישראל שלא יזכה לגמול האמיתי [ראה הקדמות ושערים שער ו פרק ו]. דברי הלשם נותנים לנו הצצה להכיר עד היכן הטבתו של הבורא יתברך, עד שכל אחד מישראל יזכה להטבה בעולם העליון, ידיעה זו שמחה אותו מאוד.

בשיחותיו היה מוסיף ומביא את דברי הרמ"ע מפאנו (עשרה מאמרות, מאמר חיקור דין, חלק ג, פרק טו) שביאר כי מה שאמרו חז"ל על פושעי ישראל שנידונים 'לדור דורות', כוונתם הייתה עד ארבעה דורות, 'דור' - שניים 'דורות' - עוד שניים, ארבעה דורות ולא יותר.

כאב לאבא מאוד לשמוע שיש כאלה שיש להם מחשבה מוטעית, ואינם יודעים את גודל מידותיו הטובות והמפלאות של בורא עולם.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת ויגש תשע"ט -

בנימין ספק ימות וכולם ודאי

ויאמר עבדך אבי אלינו וגו' ולקחתם גם את זה מעם בני יקרהו
אסון והורדתם את שיבתי ברעה שאלה (מ"ד כ"ז - כ"ט)
איתא בקרא שיעקב אבינו חשש שבנימין ימות בדרך, וביאר
רש"י (מ"ג ח') דיהודה אמר ליעקב, בנימין ספק יתפש ספק לא
יתפש, אבל אנו אם לא נלך ודאי כולנו מתים ברעב, מוטב שתניח
את הספק ותתפוש את הודאי.

א. לא ימסרו

הנה קיימא לן בירושלמי (תרומות פ"ח) דאם באו ואמרו לבני העיר
או שימסרו אדם אחד או שיהרגו את כל בני העיר, ימותו כולם ולא
ימסרו נפש אחת מישראל. וטעמא, דלמסור קא עביד בקום ועשה,
משא"כ אם יהרגו בני העיר הוה בשב ואל תעשה.
מעתה תיקשי היאך מסרו את בנימין מחמת שבלאו הכי כולם
ימותו, הרי אין למסור בקום ועשה.

ב. ספק ימות

אלא יש לדון דשאני הכא דהוה רק ספק אם בנימין ימות.
והנה לכאורה יש לפשוט מהכא באומר הנכרי שימסרו לו נפש, ואז
רק ספק אם יהרג, ואם לא ימסור, ודאי יהרג את כולם, שימסרו לו.
ודן בזה בתשובות רבינו שלמה איגר (הנדפס מחדש, ע' ח"א כתבים סי' י"א).

ג. מעשה הצלה

אך יש לומר דהכא קיל, למה שכתב בחזון איש (יו"ד סי' ס"ט סק"א
ד"ה ויש) דדינא דימותו כולם רק כשהצלה על ידי ההריגה, אבל
במידי דלא מחמת ההצלה, כגון מכוננית שעומד להרוג אנשים רבים,
ויכול להטות המכוננית הצידה ושם יהרג רק אדם אחד, יש לומר
דשרי, דאין ההצלה על ידי ההריגה, דאם לא היה בצד איש היה שפיר
טפי.

וכמו כן ברואה חץ העומד להרוג כמה אנשים, שרי ליה להטותו
הצידה אע"ג דבזה ייהרג אדם בחץ, דהרי ההצלה היא על ידי הטיית
החץ אלא דממילא נהרג.

והכי נמי בבנימין, עצם הליכת בנימין היה הצלה, אלא ממילא
היה חשש שמא ימות בדרך.

ד. חיי שעה

אבל באמת דברי רש"י מתפרשים כפשוטם, דהנה יש לדון מהו
בגוונא שאם ישאר כולם ימותו אבל לאחר זמן, ואם ילך יתכן שימות
קודם הזמן, ובשלמא אם ודאי ימות קודם הזמן ובזה יציל אחרים,
לא ילך, אך מהו בספק, אם יש לו ליתן ספק חיי שעה, בשביל חיי
עולם של אחר.

והנה ליתן ספק חיי עולם שלו, עבור חבירו שיהא לו ודאי חיי
עולם, מבואר בסמ"ע (ח"מ סי' תכ"ו סק"ב) דלא יתן, ואם כן גם חיי
שעה דלילה עבור חיי עולם של חבירו, לא יתן, ואם כן הדין נותן דגם
ספק חיי שעה דלילה לא יתן בשביל ודאי חיי עולם של חבירו. ואם
כן תיקשי הך דבנימין.

אך לא קשה דהרי בנימין עשה זאת לא רק בשביל שאר השבטים
אלא גם בשביל עצמו, דהיינו דיש לעיין אם יש אצל אדם אחד ספק
חיי עולם או ודאי חיי שעה, מה יעשה, והוא מבואר בגמרא עבודה
זרה (כ"ז ב') דיעשה ספק חיי עולם, דספק חיי עולם עדיפא על ודאי
חיי שעה, וילפינן לה מד' מצורעים, [מלכים (ז' ג-ד) שהלכו למחנה אשור אע"פ
דהיה ספק סכנה]. ואם כן ודאי דשרי למיעבד פעולה בידים באדם שיש
לו חיי שעה דלמא תגרום ספק חיי עולם. ועיין באחיעזר (ח"ב יו"ד סי'
ט"ז) שהביא משבות יעקב (סי' ע"ה, הובא בפתחי תשובה יו"ד סי' של"ט) למילף

לענין נתוח שספק יצליח ספק יהרגנו, דעבדינן לה.
ואם כן אתי שפיר הך דבנימין, דהרי ידעינן שאם בנימין ישאר,
ימות עם כולם מחמת הרעב, נמצא דחיייהם חיי שעה, ואם כן שרי
למסרו באופן שיתכן שינצל ויחיה חיי עולם.

ספק רודף

הנה איתא בגמרא עבודה זרה (י' ב') שהיתה מערה עוברת מבית
אנטונינוס לבית רבי, וכל יום היה אנטונינוס הולך בהמערה לרבי
כדי ללמוד תורה עמו תורה, והיה לוקח עמו ב' עבדים, אחד הרג
בפתח בית רבי, ואחד הרג בפתח ביתו.

והקשו בתוספות (שם ד"ה חד) היאך הרגם, הא בן נח מצווה על
שפיכת דמים.

וזהו גם לישראל אסור להרוג נכרי, דהרי נכרי אין מורדין. והנה כתבו
תוספות (עבודה זרה כ"ז ב' ד"ה ולא) דהא דאמרינן טוב שבנכרים הרגו, רק בשעת
מלחמה, וכדכתב בירושלמי שויקח שש מאות רכב בחור היו מהירא את דבר
ה'. ולכאורה כונתם לא שהם הלוחמים עכשיו, דאם כן פשיטא, אלא שאחר כך
בשעת מלחמה המה יצטרפו, וצריך עיון במפרשים. שוב ראיתי במושב זקנים
על התורה ובעלי תוספות בפרשת בשלח על קרא דשש מאות אלף בחור,
שהקשו אף ישראל נמי יהרגו אם איירי במלחמה, ותירצו דיוכל להרגו אף
שיכול להציל באחד מאבריו. ואולי הטעם דאמרינן דנכרי יחזור להרגנו אף בלא
האבר משא"כ בישראל.

ותירצו שהיה ירא פן העבדים יודיעו אל השרים שהולך ללמוד
תורה עם רבי, והיו גורמים שיהרגו לאנטונינוס, ואמרינן אם בא
להרגך השכם להרגו, נמצא דהעבדים היו רודפים ומותר להורגם.

עוד תירצו שהיה בורר עבדים שהיו מינים ומסורות שבלאו הכי
חייבין מיתה.

והנה בהגהות טל תורה הקשה על התירוץ הראשון הא הוי רק
ספק רודף. ונשאר בקושיא.

[תו הקשה דרק גורמים, ותירץ דבבני נח חייב על גרמא. אך הא חזינן דמוסר
חייב משום רודף, אע"פ שגרמא. מיהו שמעתי שבתמים דעים להראב"ד (סי'
י"ג) כתב דהריגת מוסר הוה רק מתקנת חכמים].

א. אומדנא

יש ליישב דהתם אמדינן דהוי קרוב לודאי שימסרוהו לשרים וזה
חשיבא ודאי רודף.

והא דאזלינן בתר אומדנא שיהא רודף, לכאורה הוא מדין רוב,
ומהני רוב למשוי רודף, דהא אזלינן בדיני נפשות בתר הרוב, [ואע"פ
שבאומדנא לא קטלינן כהך דיצא עם חרב מטפטפת, יש לומר דהכא
הוה אומדנא מעליא, דלמאן דאמר הולכין בממון אחר הרוב דיינינן
בגמרא דאזלינן בתר אומדנא לענין גמל האוחר בין הגמלים].

ב. היתר פיקוח נפש

אמנם אין לומר דהיתר אנטונינוס בלא דין רודף, אלא משום
פיקוח נפש, וגם בספק פיקוח נפש, דתלי בפלוגתא פרשת דרכים (נדרש
ב') ומהרי"ל דיסקין (קו"א אות קמ"ז) אם סברא דמאי חזית דדמא
דידך נאמר גם בבני נח, דדעת פרשת דרכים דגם בבני נח אמרינן מאי
חזית, ואם כן בשפיכות דמים ייהרג ואל יעבור, ודעת מהרי"ל
דיסקין מבואר דבבני נח לא אמרינן מאי חזית, ויש לבני נח היתר
לרצוח משום פיקוח נפש. ולפרשת דרכים אכתי תיקשי.

ג. גם בבני נח אסירא

כמו כן אין לומר דבבני נח גם ספק רודף שרי, דזה רק כשהנרדף

ישראל ולא בכהאי גוונא ששניהם בני נח.

ד. יהרגו גם רבי

אולי נימא דאם השרים יהרגו את אנטונינוס, יהרגו גם את רבי, ואם המציאות היתה כך שפיר מתורץ, אך מאן לימא לן דהכי הוי.

פסקה רדיפתו

יש לחקור מהו ברודף שפסקה רדיפתו. ויש לדון בזה בכמה גווני:

א. זרק חץ

כגון במי שזרק חץ להרוג את חבירו, ואי אפשר לעצור החץ, אך אם הנרדף יידע מקום החץ, ילך הצידה וינצל, ואי אפשר להודיעו, אך אם יהרגו הירור את החץ, נפילתו תעשה רעש רב ואז יבחין הנרדף בחץ וינצל, האם שרי להרוג את יורה החץ.

ב. מכונית נוסעת מעצמה

כמו כן מי שיושב במכונית ואיבד הבלמים והמכונית נוסעת מעצמה ועומדת להרוג אדם, ואפשר לפוצץ המכונית ואז ימות הנהג, [וגם בשוגג חשיב רודף כדמוכחין בסנהדרין ע"ב ב'], האם שרי לפוצץ המכונית כיון דהנהג היה רודף בשוגג.

ג. שלח שליח

כמו כן מי ששלח שלוחים להרוג אדם, [דקודם השליחות הוה ליה רודף], ואם יהרגו את המשלח יודע הדבר לשליחים ולא יעשו השליחות, האם שרי להרגו.

ויתכן דהאי גוונא חמירא טפי דזה שאינו מבטל את השליחות הוה רודף, אע"ג דהשתא בשב ואל תעשה, משא"כ בגווי קמאי דכבר פסקה רדיפתו, ומכל מקום יש לומר דדמי אהדדי, דבכולהו הוה הגורם אע"ג דהשתא כבר מתעביד ממילא.

ד. קושיית בנין ציון

הנה איתא בגמרא סוטה נ"ב (ב) נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבירו ברבים, וילפינן לה מתמר דלא רצתה לביש את יהודה, אע"פ דמחמת כן היה עלול להורגה.

והקשה בתשובות בנין ציון (לבעל הערוך לר ח"א סי' קע"ב סוד"ה ומצאתי) אמאי היה אסור לביש יהודה, הא יהודה הוי רודף לתמר, דהא רצה להורגה, ומותר אפילו להרוג יהודה, וודאי גם להכלימו. [ועיין שם מה שתיירץ. ועיין מה שהבאנו כמה תירוצים בפרשת וישב תשע"ג ותשע"ד].

אמנם לא נחית ליישב דכבר פסקה רדיפתו, דהשתא לא קא עביד אלא רק שלוחיו. אלא חזינן דסבר דגם בכהאי גוונא חשיב רודף.

ה. עומד להיות רודף

הנה מבואר בפנים יפות במעשה דשכס (פרשת וישלח, ל"ד ט"ו) דאדם שעדיין אינו רודף ולא סליק אדעתיה כלל להיות רודף, אבל ידעינן שאם יהא מעשה מסויים אזי ירדוף, וידעינן שהאי מעשה יהא, אית ליה דין רודף, אע"ג דעכשיו בשב ואל תעשה.

אבל משם אין ראיה לנידון דידן, דשאני התם דאזלינן על שם העתיד שיהא רודף בפועל. וכמו כן אם הוה אמרינן דלא כהפנים יפות, דאכתי לא הוה רודף, גם כן אין ראיה לנידון דידן, דבנידון דידן כבר היה רודף.

למנוע סיבת הרדיפה

הנה יש לעיין במי שרודף אחר חבירו בגלל סיבה מסויימת, וחבירו יכול למנוע סיבה זו, אם חשיבא כיכול להצילו באחד מאבריו. כגון שרודף אחר חבירו כי הולך עם טלית, ויכול היה לילך בלא טלית:

א. מחתרת

הנה לכאורה מדחזינן דבמחתרת רשאי להורגו, ולא אמרינן ליה ליתן לגנב הכסף, חזינן דלא מחייבינן ליה.

[אך באמת אכתי תיקשי שהרי בא במחתרת רשאי גם להורגו

בשבת, ונמצא שיש כאן חילול שבת, ואם כן אמאי לא מחייבינן ליה ליתן כספו].

ובמנחת שלמה (ח"א סי' ז', וע"ע ח"ב סי' ל"ח) באמת יליף מינה דאינו חייב להפסיד כספו בשביל למנוע הרדיפה.

ב. דוקא במחתרת

אך העירוני דבחינוך (מצוה של"ח) באמת הקשה כן אמאי אינו חייב בבא במחתרת ליתן הכסף, ותירץ החינוך דבזה עמדה תורה על דעתו שאין ספק שלא נתחייב האדם לסבול הנוקין מיד חבירו, אלא יש לו רשות להנצל מידו, ומתבאר בגווני אחריתי לא נימא כן.

ג. להמתין משום חיי שעה דרודף

הנה יש לעיין ברודף שיכול להורגו עכשיו, ויכול להורגו גם לאחר זמן, האם חייב להמתין משום חיי שעה של הרודף. והנה לא הוזכר זה בשום דוכתי.

ספק אם יהרוג עוד אחד

יש לעיין באחד שרודף אחר חבירו להרוג, שהדין הוא להרוג הרודף, אמנם כשיהרגו הרודף, ספק אם על ידי הריגתו ימות עוד אחד שאינו רודף. ובפשוטו אסירא, אמנם יש לדון להתיר:

א. להטות חץ

הנה אין להרוג בידים אדם אחד אפילו אם על ידי זה מציל הרבה אנשים, וכמו הא דאמרינן בעלמא (משנה תרומות פ"ח מ"ב, ומובא בשולחן ערוך יו"ד סי' קנ"ז סע' א') דאם נכרים אמרו לישראל, שימסרו לנו אחד מהם ונהרגנו, ואם לא ימסרו, יהרגו כולם, אמרינן דלא ימסרו להם אחד מהם אלא ימותו כולם.

אמנם כד נימא דהיינו רק לענין מעשה הריגה, אמנם להטות חץ שעף באויר אינו כן, אלא מותר להטות חץ הצידה להציל שנים מחץ ההולך אליהם אף שעל ידי זה יהרג אחד אחר, וכדכתב בחזון איש (יו"ד סי' ס"ט סק"א ד"ה ויש). [והמאורע היה מכונית שהבלם נתקלקל וירדה למטה על כביש ועמד להרוג הרבה אנשים, דהיה שרי להטותו הצדה אף שעל ידי זה ייהרג אדם אחר].

וטעמא דשרי, דהא דאסרינן היינו רק לעשות מעשה הריגה כדי להציל אחרים, אמנם הכא לא חשיב שעושה מעשה הריגה אלא מעשה הצלה, דאין ההצלה על ידי ההריגה אלא להצלה מתלוית הריגה.

מעתה הכי נמי בנידון דידן, הרי הריגת הרודף חשיב מעשה הצלה להציל הודאי נרדף, רק ממילא ספק שיתלזה הריגה של אדם אחר, ואע"פ שאם ודאי ימות אדם אחר, לא שרינן, דהוה חד כנגד חד, ומאי אולמיה האי מהאי, אבל ספק כלפי ודאי יהא מותר.

ב. מעגמת נפש ימות אשה חולה

תדע דהכי הוה, דאטו אם לרודף יש אשה חולה ויש ספק דמעגמת נפש שבעלה מת, תמות אשתו, האם נימא דאין להרוג הרודף, וכהא דקיימא לן (יו"ד סי' של"ז סע' א') שחולה שמת לו מת, אין מודיעין אותו, כאשר יש לחוש שזה ששומע ימות.

אך באמת תיקשי במיתת בית דין ויש להנידון למיתה אשה חולה שספק אם תמות מרוב צער, אטו לא קטלינן.

ג. מהו בספק

אם ספק אם יהרוג את הרודף, ולהצד שיהרגנו יהרוג עוד אחד, בזה אסרינן ליה, ולא דמי להא דודאי הצלת הנרדף עדיפא מספק של אחר, דהתם הצלה ודאית, אבל כאן רק ספק הצלה, ולצד שיהא הצלה ייהרג אדם אחר, אם כן אין להתיר.

ולהציל שנים שספק אם ימותו, על ידי שאחד ודאי ייהרג באופן הטיית חץ, בפשוטו אסירא. אך מדברי "יחוסים תנאים ואמוראים" (לרבי יהודה ברבי קלונימוס רבו של בעל ספר רוקח, אות ט'), דף ל"ג א' במהדורת ירושלים תשכ"ג), בבאיור הך דבן פטורא שמעינן שמוטב להציל שנים בספק מאשר אחד ודאי.

שני רודפים

הנה יש לדון מהו בשני רודפים ההורגים ביחד, וסגי בהריגת אחד מהרודפים כדי להציל הנרדף, ויכולים להרוג רודף אחד בחילול שבת או רודף השני בלא חילול שבת, האם אמרינן שיהרוג בלא חילול שבת, או דילמא איזה שירצה יעשה.

א. הוכחה מהסוגיא במכות

הנה אמרינן במכות (ט"ז א') דלא משכחת לן בלאו דאונס דלא יוכל לשלחה גוונא דביטל העשה בידים כדי שילקה על הלאו, [ורק בשילוח הקן משכחת לן שלקה האם והרגה], דהרי אם קטל לאנוסה, הרי קם ליה בדבריה מיניה.

ולכאורה אם נימא כהצד הראשון הנ"ל, הא משכחת לן שהיתה רודפת להרוג ביחד עם אדם אחר, ויכולים להציל הנרדף בהריגת אחד מהרודפים, והוא [המאנס] הרגה, דאיסור רציחה ליכא, אבל יש כאן הלאו דלא יוכל לשלחה.

ב. עוד גווי דשני רודפים

הנה נפקא מינה נמי בשני רודפים ההורגים ביחד, וסגי בהריגת אחד מהם, ויכולים להרוג אחד בחילול שבת והשני בלא חילול שבת, האם אמרינן שיהרוג בלא חילול שבת, או דילמא אמרינן דאיזה שירצה יעשה.

והרי בשני רודפים כהן ולוי, וסגי בהריגת אחד, יהרוג את הלוי. ואטו בישראל ונכרי רודפים יהא רשאי להרוג הישראל. וצריך לתמוד.

ג. האם דמי להצלת הנרדף בלא מלאכה

לכאורה נימא כהצד הראשון, שיהרוג הרודף שאפשר להורגו בלא חילול שבת, דהנה באופן שיכול להציל הנרדף בהריגת הרודף בשבת, ויכול למיעבד שלא כדרך הריגה ולא עשה כן, אע"פ דאיסור רציחה ליכא, אבל יש איסור שבת. והכא נמי בהנ"ל, הרי היה יכול להציל הנרדף בלא חילול שבת, או בלא לעבור על הלאו דלא תהיה לאשה.

ד. יכול להציל אחד משנים

אמנם טענו דאין הדבר כן, שהרי ביכול להציל אחד משנים, אחד עם חילול שבת ואחד בלא חילול שבת, יציל איזה שירצה, [ענין מה שכתבנו בזה בפרשת ויגש תשע"ז], והרי הכא נמי בהריגת רודף אחד, נשאר השני חי, ונימא כהצד השני דאיזה שירצה יעשה.

אך יש לחלק בהנ"ל, דבנידון דיכול להציל אחד משנים, יציל מי שירצה, דהרי מכיון שעושה מעשה של הצלה, אם כן יש היתר דפיקוח נפש להציל כל אחד, משא"כ בנידון דידן דשני רודפים, הרי אינו עוסק בלהציל הרודף השני, אלא ההצלה היא ממילא של הרודף השני, ואם כן יעשה בלא חילול שבת. וצריך עיון. וכחילוק זה נקט אחד מגדולי הדור שליט"א.

ה. לדון בחילוק הנ"ל

לפי זה יש לעיין כשיש רודף ואפשר להורגו, ויכולים להציל הנרדף על ידי חילול שבת, אם שרינן זאת להציל נפש הרודף, ויהא תליא בדלעיל. אך אין נפקא מינה בזה, דהרי החילול שבת הוא להציל נפש הרודף.

אך יהא הנידון כאשר יש שני נרדפים, לנרדף אחד שני רודפים שצריך להרוג שניהם, ולנרדף השני רודף אחד, ויכולים להציל נרדף אחד על ידי חילול שבת ונרדף השני בלא חילול שבת, האם יציל איזה שירצה, או דילמא מוטב להציל שלשה מלהציל שנים. [א"ה. היינו דהצלת רודף נוסף יכריע איזה רודף להרוג, אע"פ דאיכא חילול שבת, ואינו עוסק בהצלת השלשה].

והנה ביש שני רודפים וסגי להרוג אחד מהם, ושניהם חולים שיש בהם סכנה, [ומכל מקום רודפים], והנה יהרוג אחד וירפא אחד, והרפואה לאחד עם חילול שבת ולאחד בלא חילול שבת, ובזה הא ירפא איזה שירצה ויהרוג השני, ואם כן מאי שנא מהא דלעיל. ויש לעיין היטב.

הרגה ואינו חייב עליה מיתה

הנה הבאנו לעיל הסוגיא במכות (ט"ז א') לענין לאו דאונס ד"לא יוכל לשלחה", דלא משכחת לן גוונא דביטל העשה "דלו תהיה לאשה" בידים, כדי שילקה על הלאו, [ורק בשילוח הקן משכחת לן שלקה האם והרגה], דהרי אף אם הרג האנוסה, מכל מקום לא ילקה על הלאו, דהרי קם ליה בדבריה מיניה.

והקשינו אמאי לא משכחת לן באופן שהיתה רודפת להרוג ביחד עם אדם אחר, ויכולים להציל הנרדף בהריגת אחד מהרודפים, ומכל מקום המאנס הרגה, דאיסור רציחה ליכא הכא, אבל יש כאן איסור של הלאו דלא יוכל לשלחה.

ותיקשי דלכאורה משכחת לן בעוד כמה גווי:

א. חץ שעומד להרוג

הנה יש לשאול כעין הא דכתבנו לעיל, דהנה כשיש חץ שעומד להרוג כמה אנשים ויכול להטותה הצידה ואז יהרוג רק אדם אחד, כתב בחזון איש (וי"ד סי' ס"ט סק"א ד"ה ויש) דיש לומר דשרי.

והנה אם יכול להטותה לימין ושם תיהרג האנוסה, או לשמאל ותיהרג אשה אחרת, והרג האנוסה, הנה חיוב מיתה ליכא, דהרג בהיתר, ומכל מקום עבר על לאו דלא יוכל לשלחה.

ואין לומר דאם רצונו להרוג דוקא זה חייב משום רוצח, דסוף סוף ההריגה הותרה.

ב. שליח בית דין

השתא דאתינן להכי משכחת לן בפשוטו, כשהוא שליח בית דין לקיים אחד מד' מיתות, ויש שני נידונים למיתה, האנוסה ועוד אדם אחר, ויכול להרוג השני וחבירו יהרוג האנוסה, והוא הרג האנוסה והשני הרג השני.

והעירוני דאם כן בפשוטו משכחת לן גם בשליח בית דין יחידי והיא נדונה יחידה ואין אחר, דרציחה ליתא, אבל עובר על לאו, ויפה אמר.

שוב העירו, דבשליח בית דין יחידי, אינו עובר על הלאו דלא יוכל לשלחה, משום דעשה דמיתת בית דין ידחה לא תעשה דלא יוכל לשלחה, ואם כן ליתא לציור זה, אבל עכ"פ נימא כהציור הקודם שיתחלפו השלוחי בית דין.

[אבל יש לומר דגם התם בב' אנשים נחא דאיכא עשה דוחה לא תעשה, דהרי יש כאן שתי מצות נפרדות, מצוה דמיתת בית דין ומצוה דלו תהיה לאשה, ורצונו למיעבד האי מצוה אף שהיא על ידי עשה דוחה לא תעשה, וידחה הלא תעשה אף שיש מצוה אחרת שאינו דוחה, כמו שכתב בחזון איש (קדשים קמא סי' ל"ז ס"ק י"ב), ואף שיש אדם אחר שיעשה בלי דחייה, כמו שכתב בבית הלוי (שו"ת ח"א סי' א'). אך באמת באנוסה יש גם לאו וגם עשה, ואם כן ליכא עשה דוחה לא תעשה].

ג. להרוג בגרמא

הנה שאלו את אחד מגדולי הדור שליט"א, אם יכולים להרוג הרודף בגרמא, האם חייבים למיעבד הכי, וקאמר דאינו חייב, אלא יכול להורגו גם בידים.

ואם כן משכחת לן ביטלו באנוסה, כגון שהיתה רודפת להרוג אדם אחר, ויכולים להורגה בגרמא, ואז לא היו עוברים על הלאו ד"לא יוכל לשלחה", כמו אם היה הורג את הציפור דשילוח הקן בגרמא, [וזה מוכח דאם לא כן הא משכחת לן ביטלו באנוסה שהרגה בגרמא דאין כאן קם ליה בדבריה מיניה], והוא הרגה בידים, דרציחה ליכא וביטלו איכא.

ד. גואל הדם

הנה יש לעיין אם גואל הדם רשאי להרוג את הרוצח בשבת, או אם גואל הדם שהוא כהן יכול ליטמא בהריגת הרוצח.

ואם נימא דאסירא, אך איסור רציחה לא יהא, אם כן משכחת לן נמי בכחא יגוונא, דהאנוסה היא רוצח, נמצא דבהריגתה ליכא איסור רציחה, אבל ביטול ד"ולו תהיה לאשה" איכא, וכמו דאיכא איסור שבת וטומאה. ושמעתי שכן הקשה בהגהות הרד"ל (מכות שם).

והנה היכא דמצוה ביד גואל הדם, יהא תליא בספיקת הגרע"א בחולין (פ"א א' ד"ה מסופק) אם זורקין דם הקרבן ועל ידי זה יהא אותו ואת בנו למפרע, והכא נמי בדידן, האם מקיימין המצוה להרוג הרוצח בשוגג אע"פ שעל ידי זה יבטל העשה ד"ולו תהיה לאשה". אך יהא הנידון היכא דהוה רק רשות בידי הגואל הדם להורג הרוצח.

ה. קנאין פוגעין בו
תו משכחת לן בבועל ארמית שקנאין פוגעין בו, האם שרי להורגו גם בשבת ובטומאת כהן, [ודנו בזה קמאי בפרשת בלק ופנחס ובפנים יפות שם. עיין מה שכתבנו בפרשת בלק תשע"ג], ואם נימא דאסירא, וגם נימא דישאל הנבעלת לארמי נמי קנאים פוגעים בה, אם כן משכחת לן נמי בכהאי גוונא, שאיסור רציחה ליכא אבל איסור ד"ולו תהיה לאשה" איכא. [ואחד מגדולי הדור שליט"א שאל, היאך הרג בניהו בן יהוידע את יואב משום כבוד המלכות, הא היה כהן. ויש לומר על ידי חץ].

לדחות האופנים הנ"ל
הנה מי שגירש אשה ואינו יכול להחזירה, מפאת שיעלה יותר מחומש ממנו או כל ממנו, או שזה פיקוח נפש להחזירה שנכרי אמר שאם יחזירה יהרגנו, או שהאשה אינה רוצה לחזור, והוא ביטל העשה בידים, יש לומר דלא לקי על מה שגירשה מקודם, כיון דבלאו הכי אינו מקיים העשה, [ולא עינתי בזה], ואם כן בציורים דלעיל הא בלאו הכי לא יחזירה, דהרי עומדים להרוג אותה.

אך משכחת לן בכל הני ציורים דלעיל דאדחכי והכי יכול לקדשה. [אך אם כן לא מהני פטור דגרמא מהרציחה, דהרי היה יכול להורגה אחר כך].
תו יש לומר דגם בלא הא דאדחכי והכי, אלא נימא דאינו חייב להמתין, מכל מקום חשיבא ביטלו, דעד עכשיו היה חייב לקחתה, והשתא בידים גורם לביטול העשה. ואנכי לא ידעתי.

ו. טריפה
הנה הקשה הגרע"א (מכות שם) דמשכחת לן ביטלו, באופן דהאנוסה היתה טריפה, דאינו חייב מיתה על רציחתה, דהא הורג טריפה פטור, ומכל מקום בפשוטו היה עליו החיוב ד"לא יוכל לשלחה" והעשה ד"ילו תהיה לאשה".

א. באחיעזר (ח"א סי' י"ט) דן ליישב משום רודף, [וצריך עיון הא משכחת לן ביכול להצילה באחד מאבריו], אך דן דליכא רודף כשרודף אחר הטרפה, [וגם הטרפה עצמו לא יוכל להרגו, והזכיר שם באחיעזר דיש לומר דהטרפה עצמו יוכל להרגו].

ב. תו כתב באחיעזר, דיש לומר דגם רוצח משלם תשלומי חבלה, והרי בחובל בחבירו חידשה תורה שמשלם ואינו לוקה, ואם כן עדיין לא משכחת לן שילקה.

ובזה הא יש לומר דהרג הטרפה בשבת, דנהי דלא פטור מלקות דחייבי מיתות שוגגין לר' יוחנן חייבין, אך יפטור הממון וממילא יתחייב מלקות, וזה תליא בפלוגתת מהרש"ל וחזון איש בכהאי גוונא, דעת

מהרש"ל דכיון שהפוסט נפטר מקם ליה בדבריה מיניה שוב נפטר דיליה לא יפטור, ודעת חזון איש דאכתי יפטור.
ובאחיעזר נמי כתב לדחות תירוצו, דאם נימא דחשיבא רודף, הא הרודף פטור מממון ולא ממלקות, כד נימא דרודף דמי לחייבי מיתות שוגגין.

ובאמת אף אם לא הוי רודף אחר הטרפה, וגם אם נימא דהוי רודף אלא נימא דהוי חייבי מיתות מזידין ופטור ממלקות, מכל מקום התירוץ נדחה, דמשכחת לן דהרג הטרפה במזיד ובשגגת שבת, או בשגגת חייבי מיתות אחרים באותה שעה, ויכול להצילו באחד מאבריו.

ג. תו שמעתי ליישב, דאין על הטרפה מצות עשה דלו תהיה לאשה. וזה קשה מסברא, דהגרע"א כתב מסברא דאית ליה מצות עשה.

ד. הנה נדפס מכתב יד שיטה מקובצת על מסכת מכות ושם אייתי בשם תוספות הרא"ש דמשכחת לן בטרפה, וכתב דמילתא דלא שכיחא ולא איירי בזה. והעירוני לזה הג"ר יהושע גרינמן שליט"א.

חיוב להציל גוסס

הנה כתב בספר חסידים (סי' תשכ"ג) אין גורמין לאדם שלא ימות מהרה, כגון שהיה אחד גוסס והיה אחד קרוב לאותו בית חוטב עצים, ואין הנשמה יכול לצאת מחמת חטיבת העצים, מסירים החוטב משם. [וכמו כן יהא מותר להפסיק מים שנופלים טפין טפין].

חזינן דאם יש בגוסס דבר שגורם עיכוב יציאת הנשמה, מותר להסירו משם, דאין בזה מעשה כלל, אלא שמסיר המונע וחשיב שב ואל תעשה. וכן איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' של"ט סעי' א').

וכך כתב בספר חסידים (סי' רל"ד) דיכול שלא להתפלל עליו שיחיה. [זה לשונו, אין צועקים עליו בשעת יציאת הנשמה כדי שלא תחזור הנשמה ויסבול יסורים קשים].

אמנם תיקשי, דלאידך גיסא חזינן לא כך, דאיתא בשולחן ערוך (או"ח סי' שצ"ט סעי' ד') דמפקחין הגל, ואפילו מצאוהו מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה, ואמאי חייב לפקח הגל, הרי הוי גוסס, ונימא דיהא בשב ואל תעשה ולא יפקח הגל.

ואולי נימא דחילוק איכא בין היכא דהגוסס מחמת עצמו ויש מונע שימות בזמנו, ובין שיש סיבה הגורמת למיתתו, שיש לסלק הסיבה המונעת וזה הך דמפקחין הגל. ואכתי צריך עיון.

עניני שבת

שיר, אם כן הוי ככל השבותים, והיאך הותר במוצאי יום הכיפורים בלא שיאמר ברוך המבדיל, וכתבו דעל כרחך משום כל דבר שהוא שבות לא גזרו בין השמשות.

[אלא שכתב בזרע אמת דמכל מקום כיון שרק מנהגא לתקוע במוצאי יום הכיפורים, יש לומר דיגיד ברוך המבדיל].

תו, דבפרי מגדים ובשולחן ערוך הגר"ז (סוף סי' תרכ"ג) כתבו לענין ספיקא דהמגן אברהם בבין השמשות של סוף היום אם הותר שבות, דיש למיפשט מהא דתקעין במוצאי יום הכיפורים. ולכאורה כונתם מפאת הא דלא אמר ברוך המבדיל, דהרי תקעין לאחר גמר בין השמשות. [אך צריך עיון בפנים].

ד. תרתי דסתרי

הנה כתב במשנה ברורה (סי' תצ"א סק"א) מי שהתחיל לאכול במוצאי פסח מבעוד יום עד הלילה, ועדיין לא התפלל והבדיל מותר לאכול חמץ, ואין כאן תוספת, דכיון שחשכה הוי לילה לכל מילי, אלא שחכמים אסרו במלאכה עד שיבדיל, אמנם אם עדיין לא בירך ברכת המזון בודאי אין לו לאכול חמץ, דעל ידי זה שאוכל חשיבא לילה, והרי יצטרך לומר יעלה ויבוא משום דאזלינן בתר התחלת הסעודה ואם כן יהיה תרתי דסתרי.

מעתה תיקשי היאך נתיר שבות, דחזינן דבתוספת לפניא שרינן שבות אם רק יחיד קיבל שבת, ואף שהתפלל מעריב. וצריך לומר דחמץ שאני דאסור מן התורה. [וכן לענין ברכה על ציצית].

שבות בין השמשות

הנה כל דבר שהוא שבות לא גזרו עליו בין השמשות, ואף בבין השמשות של סוף היום, כמבואר במשנה ברורה (סי' שמ"ב סק"ב).
ויש לעיין האם צריך לומר קודם "ברוך המבדיל". וכגון האם מותר לטלטל מוקצה לדבר מצוה קודם אמירת ברוך המבדיל:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, דלחד גיסא לכאורה יצטרך לומר קודם ברוך המבדיל, שהרי נמצא קודם הבדלה, והרי גם מלאכה דרבנן אין לעשות קודם הבדלה.

אמנם לאידך גיסא יש לדון דשרי, דהאיסור דקודם הבדלה הוא דממשיכין הבין השמשות והרי שרינן בין השמשות.

ונפקא מינה באופן דאינו רוצה לומר המבדיל, דאז לא יוכל לומר רצה.

ב. בפשוטו אסירא

הנה בפשוטו אסירא כל שבות קודם הבדלה. ותקיעת שופר דשרינן במוצאי יום כיפור משמע בפוסקים [עיין משנה ברורה סי' תרכ"ג ס"ק י"ב] משום דקילא מכל שבות, דחכמה ואינה מלאכה. [וצריך עיון הא לא גרע מכל כלי שיר].

ג. הוכחה שמותר

שוב הראוני ב' ראיות שמותר, חדא, דכתבו בתשובות זרע אמת ובתשובות בית יהודה, דכד נימא דתקיעה אסירא משום תיקון כלי

שלמים מציון

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשת ויגש

וחטאתי לאבי כל הימים

"כי עבדך ערב את הנער מעם אבי לאמר, אם לא אביאנו אליך וחתאתי לאבי כל הימים". (פרק מ"ד פסוק ל"ב).

ישמרהו בדרך ויתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש, ועוד כמה תנאים, כמו שנאמר בפסוקים שקדמו לזה שכתוב (פסוק כ' כ"א), "וידר יעקב נדר לאמר, אם יהיה אלוקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש. ושכתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלוקים", הרי אם כל התנאים הללו יתקיימו אז הוא מתחייב בנדר.

ולכאורה קשה, אם כל פרשת תנאים היא חידוש, ולפני מתן תורה, קודם שנאמרה פרשת תנאים בפרשת בני גד ובני ראובן, לא היה מושג של תנאי מבטל מעשה. צריך להיות שהוא הדין לענין תנאי בנדרים שלא יהיה שום משמעות לתנאי, אלא כאשר אדם נודר נדר בתנאי, התנאי בטל והנדר חל מיד ללא שום תנאים. ואם כן קשה מה הועיל ליעקב כל התנאים שהתנה בקבלת נדרו שרק אם יקיימו התנאים הללו הוא יקיים את נדרו, הרי אין שום משמעות לתנאים הללו, אלא ההלכה צריכה להיות שהנדר חל מיד, והוא חייב לקיימו אפילו אם לא יתקיימו התנאים שהתנה, ולשם מה התנה את כל התנאים הללו שאין להם שום משמעות הלכתית.

מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי

ונראה לומר דהנה בגמרא בכתובות (דף ע"ד א') מובא שאת מההלכות של תנאים שאנו לומדים מפרשת בני גד ובני ראובן היא שרק דבר שאפשר לעשות בו שליח, אפשר להחיל עליו תנאים, אבל דבר שאינו בשליחות אי אפשר להחיל בו תנאים, וכשמתנה תנאי התנאי בטל והמעשה קיים. ולשון הגמרא הוא, "מכדי כל תנאי מהיכא גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן, תנאי דאפשר לקיומיה על ידי שליח כי התם הוי תנאי, תנאי דלא אפשר לקיומיה על ידי שליח לא התם לא הוי תנאי".

והנה בתוספות בנזיר (דף י"א א', ד"ה דהוי מתנה) הקשה איך מועיל תנאי בנזירות, הרי נזירות היא מילתא דליתא בשליחות, שכדי שאדם יקבל על עצמו נזירות צריך שהוא בעצמו יקבל את זה, ולא מועיל בזה שליחות. ואם אי אפשר להחיל נזירות בשליחות, איך מועיל תנאי בנזירות, הרי מילתא דליתא בשליחות ליתא בתנאי. ובגמרא בנזיר שם מבואר בפשיטות שאפשר לקבל נזירות בתנאי, וקשה הרי לפי כללי התנאים צריך להיות שלא יחול בזה חלות תנאי, כיון שהוא מילתא דליתא בשליחות.

תנאי שבינו לבין עצמו

ובחידושי הרמב"ן בבבא בתרא (דף קכ"ו ב') כתב ליישב, "ויש אומרים כי גמרינן מתנאי בני גד ובני ראובן, הני מילי כיצא בו שהוא תנאי שבין אדם לחברו, אבל תנאי שבינו לבין עצמו בכל ענין הוי תנאי. והטעם נותן שהרי מדעתו התנה ורוצה הוא לקיים תנאו, הילכך אף תנאי כפול לא בעינן וכו'. ונכון הוא זה".

מבואר ברמב"ן שכל הלכות משפטי התנאים שאנו לומדים מפרשת בני גד ובני ראובן שרק באופן כזה חל התנאי וחייבים לקיימו, זהו דווקא בדברים שבין אדם לחברו, שכאשר אדם מתחייב לעשות איזה דבר עם חברו לקנות או למכור וכיוצא בזה, אז שייך לומר שכאשר מתנה איזה תנאי הרי אם התנאי אינו נעשה כמשפטי התנאים אין לו תוקף ואינו חל, שזה מראה שהתנאי אינו מספיק חזק ואין זה חל. אבל בדבר שאדם מקבל על עצמו לעשות איזה דבר בינו לבין עצמו, והוא מתנה תנאי שקבלת הדבר הזה תחול דווקא בתנאי כזה או אחר, בזה לא צריך את כל משפטי התנאים, וחל התנאי בכל גוונא. והרמב"ן כותב שזה דבר שמסתבר "שהרי מדעתו התנה ורוצה לקיים תנאו", שבדבר שבינו לבין חברו, י"ל שאם התנאי אינו כמשפטי התנאים זה מראה שאינו רוצה באמת לקיים את התנאי, והטעם שהתנה את התנאי הזה היה מחמת לחץ שהיה עליו מצד חברו בעת ההיא. אבל דבר שהוא בינו לבין עצמו, כשמקבל על עצמו דבר בתנאי, אין שום

ופרש"י, "כי עבדך ערב את הנער, ואם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם כולם מבחוזין, אבל אני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בשני עולמות".

והנה בפרשת מקץ מובא דבר קבלת הערבות של יהודה שכאשר אמר ליעקב אבינו שישלח עימו את בנימין למצרים, אמר לאביו (פרק מ"ג פסוק ט') "אנכי אערבנו מידי תבשננו, אם לא הביאותיו אליך והצגתיו לפניך וחתאתי לך כל הימים". ופרש"י, "וחטאתי לך כל הימים, לעולם הבא".

תנאי חידוש הוא

הנה רואים בדבר קבלת הערבות של יהודה שהוא התחייב להחזיר את בנימין לפני יעקב אביו, וקיבל על עצמו נידוי בתנאי שלא ישיבנו, שאמר שאם לא ישיבנו אל אביו הרי הוא מנודה בשני העולמות.

ולכאורה יש לעיין בזה דהנה בתשובת הרא"ש (כלל מ"ו סימן ב') האריך בדיני תנאים, וכתב שכל דיני תנאים הוא חידוש שנתחדש בפרשת בני גד ובני ראובן, שמעיקר הדין לולי פרשת תנאים אין התנאי יכול לבטל מעשה, וכאשר אדם עושה מעשה ומתנה את זה בתנאי אין שום משמעות לתנאי, והמעשה חל אף אם לא נתקיים התנאי. וכתב שלכן כדי שהתנאי יהיה קיים, חייב להיות שיתקיים בתנאי כל דיני התנאים שנתחדשו בפרשת בני גד ובני ראובן, שכיון שחידוש הוא אין לך בו אלא חידוש, וחלות התנאי חל רק כפי הלכות התנאים. וז"ל "ועיקר הטעם מה שיכול לבטל התנאי וישאר המעשה קיים, משום דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן שיש כח בתנאי לבטל המעשה, אם לא יתקיים התנאי. ואי לאו דילפינן מהתם, לא הוי כח בתנאי לבטל המעשה, ואף אם לא נתקיים התנאי יהיה המעשה קיים, אפילו אי כפליה לתנאיה. ולהכי בעינן שיהיה התנאי לגמרי כתנאי ב"ג ובני ראובן, כפול, ותנאי קודם למעשה, והן קודם ללאו, ותנאי בדבר אחד ומעשה בדבר אחר. דחידוש הוא, ואין לך בו אלא חידושו וכו'".

דין תנאי קודם מתן תרה

ומעתה לפי זה אם כל פרשת תנאים התחדשה רק בפרשת בני גד ובני ראובן, אם כן קודם שנאמרה פרשת בני גד ובני ראובן לא היה מושג של תנאי בתורה, וכאשר אדם עשה מעשה ותלה את זה בתנאי, לא היה שום משמעות לתנאי, אלא המעשה קיים והתנאי בטל. ואין כח ביד התנאי לבטל מעשה.

ולפי זה קשה איך יהודה קיבל על עצמו נידוי בתנאי, שקיבל על עצמו את הנידוי בתנאי שלא יחזיר את בנימין אל יעקב אביו. הלא באותו הזמן עדיין לא נתחדשה פרשת בני גד ובני ראובן, וממילא עדיין לא נאמרה ההלכה של פרשת תנאים שתנאי מבטל מעשה. ומעתה כאשר קיבל על עצמו נידוי בתנאי, צריך להיות שאין שום משמעות לתנאי הזה, אלא הנידוי חל עליו מיד בין אם יקיים את התנאי ובין אם לא יקיים את התנאי. שהרי במה שאמר "וחטאתי לך כל הימים" היה מונח בזה קבלת נידוי, והתנאי שהוסיף בזה שהנידוי יחול רק "אם לא הביאותיו אליך" אין לו שום משמעות לבטל ולעכב את חלות הנידוי, כיון שעדיין לא נתחדש הפרשה של משפטי התנאים. ומעתה קשה מאוד איך הועיל התנאי של יהודה בקבלת הנידוי, בזמן שעדיין לא נאמרה ולא נתחדשה פרשת תנאים, ואיך יהודה היה סבור שהתנאי שלו יועיל לו לעכב את חלות הנידוי.

אם יהיה אלוקים עמדי

והנה לכאורה את קושיא זאת אפשר להקשות גם בפרשת ויצא לגבי יעקב אבינו, דמובא בפסוק (פרק כ"ח פסוק כ"ב) שיעקב נדר להקב"ה והנדר היה "והאבן הזאת אשר שמימי מצבה יהיה בית אלוקים, וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך". אבל קיום הנדר היה על תנאי, והתנאי היה שאם הקב"ה

בתנאי, צריך להיות שכיון שעשה עתה חלות של נידוי, הרי הנידוי חל מיד, ואין שום משמעות לתנאי הזה שקיבל על עצמו. ותמוה מאוד איך באמת הועיל התנאי שלא יחול עליו הנידוי.

איך תנאי מבטל מעשה

ונראה לומר שכל מה שכתב הרא"ש שתנאי הוא חידוש, וכדי לחדש את החידוש הזה שאפשר לבטל מעשה מכח תנאי, צריך לחידוש של הפרשה של בני גד ובני ראובן, וכל זמן שלא נתחדשה הפרשה הזו אין כזו הלכה שתנאי מבטל מעשה, כל זה נאמר דווקא בתנאי שבא לבטל מעשה. ולא בתנאי שבא לבטל חלות של דיבור. שכאשר אדם עשה מעשה מקח, ועשה בתנאי תנאי מסויים שאם לא יתקיים התנאי יתבטל המקח, כזה סובר הרא"ש שהתנאי הוא חידוש, שמצד הסברה י"ל שכיון שעשה מעשה מקח לא יתכן שדיבור של תנאי יבטל את כל המקח, שמאחר שנעשה מציאות של מעשה מכירה לא שייך לשום דבר בעולם שייטלנה. ולכן כדי לחדש את החידוש הזה שהתנאי מבטל מעשה, צריך את הפרשה של משפטי התנאים שנאמר בפרשת בני גד ובני ראובן, שבזה נתחדש החידוש הגדול הזה שתנאי מבטל מעשה. ובאמת כזה לפני מתן תורה, כל זמן שלא נתחדש הפרשה הזו, הרי תנאי לא היה יכול לבטל מעשה.

אבל במקום שלא נעשה שום מעשה, אלא אדם החיל על עצמו בדיבור חלות נדר או שבועה או נידוי וכיוצא בזה, שהמעשה שהחיל את החלות הזה אינו מעשה של מעשה, אלא מעשה של דיבור, בוודאי שיכול בדיבור לעשות תנאי ולעכב את החלות בתנאי כזה או אחר.

וכך גם מדויק בלשון הרא"ש שבכל דבריו הוא מדגיש את הדבר הזה שאין תנאי מבטל מעשה, ומשמע שדווקא ביחס למעשה נאמר דבריו שבזה מצד הסברה אין כח בתנאי לבטל מעשה. ובדבריו הוא מדבר לענין קידושין וגירושין שכל מה שמועיל תנאי לבטל את הקידושין או את הגירושין, הוא מחמת החידוש שנתחדש בפרשת בני גד ובני ראובן. ובקידושין ובגירושין, חלות הקידושין והגירושין הוא נעשה במעשה, וממילא כאשר עשה מעשה קידושין או גירושין, לולי פרשת משפטי התנאים אין שום סברה שהתנאי שהוא דיבור בעלמא יוכל לבטל את המעשה.

אבל בנדר ונידוי וכיוצא בזה, אין שום מעשה שמחיל את חלות הנידוי, אלא הכל הוא דיבור שבדיבור אדם מקבל על עצמו ומחיל את הנדר. וממילא כיון שהכל נעשה בדיבור, אם כן אם בתוך הדיבור הוא מכניס תנאי שמעכב את חלות הנידוי, בוודאי שיש כח בתנאי הזה לעכב את חלות הנידוי.

ומעתה מיושב היטב ענין התנאי שיהודה קיבל על עצמו בעת שקיבל את הנידוי, שקיבל על עצמו נידוי בתנאי שלא ישיב את בנימין אל אביו. ואע"פ שזה היה עוד קודם שנתחדשה הפרשה של בני גד ובני ראובן, בכל זאת מועיל התנאי לעכב את חלות הנדר, כיון שכל חלות הנידוי נעשה בדיבור ממילא מועיל דיבור של תנאי לעכב את חלות הנידוי. ואין אנו אומרים בזה שתנאי אינו יכול לבטל מעשה, כיון שאין זה מעשה אלא רק דיבור בעלמא.

וכן מיושב מיעקב שנדר להקב"ה נדר בתנאי שישמרהו בדרך, שכיון שהנדר הוא בדיבור, מועיל דיבור של התנאי לעכב את חלות הנדר.

יוסף נראה אל אביו

"וַיֵּאסֹד יוֹסֵף מִרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל אֲבִיו גִּשְׁעָה, וַיֵּרָא אֵלָיו וַיֹּפֶל עַל צוּאָרָיו וְגו'". (פרק מ"ו פסוק כ"ט).

הפירוש בדברי רש"י "יוסף נראה אל אביו", שיוסף נראה אליו כדי לקיים מצוות כיבוד אב כזה שאביו ישמח לראותו, וכבש את כל רצונותיו הגשמיים וכיוון בביאתו אל אביו, רק לקיים מצוות כיבוד אב כדי שאביו ישמח לראותו.

ובאמת בראשונים הקשו למה בכל השנים שיוסף היה במצרים לא שלח אל אביו להודיע לו שהוא נמצא במצרים, הרי האהבה ביניהם היתה מאוד חזקה כמו שכתוב בפסוק בפרשת וישב (פרק ל"ז פסוק ג') "וישראל אהב את יוסף מכל בניו", וממילא בוודאי ידע והרגיש בצער הגדול של אביו, ואיך ישב לו במצרים בלא לשלוח אל אביו להודיע לו את מצבו ולמנוע ממנו את כל הצער הגדול הזה. ובראשונים כתוב כמה ישובים על כך.

אבל לעצם הענין רואים מהשאלה של הראשונים, שבמה שיוסף היה במצרים ולא יכל להודיע לאביו את מקומו, היה זה בשבילו צער גדול. שבאופן טבעי היה צריך להיות שהדבר הראשון שיוסף יעשה בעת שיתאפשר לו, הוא להודיע לאביו את מקומו, ולומר לו שהוא חי ולא מת. אלא כיון שעל פי ההלכה היה אסור לו להודיע לאביו, על כן כבש את רגשותיו הטבעיים, ולא הודיע לאביו.

אולם עתה כשכבר הגיע הזמן שהוא בא אליו אביו, היה צריך להיות

לחץ חיצוני שאפשר לתלות שמחמתו עשה את התנאי הזה, אלא בזה אם התנה איזה תנאי, בוודאי שבדעתו לקיים את התנאי הזה בצורה הזו ובאופן הזה, ולכן אין שום סברה שהתנאי לא יחול.

וממילא לפי זה מיישב הרמב"ן שקבלת נזירות היא בגדר בין אדם לעצמו ובין אדם למקום, שאדם בינו לבין עצמו מקבל עליו את הנזירות, ואין זה בגדר בין אדם לחברו, וממילא בזה כדי לקבל נזירות בתנאי, לא צריך שיתקיים בתנאי משפטי התנאים, אלא כיון שהאדם קיבל על עצמו את הנזירות בתנאי כזה או אחר, אין שום סיבה שהתנאי לא יחול, וחלות הנזירות חל דווקא כפי קבלת התנאי שקיבל על עצמו.

נידוי של יעקב היה בינו לבין עצמו

ומעתה לפי היסוד הזה מיושבת הקושיא מיעקב אבינו, דלכאורה קשה איך יעקב נדר נדר בתנאי, הרי כיון שכתב הרא"ש שפרשת תנאים היא חידוש ומצד הסברה לא שייך שתנאי יבטל מעשה, אם כן קודם מתן תורה שעדיין לא נתחדש פרשת משפטי התנאים צריך להיות שמי שעושה מעשה אינו יכול לעשות תנאי שייבטל את המעשה. וממילא הוא הדין כשנודר נדר, כיון שקיבל על עצמו את חלות הנדר צריך להיות שהנדר חל ואין שום אפשרות לעכב או לבטל את חלות הנדר על ידי תנאי, שאין כח בתנאי לבטל מעשה או חלות מעשה. ואם כן קשה איך יעקב קיבל על עצמו נדר בתנאי, הרי כל זמן שלא נאמרה פרשת משפטי התנאים אין שום משמעות לתנאי הזה.

ולדברי הרמב"ן מיושב היטב, שהנדר שיעקב קיבל על עצמו היה בינו לבין הקב"ה, וזהו בגדר תנאי שמקבל על עצמו בינו לבין עצמו, וכזה התנאי חל גם בלא פרשת משפטי התנאים, שכיון שנדר רק בתנאי זה בוודאי דעתו לקיים תנאו, ולעשות כפי מה שקיבל על עצמו. ובאופן כזה לא נאמר שהתנאי הוא חידוש, וצריך להגיע לפרשת משפטי התנאים שהתחדש בו דיני תנאים. אלא אפילו קודם מתן תורה, קודם שנאמרה פרשת תנאים אדם יכול להתנות תנאי, וחל התנאי והוא מעכב את החלות שמחיל על עצמו שלא יחול אלא לפי גדר התנאי שקיבל על עצמו. ולכן כאשר יעקב אבינו נדר נדר בתנאי שישמרהו בדרך ויתן לו לחם לאכול ובגד ללבוש וכו', הרי חלות הנדר חל רק כאשר יתקיים התנאי.

אולם כל זה מיישב רק את הקושיא מיעקב אבינו, אבל עדיין קשה מיהודה איך הוא קיבל על עצמו נידוי בתנאי, הרי הנידוי שיהודה קיבל על עצמו לא היה רק בינו לבין עצמו אלא היה בעיקר בינו לבין אביו, והוא בגדר בין אדם לחברו, שיהודה ביקש מיעקב אבינו שיעקיד בידו את בנימין והוא יהיה אחראי עליו להחזירו אל אביו, ועל זה קיבל על עצמו נידוי שאם לא יחזירוהו אל אביו הרי הוא מנודה. ועיקר קבלת הנידוי היה בשביל אביו כדי שתסמוך דעתו עליו, וממילא הנידוי הזה הוא לא סתם קבלה שמקבל על עצמו מצד רצונו העצמי, אלא עיקרו הוא מפני רצונו של אביו. ודבר זה הוא בגדר בין אדם לחברו, ועל זה כתב הרמב"ן שכדי שיחול התנאי צריך שיתקיים בו משפטי התנאים. והיינו שזה תנאי שאי אפשר להחיל מסברה אלא צריך את החידוש של פרשת משפטי התנאים, כדי להחיל את התנאי הזה.

ובזה קשה כיון שבאותו הזמן עדיין לא נתחדש פרשת משפטי התנאים, אם כן אין שום חלות לתנאי הזה של יהודה, וכאשר יהודה קיבל עליו נידוי

ופרש"י, "וירא אליו, יוסף נראה אל אביו".

לכאורה יש להבין מה רש"י מוסיף בדבריו על ההבנה הפשוטה של הפסוק, דהנה הפשט הפשוט בפסוק "וירא אליו" הוא שיוסף נראה אל אביו, ומדוע הוצרך רש"י לכתוב את הדברים הללו "וירא אליו, יוסף נראה אל אביו", הרי זה לא פירוש הפשט, אלא זה מה שכתוב מפורש בפסוק.

והגאון רבי נפתלי טרופ זצ"ל - ראש ישיבת ראדין, אמר בזה ביאור נפלא, דהנה במשך עשרים ושתים שנה יוסף לא ראה את אביו, ובוודאי שיוסף השתוקק במשך כל השנים הללו לחזור אל אביו לראות אותו וללמוד ממנו, ורגשות הגעגועים של יוסף אל אביו היו חזקים מאוד. וממילא כאשר עתה הגיעה העת שהוא כבר יכול לבוא אל אביו, באופן טבעי עיקר ההליכה לראות את האבא בזמן כזה הוא כדי להשלים את רגשות הגעגועים שהיו כמוסים עימו כל כך הרבה שנים.

אבל אם היה בא מתוך מחשבה כזו, יוצא שכל מה שבא אל אביו, היה רק כדי למלא את רצונו הגשמי, ולא היה בזה שום ענין רוחני.

ולזה בא רש"י ומפרש "וירא אליו, יוסף נראה אל אביו", לומר שכל הענין שיוסף בא אל אביו, לא היה סתם בשביל רצון גשמי שהתגעגע אל אביו, אלא הכל היה כדי להראות את עצמו אל אביו, כדי שאביו ישמח בו. וזהו

נביא בזה קטעים מתוך הספר הנפלא העומד לצאת לאור עולם בקרוב, מאורחות חייו של הגרב"צ פלמן זצ"ל הפה והשפתיים – מתיקות השתיקה

משה סוקולובר.

סיפור א'

דער פיר ווערטער – האיש בעל ארבע תיבות

שאלו השואלים, מה ההבדל בין 'שותק' ל'שתקן'?

השיבו המשיבים תשובות שונות. ואנחנו נספר לכם, כי ההבדל בין 'שותק' ל'שתקן', אם תרצו, הם ארבעה מילים, בלבד. ומעשה שהיה.

*

רבי משה אריה סוקולובר נולד בפולין. ולאחר עלייתו לארץ הקודש נישא לבתו של רבי חזקיהו יוסף קרלנשטיין זצ"ל.

הכירו אותו כיהודי מורם, ידעו עליו כי הוא מהיחידים – מאנשי 'בני ברק של מעלה'. חכם, ירא שמים. ושתקן. מה אכפת לנו אם היה שתקן או לא?

*

בעת שנפרדו ממנו במוצאי שבת קדש כ"ז טבת תשמ"ה. הספידוהו תמרורים.

אחד המספידים ציין ונפרד מגופו הזך ומפיו הקדוש, שהרי היה אומר מידי יום ביומו את כל ספר תהילים. איזה פה קדוש!

באותו רגע שנשמעו הדברים הנרגשים, אחד מגדולי הדור, הלא הוא רבי פנחס שריבר זצ"ל לחש לסובבים אותו: וכי זה פה קדוש? כאן מתחיל וכאן מסתיים הענין של פה קדוש? תספידוהו ותאמרו, תקוננו עליו ותאמרו, כי המישים שנה לא דיבר דברים בטלים.

רבי פנחס שריבר כידוע ליודעין, היה מאותם יחידים שמילה מיותרת לא נשמעה בסביבתם, וקל וחומר בן בנו של קל וחומר שמילה לא נכונה לא יצאה מפיחם.

ואם רבי פנחס אמר את מה שאמר, חזקה על רבי משה אריה סוקולובר זצ"ל שמילותיו היו מדודות ומוחו שלט על פיו, וקדוש יאמר לו.

*

והנה. רבי בן ציון פלמן התחתן עם בתו של רבי אברהם יצחק רומשטיין שהוא היה חתנו של רבי חזקיהו יוסף קרלנשטיין, כמו רבי משה אריה סוקולובר. נמצינו כי הרב סוקולובר הוא גיס של הרב רומשטיין ודוד של הזוג החדש: משפחת פלמן הצעירה, רבי בן ציון ואשתו.

הזוג הצעיר, התגוררו בבני ברק, למרות שהשווער היה ירושלמי. והמשפחה שהייתה להם כאן, היא הדודה והדוד – משפחת רבי משה סוקולובר. שהתגוררו לא רחוק מהם.

כמה טוב בימים ההם כאשר לא היו משפחות גדולות, ומלפונים לא היו בחלומות, כאשר יש דודים קרובים, שאפשר להיכנס אליהם.

כל השבוע לא היה לו לרב"צ זמן לחשוב על הדוד והדודה, כי היה במרוץ מהישיבה לבית ומהבית לכולל וחזור חלילה. יום ולילה לא ישבותו – חברותות וחברותי חברותות.

אבל כאשר הגיע יום השבת, היה חשוב מאד לו ולאשתו הרבנית הצעירה שילכו יחד לבקר ולשוחח עם הדוד והדודה משפחת רבי

ר' בן ציון פלמן הילוכו מדוד ורגוע, וגם בדרך הילכו עם הרבנית, ניכר היה כי הוא מהורהר בתלמודו.

מה אכפת לרבנית הצעירה שהיא מדברת עם בעלה, והוא מקשיב, ובד בבד הוא גם נזכר בקושיה שהחברותא אמר לו לפני שבת, ועתה הוא חוכך בדעתו מהפך בה שוב ושוב, והיא, בינתיים משוחחת אתו והוא מניד בראשו משיב לה מפעם לפעם מה שמשיב, והם הולכים יחד לאיטם בטיול של שבת, והנה הם כבר מתקרבים לבית הדוד והדודה.

דופקים בדלת. וכבר עלתה במוחו הערה חדשה בסוגיא, על פי מה שאמר לו החבורתא. החידוש יכול היה להיאמר בכמה כיוונים. וכעת נפתחת הדלת והדודה בפתח.

רב"צ נכנס ואומר בקול חביב "גוט שבת".

אה, כל כך טוב שבאתם, אומרת הדודה ומיד הם נכנסים.

הרבנית הצעירה פורצת בשיחה עם הדודה, מידית, מפתח הדלת עד שפוסעים לתוך החדר משוחחים. ותוך כדי רב"צ מתיישב ליד השולחן הגדול ומסתכל על הדוד בלבביות רבה, ובעיקר בבושה פורתא, בהכנעה.

הדוד פותח בשאלה נאה בגמרא. עוד חידוש שהיה לו. ר' בן ציון אוהב את הערות הישרות של הדוד שנאמרות בטוב טעם ובחריפות פולנית. והוא מקשיב. וכבר אמרנו 'דברים בטלים' הדוד לא הוציא מפיו.

עם סיום הווארט והשאלות, הדוד מחזיר את ראשו לעיני בינתיים באיזה ספר שהיה עסוק בו לפני שהם באו בגמרא או במשניות. ואז גם דופקים בדלת הילדים והנכדים של הרב סוקולובר, ור' בן ציון מיד פורח לו במחשבותיו במה שחשב קודם לכן בדרך. ולפעמים פותח ספר ומעיין בו היטב ומתיישב בצידו החדר.

אחר כך הדוד מספר לו מה ששמע על פגישת החתם סופר עם –

– ורב"צ שותה בצמא את דבריו.

מכאן ואילך, אתם מבינים לבד שכאשר שני אנשים, שיש להם מה לחשוב, ולעולם אינם בטלים, מקושיות, מתירוצים, מפלפולים, מהערות, מסתירות, מבניינים, מחידושי חידושים, אם אתה רק לא מפריע להם, מיד המחשבות מתרוצצות בתוך עולמם, והשלווה השבתית מתפשטת על פני הבית.

וכי רב"צ מעוניין להפריע לבעל הבית רבי משה סוקולובר מלעסוק בעבודת ה' שלו? לכן ר' בן ציון שותק ונתון במחשבותיו ורבי משה סוקולובר כבר נמצא עמוק בספרים שלו. וכי הדיבורים שלו עם הדוד יועילו משהו לאשתו שמשוחחת שם במטבח?

וסתם לדבר? חלילה.

השניים מדברות שם בפנים על דא ועל הא, כל כך נחמד. הם משוחחות כאוות ליבם.

ואז כאשר חלפו כבר רגעים ארוכים כדי חצי שעה בערך ויותר שהנשים עסוקות בשיחה. רב"צ מתנער ממחשבותיו, מתרומם ממקומו ואומר בהכנעה: "גוט שבת".

הרבנית הצעירה גם היא מפטירה 'גוט שבת' ומסיימת את הסיפור שהייתה לספר, אבל היא תמשיך בעזרת ה' יתברך לספרו על פרטיו ופרטיו, בביקור הבא בקרוב.

*

באותו ביקור אחרי צהרים, הוא החליט כי בפעם הבאה שילך לכותל יהיה זה בשעות אחרות, כי אלפי חילונים עולים ומגיעים גם הם, והפריצות הילכה שם בפרהסיא, לכן החליט כי בפעם הבאה יגיע למקום בשעות הבוקר המוקדמות אחרי עלות השחר, וישבו לתפילה בישיבת מיר, בשעה שבע בבוקר.

כך עשה.

עם נצנוצי האור הראשון אחרי עלות השחר של יום ט' באב שנת תשכ"ח, הוא פקד בבכי את שריד בית המקדש. בכה ובכה. אך כדרכו לא סיפר לאיש על תחושותיו הפנימיות. ואז קרה מה שקרה.

"עם שובי מהכותל המערבי השכם בבוקר הסתבכתי בשבילים" – סיפר רבי בן ציון – צעדתי במעות מסמטה לסמטה לתוך הרובע המוסלמי... אבוי.

לפתע הגיחו לעברי מפאתי הרחוב הצר, שני ערבים עם גרזנים בידם. מיד נזכרתי בסגולה הידועה של רבי חיים מוואלוין והשתמשתי בה, והמשכתי לצעוד ברוגע לא הפסקתי לחשוב: "אין עוד מלבדו" על פי המבואר בנפש החיים שער ג'. אחרי כמה עשרות מטרים נראו ממול כמה חיילים, והערבים שעדיין צעדו לא הרחק ממני תפסו את רגליהם וברחו מהמקום.

אחרי הנס הגדול הזה, בעודי מהלך בעיר העתיקה פגשתי ביהודי ירושלמי זקן שהוא צעד לעבר הכותל המערבי. היתה לו הדרת פנים מכובדת, "אינני יודע מי האיש אבל הוא היה בעל צורה עם כל המשמעות שבדבר" – סיפר רבי בן ציון. אותו יהודי פתח את פיו בדברי תורה מאגדות חורבן בית המקדש במסכת גיטין, בין הדברים אמר:

הגמרא בגיטין דף נ"ו מספרת שבר קמצא שלח קרבן לבית המקדש בשליחתו של המלך הגוי, והוא עשה לו מום בניב שבשפתיים או בדוקין שבעין – "דלדידן (ליהודים) הוי מומא, ולדידהו (לגויים) לאו מומא" – לשון הגמרא. חכמי הדור מיאנו להקריב את הקרבן עם המום שנשלח על ידי המלוכה, ובכך התגלגל הענין עד חורבן בית המקדש.

פנה אלי היהודי בנושא את עיניו לשמים ואמר לי: אברך יקר, כאן בשני דברים אלו, טמון אחד הסודות והיסודות המבדילים בין היהודי לגוי. בשני המומים הללו שליהודים הם מום אך לגויים אינם מום.

האחד, 'ניב שפתיים'. שמירת הפה מניבול הפה, משקר, מלשון הרע ורכילות, שהגויים לא רואים בכך כל פגם ומום. וכי מי שפיו גם, הוא בעל מום לגויים! הם לא רואים בכך חיסרון. אבל אצל היהודים הוא בעל מום. ניבול פה יש איסור דאורייתא. בלשון הרע ושקר יש איסור דאורייתא. והפה בעל מום.

כך, ב'דוקין שבעין': שמירת העיניים. שלגויים אין פגם וחיסרון, אדרבה דרכם בכך להגביה עיניים, אבל אצל היהודים זה מום גדול.

המעלות האמיתיות של ישראל, אין לגויים בהם שום מושג, וגם אין אפשרות להסביר להם מדוע זה מום, ואנו זכינו שלא עשנו כגויי הארצות ולא שם חלקנו בהם וגורלנו ככל המונם. ע"כ דבריו.

אחרי הגרזנים כפרת עוונות מפחד מות, אחרי הסילודין האמונה שלימה – אין עוד מלבדו, זכה ר' בן ציון למתנה נוספת – הווארט היקר מאותו דמות נסתרת שעד היום לא ידוע מי הוא היה. ווארט זה, והסיפור, היה מסופר מפי רבי בן ציון בהתעוררות. כי שני יסודות אלו היו גם משנת חייו.

ומאז, בבית משפחת הרב סוקלובר, בין הילדים ובני הבית כולם, נכנס המושג החדש: "דער פיר ווערטער" כלומר? האיש בעל ארבע התיבות. על שם בן המשפחה החדש שבביקוריו, מוציא מפיו ארבע מילים בלבד: 'גוט שבת' – כפול שתיים. אחד בכניסתו ואחד ביציאתו.

*

ואם השותק הרב סוקלובר זצ"ל שבני ביתו הכירו אותו כמי שלא מוציא דברים בטלים, והשתיקה לא הייתה בביתו כדבר חידוש אלא כחלק מהחיים, אם הם כינו את ר' בן ציון בכינוי: 'דער פיר ווערטער', ידוע ידענו כי שתיקתו של ר' בן ציון הייתה לעילא ולעילא. מילותיו מדודות ושקולות כמונה מרגליות. וגם כאשר דיבר הוא שתק יותר ממה שדיבר. שתיקה שיש בה מהשקט של עולם הבא...

הלילה! הלילה. בדברי תורה פיו היה פתוח כאולם. הוא דיבר ללא הפוגה. עם ידידים, עם שכנים, עם נכדים עם כל מי שרק תרצו. דיבר בשטף, במרץ ובכמויות. היה שח בדברי יראת שמים או בסיפורי צדיקים זמן ממושך. וגם כאשר דיבר הוא שתק יותר ממה שדיבר.

נמצינו, כי ההבדל בין 'שותק' ל'שתקן' הם ארבעת המילים הללו: 'גוט שבת' 'גוט שבת', תרי זימני. ואידך זיל גמור אוי וי, כבר דיברנו יתר על המידה...

סיפור ב'

הגרזנים בשבילי העיר העתיקה – וטהרת

הפה והעין

המקום: העיר העתיקה ירושלים
התאריך: ט' באב תשכ"ח

לאחר מלחמת ששת הימים נהרו תושבי ארץ ישראל לפקוד ברחמים את הכותל המערבי. גם רבי בן ציון פלמן היה ביניהם. בפעם הראשונה הוא הלך בשעות אחר הצהרים. הוא התקרב לעבר הכותל והיה נרגש עד מאד. הוא לא ביטא את רגשותיו בדיבורים. אלא התקרב לכותל אפוף, עטוף, אחוז במחשבות ודמעות קלות זלגו מעיניו. אח"כ פניו להטו, ופיו מלמל תפילות.

תלמידו הרב יוסף ויס פגש אותו בדרך לכותל, באותו יום, וסיפר:

"אחרי מלחמת ששת הימים, לאחר חג השבועות בין ההמונים הבחנתי בר' בן ציון הצועד גם הוא לכיוון הכותל עם התפילין. וזה היה בשעות אחה"צ. שאלתי מדוע אוחז את נרתיק התפילין, עכשיו בשעות אחה"צ? הוא ענה, כי היוצא לדרך צריך לקחת אתו את התפילין. המשכנו בדרך לכותל המערבי והוא דיבר בהלכה לגבי קדושת כותל המערבי ולגבי דין קריעה על ראיית הכותל, בעיקר היה מרוד במחשבותיו ועסק בשאלה: כיצד אפשר להוציא בשבת ספר תורה מארון הקודש לרחבת הכותל, הרי ארון הקודש הוא רשות היחיד ורחבת הכותל היא רשות הרבים, וא"כ כיצד יוכלו להוציא את ספר התורה? לטענתו יש פתרון לבעיה, אם יעמדו אנשים סביב במעגל – בין ארון הקודש לבימה, ויחזיקו ידיים זה בזה, ובכך כל המקום שם הופך להיות רשות היחיד בפני עצמו, כיוון שזה מחיצה היה של בני אדם.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

"אימת העיר עליהן"

וַיֵּשֶׁב אֱלִיָּהוּ יְהוּדָה (מה, יח)

בעלות המנחה ויגש אליהו הנביא ויאמר: ה' אלהי אברהם יצחק וישראל היום יודע כי אתה אלקים בישראל" (מלכים א יח, לו), הרי שגישה זו תפילה. איזו תפילה היתה ליהודה, ומתי הוא התפלל?

תשמעו דברי הקדמה, כאשר אסתר המלכה באה אל אחשוורוש בפעם השניה, בשעה הגורלית, היא התחננה: "נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי כי נמכרנו אני ועמי", המלך שאל: מי הוא זה ואיזה הוא?

כתוב בגמרא (מגילה סו ע"ב) שבקשה לומר "אחשוורוש הרע הזה", בא מלאך ודחף את ידה שתצביע על המן.

שואל הגאון מוילנא, מה היא תכננה וחשבה לעצמה, הרי אם היתה אומרת "אחשוורוש" - היו הורגים אותה!

מבאר הגר"א, כי מצאנו שהצדיקים, כאשר הם מדברים למלכים, ממש בעת השיחה לפני המלך, הם מונים לקב"ה. כך מצאנו בדניאל, כך בנחמיה, וממילא כך באסתר הצדקנית. דניאל דיבר לנבוכדנאצר ואמר לו "מרי חלמך" והגמרא (שבועות לה ע"א) אומרת שאלו היו דיבורים לקב"ה, ושונאך זה נבוכדנצר...

הוא עומד מול נבוכדנצר החושב שהוא מדבר אליו, ובאמת הוא מדבר לקב"ה. כך דרכם של צדיקים.

עתה נשוב לענייננו. "ויגש אליו יהודה". ידוע ידע יהודה כי נמצא הוא בארמונו של משנה למלך מצרים הגוי, ובאותם רגעים קשים הוא נגש אליו - "אין הגשה אלא לתפילה".

הוא מתפלל אל הקב"ה באותן שניות ממש "ויאמר בי אדוני" - הקב"ה, אני מבקש ממך "ידבר עבדך דבר באוני אדוני" - המשנה למלך, שהדיבורים שלי יישמעו באוזניו.

בכך יובן פירוש כפל המילים. "בי אדוני" הראשון, זה בורא עולם, והשני, "באדוני אדוני", הכוונה ליוסף. יהודה אמר: אני מבקש ממך, ריבונו של עולם תסייע לי, שהדברים יתקבלו באוזני יוסף.

אות משמים שאי אפשר עוד לחכות

וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצְבִּים עָלָיו (מה, א)

רבי אריה לייב צונץ, בעל "מלא העומר", מבאר את ה"ולא יכול להתאפק" בדרך הבאה:

ידועה השאלה מדוע יוסף לא הודיע לאביו, במהלך כל התקופה, שהוא חי ועל ידי כך היה מונע ממנו את כל הצער ועגמת הנפש?

אלא, יוסף ידע שיעקב אבינו צריך "לשלם" כביכול, על אותן עשרים ושתיים השנים בהן היה בבית לבן ולא כיבד את אביו, ולכן לא גילה לאביו במשך עשרים ושתיים שנה את דבר חיותו.

אולם היה ליוסף ספק, מה הדין בנוגע לארבע עשרה השנים בהן היה יעקב בבית שם ועבר, האם תלמוד תורה חשוב יותר ממצות כיבוד אב או לא? בשל כך הוא הסתפק האם עליו לחכות עוד ארבע עשרה שנים בשרם יתגלה אל אביו או לא.

אולם כעת, הוא ראה משמים שאי אפשר עוד לחכות! יש מצב של פיקוח נפש, האחים הולכים להרוג את כל מצרים! יוסף הבין שיש בכך את משמם כי עשרים ושתיים השנים מספיקות עבור יעקב ואין עוד צורך להמתין בשרם יתודע אליו, וזהו שאמרה תורה: "ולא יכול יוסף להתאפק".

"לא כהתה עין האחוה" - אף בעת המכירה

וְהָיָה עֵינֶיכֶם רְאוּת וְעֵינֵי אָחִי בְנִימִין כִּי כִּי הַמִּדְבָּר אֲלֵיכֶם (מה, יב)

וברש"י: "וועיני אחי בנימין" - הושה את כולם יחד לומר שכשם שאין לי שנאה על בנימין אחי, שהיה לא היה במכירתו, כך אין בלבי שנאה עליכם". מה כוונת הדברים?

יהודה התפלל שדבריו יתקבלו

וַיֵּשֶׁב אֱלִיָּהוּ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר כִּי אֲדֹנָי עֲבָדְךָ דָּבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנָי (מה, יח)

מצניו כאן כפילות של התיבה "אדוני". עוד יש לשאול ולהבין, מה הכוונה "ויגש" - גישה זו מה היא, מה משמעותה? במדרש רבה כאן הובאו כמה דעות מהי אותה גישה האמורה כאן, ואחת מהן - "רבנן אמרי: הגשה לתפילה". וכפי שמצינו באלהו הנביא שנאמר בו: "ויהי

יוסף בעצמו כבר אומר: "ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה", זה לא אתם, זה האלוקים עשה, אין לי טענות עליכם. ובאמת, אחרי שרואים כל מה שהיה, שהכל היה לטובה ויוסף נעשה אדון לכל מצרים ושהקב"ה שלח אותו להיות מרכבה לשכינה - ברור שהכל היה לטובה, ואילו טענה יכולה להיות לו עליהם. אבל מעניין שלהכרה זו הגיע יוסף עוד קודם לכן, בעת שמכרוהו, לפני שהתברר שהכל יצא לטובה, שהרי כך אמר לאחיו כשהתגלה אליהם: "אני יוסף אחיכם אשר מקריתם אתי מצרימה" ופירש "האור החיים" הקדוש: "וסמן לומר 'אחיכם' אשר מכרתם, לומר שאפילו בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני". אפילו שבשעה שמכרתם אותי מצרימה, האחוה לא פסקה ממני, הייתי אחיכם, אחווה לפני הכל. קורעים אותו מהאבא, זורקים אותו לבוה, משסים בו את הכלבים ומוכרים אותו לעבד, וגם אז הוא מעיד ש"לא כהתה עין האחוה ממני". זה כוחה של אמונה. יוסף יודע בבירור שהאחים לא יכולים לעשות לו דבר ממילא, לא רק אחרי שהיה במצרים וראה את התוצאות של המכירה, אלא אפילו קודם לכן, בעת המכירה, לא פסקה ממנו הרגשת האחוה כלפי אחיו.

רבינו יונה, בפירושו על משלי (פרק ג) אומר: "הירא באמת - יודע כי הכל מאתו יתברך, וזה שאירע לו, כגרון ביד החוצב". מה אתה רוצה מהגרון? יש מישהו שמכה בך על ידי הגרון - אליו עליך לפנות! יסוד זה מוצאים אנו בבניא שמואל (א כ, יח-כב): כששאלו המלך כעס על דוד, ודוד עדיין לא ידע האם כוונת שאלו להורגו או לא, קבע עם יונון שיבחן את הדבר, ויענה לו תשובה באמצעות הסימן הבא:

"ויאמר לו יונון: מחר תדש ונפסקת כי יפקד מושבך, ושלשת תרד מאד ובאת אל המקום אשר נסתרת שם... ואני שלשת החצים צדה אורה לשלח לי למשרה, והנה אשלח את הנער לך מציא את החצים, אם אמר אמר לנער הנה החצים מקד והנה - קחני ונצא כי שלום לך... ואם כה אמר לעלם הנה החצים מקד והלאה - לך כי שלחך ה'".

מה הכוונה "לך כי שילחך ה'"? בפשטות, לך, כי אבי רוצה להרוג אותך. לא! הכוונה כך: אתה חושב שהנך בורח כי אבא רוצה להרוג אותך, זו טעות! הקב"ה עשה זאת. "לך, כי שילחך ה'" - יש לך שליחות מאת הקב"ה, ממילא מסובבים משמים שאבא ירדוך אותך, כדי שתבצע את השליחות. אין אדם נוגע במוך לחברו, הן בכסף והן בענייני כבוד, והרבה שלוחים למקום, ממילא, לא יכולה להיות לאדם שום קפידה על מי שהיוק לו, כי הכל משמים.

צריך להתרומם קצת למעלה מעשרה ספחים בעולם הזה כדי להבין זאת...

לא כל יורדי מצרים ירדו בעצה אחת

ויבאו מצרימה יעקב וכל זרעו אתו ובניו ובניו וכל זרעו אתו וכל זרעו אתו וכל זרעו אתו

כל המתבונן בפסוקים רואה שיש כאן דבר הטעון ביאור: הפסוק מתחיל "יעקב וכל זרעו אתו", ממשיך "בניו ובניו בניו אתו", ומסיים "בנותיו ובנות בניו הביא אתו". מה פשר החלוקה הזאת לקבוצות: "אתו, אתו והביא אתו"?

ה"אור החיים" הקדוש עומד על שאלה זו, גם כאן וגם בתחילת ספר שמות, שם נאמר (א, א): "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו". גם כאן ישנה חלוקה לשתי קבוצות: "בני ישראל הבאים מצרימה" ו"את יעקב איש וביתו באו".

ומחדש ה"אור החיים", כי אכן היה הבדל בין קבוצות האנשים השונות שירדו למצרים. היו כאלו שירדו למצרים מרצונם החופשי, לקיים גזירת מלך "ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ מצרים", הם הלכו לפרוע את שטר החוב הזה מרצונם ומדעתם, מנגד היו כאלו שהיו חוככים בדעתם להתעבב מלרדת אל כור הברזל, עד שהוצרך יעקב להורידם למצרים בעל כרחם. ואף שגם הם ידעו על קיומו של אותו שטר חוב המצריך פירעון - מכל מקום הם חכבו בדעתם לדחות את מועד הפירעון בכמה דורות... מדוע צריכים לשלם כעשיו את השטר? שהניגים שלנו ישלמו אותו...

והכתוב בא ומציין מי היו אלו שהלכו לפרוע את שטר החוב מרצונם, ומי אלו שלא הלכו מרצונם: "בניו ובניו בניו אתו" - את אלו לא הוצרך יעקב להביא. הם באו אתו מעצמם - "אתו" בדומה לזו: הם הלכו למצרים בשמחה! לקיים את רצון ה'! לשלם את שטר החוב לאלתר!

אחר כך מנה הכתוב את אלו שלא באו מרצונם: "בנותיו, בנות בנותיו, וכל זרעו" - אלו בניו, בניהם של בני בניו, אותם "הביא אתו מצרימה", כלומר הוא הוצרך להביאם בעל כרחם מכיון שלא רצו לבוא מרצונם החופשי.

מוסיף ה"אור החיים" ואומר:

חז"ל אמרו במדרש (שמות רבה א, ו), שכל זמן שאחד מיורדי מצרים היה קיים - לא התחיל השעבוד. הוא התחיל רק לאחר מותם של יוסף ואחיו. כלומר: אותם אלו שירדו למצרים מדעתם, וקיבלו על עצמם את גזירת המלך ברצון - קיבלו על כך שבר השעבוד לא התחיל בימיהם. "סמא דיסורי - קיבולי" והיות והם קיבלו על עצמם את הירידה למצרים בשמחה וברצון - פקע מעליהם עול השעבוד. אבל ה"עזרת נשים" שלא הסכימה לרדת למצרים, והוצרך יעקב להורידם בעל כרחם - היו בגזירת השעבוד.

ומסיים ה"אור החיים": "והעד הנאמן לזה, כי יוכבד וסרח בת אשר היו מיורדי מצרים ובימיהם היה השעבוד, והטעם הוא לצד שהביאם יעקב ולא מרצונם באו".

*

בהקשר לדברי חז"ל שהביא ה"אור החיים" - "סמא דיסורי - קיבולי", אני זוכר בסיפור שהיה עם ה"חפץ חיים" זצ"ל: יהודי אחד נישא לאישה והחל להתלונן: "רבי! אני סובל מזה ומזה... ובביתי צרה כזאת וכזאת... ולא זו בלבד אלא שקרה לי כך וכך..." אמר לו ה"חפץ חיים": אל תהא שוטה! אמשל לך משל, המשטרה תפסה חשוד בגניבה, קשרו לו את הידיים בשרשרת ברזל. אם חכם הוא - מה הוא אומר? אין דרך להשתחרר מן הכלבים. עלי להמתין, עם ידי הקשורות, עד שאעמוד לפני השופט למשפט, שם אוכל לשעון את מה שיש בלבי לשעון.

לעומתו, מה עושה הטיפש? הוא לא מסכים לכך שקשרו לו את הידיים ומנסה לקרוע את השרשרת! הוא נאבק בכל כוחותיו לנתק אותה מעל ידיו!

שוטה שבעולם! הרי לחינם הנך מכאיב לעצמך, לשווא פוצע אתה את שתי ידיך! את שרשרת הברזל לא תצליח לקרוע! המתן בסבלנות עד יום המשפט ולכל הפחות לא תקרע את ידיך...

כן הם פני הדברים בנוגע לייסורים: "סמא דיסורי - קיבולי"! התרופה לייסורים היא קבלתם בשתיקה, בשמחה ובאהבה!

- "הצרות והייסורים" - אמר ה"חפץ חיים" לאותו אדם - "הם כבר עליך, שרשרת הברזל כבר קשורה על ידיך. מה תועלת תצמח לך אם תתאונן ותתאנח? מה יעזור לך אם תתלוש את שערות ראשך? האם בכך ייפסקו הייסורים? אדרבה! קבל אותם באהבה וברצון! השכל להבין כי הכל בא עליך מיד השם יתברך, וכל מאן דעביד רחמנא - לשב עבדי! כל הייסורים הם לטובתך גם אם אינך מבין זאת! אם תשכיל להבין זאת - זוהי רפואתך!"

מעשי ראובן

שומעי לקחו של רבי ראובן זצ"ל עדיין זוכרים כיצד היה מטעים את פירוש רש"י על הפסוק: "והנה עיניכם רואות ועיני אחי בנימין כי פי המדבר אליכם - השווה את כולם יחד לומר שכשם שאין לי שנאה על בנימין אחי, שהרי לא היה במכירתו, כך אין בלבי שנאה עליכם, (בראשית מה ב).

רבי ראובן היה מצטט את דברי רש"י כשהוא רועם בקולו: "כשם!!! כשם שאתה את אחי בנימין, כך באותו האופן בדיוק, אתה את אחי שמכרוהו לעבדות. כיצד ניתן להגיע למעלה רמה זו? רק כאשר האדם יודע באמונה בהירה כי הכל מאתו יתברך. והוא שאמר יוסף לאחיו: "ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלוקים".

כאשר האדם יודע באופן חושי כי כל אשר עובר עליו נגזר על ידי ההשגחה העליונה, ואין בכל העולם כולו אדם היכול לצערו ולהרע לו מבלי רצונו של הבורא אשר הוא עשה, עושה ויעשה לכל המעשים, הרי שאין בנפשו כל מקום לשנאה ונקמה כלפי המצעים אותו וליבו מלא לכל יהודי אך אהבה".

פרדס יצחק

להערות והארות ניתן לפנות למערכת קובץ גליונות.

המילה ותו לא, וזה החושך שלושה ימים עיי"ש.

ואפשר להוסיף ע"ז בדרך רעיון, דלפי"ז אפשר להבין מה שכ' בתרגום בדברי הימים (א, י"א, כ"ב) עה"פ "ובניהו בן יהוידע הוא הכה את שני אריאל, והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג", ובתרגום שם דלא הוי דיכמא לא במקדש קמא ולא במקדשא תנינא, ותבר גזיזא דברדא ותני ספרא דבי רב ביומא זוטא דסתא **בעשרה יומין בירחא דטבת!!** וראה בגמ' ברכות דף י"ח ע"ב. ומה השייכות ל' טבת?

רק לפי"ד היער"ד וחת"ס, בניהו בן יהוידע רצה לתקן את החושך של שלושת הימים, ודרש ביום ההוא כל תורת כהנים, שהוא כולו דרשות חז"ל.

ובט' בו לא נודע הצרה שאירע בו, **וכתב במג"א שבסליחות כתוב שעזרא הסופר נפטר בו**, וכן במלבושי יו"ט על הלבוש שם, ובט"ז כתב "תימה גדולה למה כ' המחבר שלא נודע, והרי בסליחות מבואר שנפטר עזרא הסופר וצ"ע רב" עכ"ל, וכן בסידור יעב"ץ שער יכניה שער י"א. והאריכו בספה"ק לבאר למה מיתת עזרא הסופר הוא יותר תענית משאר צדיקים?

והנה מבואר בגמ' מגילה ט"ו ע"א שיש מ"ד שעזרא הוא מלאכי (ובתוס' יבמות פ"ו ע"ב כ' שקיי"ל! **שעזרא הוא מלאכי**, וכן הוא בתרגום מלאכי "מלאכי דמיתקרי שמיה עזרא הסופר", ועיין במהר"צ חיות שם) ומלאכי היה הנביא האחרון, שאחריו נגמר תקופת הנביאים, ובסיום של מלאכי כתוב "זכרו תורת משה עבדי" מכיון שכבר לא ישמעו דברי הנביאים ולכן זה צום.

וביערות דבש בדרשות של ט' טבת, האריך בפטירת עזרא שכתב בחז"ל (סנהדרין כ"א ע"ב) שראוי היה ליתן התורה על ידו כמשה רבנו, ובפטירת משה רבנו כ' ולא ידע איש את קבורתו, וכן בפטירת עזרא לא נודע עיי"ש.

ובדרשות חת"ס על ח' טבת² ג"כ האריך ב"לא נודע", וכי השו"ע לא ידע מזה, והאריך בזה בכמה דרכים.

2 החת"ס זצ"ל היה כל שנה ושנה דורש בימים אלו על החורבן, וכן היה מספיד צדיקים שנפטרו בימים ההם.

חודש טבת. ח' וט' וי' בטבת

כתב הזוה"ק: ותצפנהו שלושה חדשים שיש ג' חודשים שהם חדשים קשים 'ירחין דעשיו', חודש טבת, תמוז ואב. ובפי' הגר"א לספר יצירה (פ"ה) כתב "רוגז בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים, והוא הקשה מג' החודשים הקשים", ולפימ"ש להלן בעזה"ת יש לבאר ד"ז.

והימים ח', וט', ועשרה בטבת, הם ימים קשים ביותר, כמו שכל בסליחות "ירח טבת מאוד בו לקיט", "בשלושה מכות בחודש הזה הכני".

בשו"ע (סימן תק"פ) מנויים כל הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו, וראוי להתענות בהם, ולשון הטור "כתב בה"ג אלו ימים שמתענין בהם מן התורה", ופי' בב"י דאע"ג דמתקנת חכמים הם, קרי להן מה"ת, לומר שיש להיזהר בהם כמו בשל תורה" ובב"ח פי' "דכיון שמ"ע מה"ת לעזוק ולהריע על כל צרה שלא תבוא שנאמר וכי תבוא מלחמה וגו' והריעותם בחצוצרות, וכמ"ש הרמב"ם ריש פרק א' מהל' תענית.

וכתב הא"ר בשם הכלבו שמי שמתענה בהם, יש לו חלק לעולם הבא.

וכתוב שם בסעיף ב': ח' טבת תורגמה לתיונית והיה חושך בעולם ג' ימים, ובמקו"ח [להחות יאיר] כתב שבח' טבת וט' תמוז ראוי לכל יראי ה' להתענות בהם יותר משאר הימים שמנויים בשו"ע שם, ובמ"א סי' תקמט כ' כן על ט' תמוז.

והנה האריכו למה נהיה חושך ע"י התרגום לתיונית? וביארו ביערות דבש ובחת"ס (דרשות) דהרי בתורה דורשים מכל תיבה תג וקוץ, וגם יש פסוקים שאין להם הכרע איך לקרוא אותם וכדו', וכשיתרגמו את התורה יש רק את תרגום

1 ויש לציין לדברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות תשובה הי"א "הפורש מדרכי ציבור אע"פ שלא עבר עבירות, אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה מצוות בכלל, ולא נכנס בצרתן ולא מתענה בתעניתן, אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ, וכאילו אינו מהן אין לו חלק לעולם הבא" וממילא מובן שמי שצם בימים של צרת ישראל, יש לו חלק לעולם הבא.

ובברכי יוסף כתב שהמחבר לא רצה לפרש שהתענית בגלל פטירת עזרא הסופר, דאי התענית משום עזרא לכתבו בהדיא בט' בו על שמתו עזרא ונחמיה, כדרך שכותבין בכל יום על מה, אלא מדכתב סתם יש סוד בענין, וכן משמע באורחות חיים (סימן כ"ג) שכ' "בט' בו לא כתבו אבותינו על מה ונסתר הסוד, ובו ביום מת עזרא הכהן ונחמיה בן חכליה וכצ"ל בכלבו, ונסתר הסוד עיי"ש³.

ויש שרצו לומר שלמחבר לא היה לפניו הסליחות מאשכנז, שכתב שם שבט' בטבת נפטר עזרא הסופר, ולכן כתב לא נודע הצרה.

אבל זה אינו, כי ברמ"א בפ' מחיר יין למגילת אסתר, הביא ד' הבה"ג שבט' בו יש תענית ולא נודע, והרי לפני הרמ"א היה סליחות של אשכנז, ומ"מ כתב שלא נודע.

ושו"ר שבסליחות של עדות המזרח בסליחה השניה "אז בבוא יום" מבואר בהדיא שעזרא נפטר בעשרה בטבת "ביום צום עונותינו תחזה וכו' יום הזהרת כתב לך את שם היום וכו', וגם בו נאסף עזרא הכהן והסופר", ומיושב קושיית הט"ז שאכן למחבר היה סליחות שכתב בהן שנפטר בעשרה בטבת (ודלא כהסליחות דאשכנז) ושוב לא נודע הצרה של ט' טבת, ובשלישלת הקבלה כ' ו' שנים לבנין הבית השני מתו חגי זכריה ומלאכי הנביאים י' טבת", וכ"כ בספר היוחסין לר' אברהם זכות (עמוד ז) אז נפטר עזרא הכהן בעשרה בטבת וכו'.

והרמ"א שם כתב שהתענית של ט' טבת "**שלא נודע בו הצרה**" הוא על זה שאסתר נלקחה בחודש העשירי למלך אחשורוש, וזה מיתת אסתר (וכן במקו"ח להחוות יאיר הביא את דברי הרמ"א שבט' בטבת זה פטירת אסתר)

ויש להעמיק בדברי הרמ"א, וצ"ל שמיתת אסתר הכוונה שנלקחה לאחשורוש (ומבואר במדרש שוחר טוב פרק כ"ב שאסתר בכתה, ואמרה שרה זקנתי נלקחה ללילה אחד וה' עשה בו נגעים, ואני נלקחתי למלך אחשורוש) ואח"כ היה כאשר אבדתי אבדתי.

ואולי י"ל דבגמ' מגילה דף ז' מבואר דלא רצו לכתוב "מגילת אסתר" קנאה את מטילה עלינו וכו' ואמרה הרי כתובה אני בספרי מלכי מדי ופרס, וממילא אולי לא רצו ולא יכלו לכתוב שזה הצרה אירע, שנלקחה למלך אחשורוש.

ויש שפי' (בפ' תו"ח על מגילת תענית, וס' העיבור עמ' 109 ועוד) שאותו **האיש נולד בט' בטבת**, וזה הצרה הגדולה, ומפני פחד הגויים והצנזור לא יכלו לכתוב מפורש. והגר"מ

3 ולא הבנתי איך אפשר לפרש כן בד' הכלבו, שהרי כתב במפורש, שמצא שהסיבה לצום הוא מיתת עזרא.

שפירא זצ"ל האריך שכל הדברים האלו שורש הצרה אחד הוא, שתרגום התורה ליוונית ועזרא הסופר שהכתב האשורית נשתמשו בו לחול, ולידת אותו האיש, הכול מסירת התורה לקליפות רח"ל, חושך ג' ימים, והאריך בזה [ואולי גם לקחת אסתר למלך אחשורוש שיין לזה] ובהגהות ברוך טעם על השו"ע כתב עוד טעם על הצרה שאירע בו עיי"ש.

וראה בחת"ס דרשות [ח"א עמוד ק"ג] "בואו וראו דבר נפלא שחגי הנוצרים נופלים בחודש אבילות של ישראל, חודש טבת וכו' ובחודש אדר וניסן שמתחילין ימי צמיחת גאולתינו בזה ג' ימים אחר המולד מתחילין העיניו שלהם, ולאו **מלאום יאמץ**" עיי"ש דבה"ק.

בכית יוסף ובנימין על חורבן בית המקדש, והשייכות לעשרה בטבת

השלה"ק ייסד לנו, שמאורעות הזמן תלויים ומישך שייכא לפרשה. בפרשת השבוע "ויגש" כתוב [מ"ה, א, וי"ד] ולא יכול יוסף להתאפק וגו' ויפול על צוארי בנימין, ובנימין בכה על צואריו, וברש"י הביא ד' חז"ל בגמ' מגילה ט"ז ע"ב [וכ"ה במדרש צ"ג, י"ב ובזה"ק] ויפול על צוארי בנימין אחיו כמה צוארין הוו ליה לבנימין, אמר רבי אלעזר בכה על שני מקדשים שעתידין להיות בחלקו של בנימין ולהיחרב, ובנימין בכה על משכן שילה שעתיד להיחרב (וברש"י שם ל"ג כמה צוארין היו לו שכן דרך המקרא לכתוב צוארי בל' רבים ועיין במהרש"א) וברוקח (שכל דבריו דברי קבלה) כתב גימטריא ויפול על צואריו=על שני המקדשים.

וביהמ"ק נמשל לצוואר כמו שכתוב במדרש שה"ש (פרק ז) "צואריך כמגדל השן" [וראה ברכות דף ל ע"א, וראה גם סנהדרין צד ע"ב מלך אשדור יגיע עד צוואר] ופ' רבנו בחיי, וכן המהרש"א, שביהמ"ק נמשל לצוואר שכמו שהצוואר בגובה של אדם והודו, כן ביהמ"ק בגובה א", והודו של אר"י.

ובחת"ס וכ"ה בשפ"א [ויגש תרנ"ו] וכן בשם משמואל בשם האבני נזר פירשו, שביהמ"ק נקרא צוואר כי כמו שהצוואר מחבר הגוף אל הראש, כך מתחברים בני ישראל אל אביהן שבשמיים בכח המקדש⁴.

והחת"ס מוסיף שגלות האחרון [אדום] נמשל לחזיר כמו שכתב המדרש, דכמו שלחזיר אין צוואר, כך הטומאה של מלכות אדום היא רח"ל ממש בתוך בני ישראל עיי"ש⁵

4 והערוני שכשהחזיר מסתובב כל הגוף מסתובב הראש ביחד עם הגוף.

5 והחת"ס בפרשת תולדות (כז, מ) כ' כע"ז שלעתיד לבוא נהיה

ויש להוסיף לדבריו שזה השייכות להפטרה של הפרשה [יחזקאל פרק ל"ז] שכל הפרק מיידי בגאולה העתידה, ואתה בן אדם קח לך עץ ויוסף, עשרת השבטים מתחברים והיו לאחדים בתיקון השלם, ומסיים הנביא "והיה משכני עליהם והייתי להם לא' וגו' בהיות מקדשי בתוכם לעולם" ופירש המלבי"ם שם שהשכינה תהיה בתוך ישראל, ולא יצטרכו לקדושת הארון והמקדש וכו' והם יהיו ממש מרכבה לשכינה, שהם בעצמם יהיו הבדים והארון והמקדש, והמקדש יהיה רק בעבור שידעו הגויים שה' מקדש ישראל עיי"ש דבריו הנפלאים, והן הן הדברים שכשיוסף בכה על החורבן מכיון שלא ה' בתוכם, ולכן היה מציאות שיחרב בית המקדש.

ושמעתי להוסיף, שיש לבאר לפי"ז מה שמבואר [שמואל א', ד פסוק י"ח] דכשאמרו לעלי שהארון של משכן שילה נלקח "ויהי כהזכירו את ארון א' ויפול וישבור מפרקתו" ופרש"י **עצם הצואר**, דלפי הנ"ל מובן דכשאמרו לו שנלקח הארון ממילא נשבר הצואר שהוא החיבור וכמ"ש [ולהלן הבאנו מדברי החת"ס שכל קדושת משכן שילה היה מכח עלי עיי"ש] וכן מובן לפי"ז דעשו ראה את יעקב ונשכו בצוארו כמ"ש רש"י, כי זה הויכוח בין יעקב ועשיו, שעשיו אומר שאין חיבור בין עוה"ז שמרמז על "הגוף", לבין "הראש" שמרמז על עוה"ב, ויעקב מחבר שני עולמות, ולכן נשכו בצוארו.

והמפרשים האריכו למה בכו עכשיו יוסף ובנימין על החורבן (ראה יפה תואר על המדרש ודברי דוד להט"ז סימן שיחזור מהגלות ע"י בכיה עיי"ש כאן)

חורבן שילה

והנה בגמרא מגילה הנ"ל [וכמובא ברש"י] מבואר שבנימין בכה על חורבן שילה, ובפשטות הדברים ששילה נחרבה, וכ"ה בזבחים קי"ח 'חרבה' שילה, וכן ביומא דף ט' מפני מה 'חרבה' שילה, וכן ברש"י בכ"מ [תהלים עד פסוק ח' 'פלישתים חרבו שילה, נבדכנצר חריב בית ראשון, רומיים חרבו בית שני'] וכן ברמב"ם הל' בית הבחירה (פ"א ה"ב) "וכשמת עלי חרבה".

והנה המהר"ץ חיות שם במגילה הק' מה מקום היה לו לבנימין לבכות הרי ע"פ התורה היה לו להיחרב, ועיקר מצות התורה שיבנה המקדש כו' ומה שאמרו שנחרב שילה לק"מ דהכוונה על העיר וצע"ג. וכן האריך בשו"ת שלו (מהר"צ חיות ח"א סי' ז).

והנה מלבד שי"ל ששילה נחרבה והיה המשכן בנוב וגילגל,

בבחינת דג שאין לו צואר עיי"ש.

וא"כ היה מקום לבנימין לבכות על שלא זכה יוסף להשלים המשכן שילה [עם כל הרוואה מכוחו של יוסף כמבואר בגמ' יוסף ששלט בעינו, ונחרב בגלל גילוי עריות כמבואר ביומא דף ט'] עד בנין בית המקדש נב' שנה, הרי לא נגמר כדבעי, רק נחרב ונלקח ארון בית ה' ונהרגו עם רב [וביפה תואר במדרש כ' שאכן הכוונה שבכה על זה שנהרגו עם רב מישראל]

אמנם י"ל דהנה ידועים דברי החזו"א בקדשים (סי' מ"א) שכ' שלא מצינו שנחרבה שילה רק נעתקה השכינה ממקומה עיי"ש וציין לירמיה ז, יב. וראה מ"ש רבנו הגר"ק שליט"א בדרך חכמה בהל' בית הבחירה פ"א ה"ב ועוד.

ובאמת כבר כתב קדמו החתם סופר בשו"ת חיו"ד (סי' רס"ד) "וכן נ"ל בחומת שילה שלא מצינו שפלישתים נכנסו כלל ונתצוה, אלא שנשבה הארון ומי נתץ חומותיו וכו' אע"כ מכיון שבאו פלישתים נתחלל והותר לעשות וכו', וכן בחי' על מס' ע"ז דף מ"ו כ' החת"ס "בחורבן שילה לא באו גויים אל היכל ה' כלל", ובדרושים חת"ס כ' בח"א עמ' צ"א [ו"בך על צואריו עוד, שיעקב בכה יותר מיוסף כי יוסף בכה על חורבן בית המקדש שנרמז במיתת רחל וריחוק הירח כידוע, ויעקב בכה על חורבן שילה, והנה כתיב "ויטוש משכן שילה, אוהל שיכן באדם" ר"ל כי חורבן שילה עצמו לא היה חורבן כי לא שלטו בו ידי גויים, אך ישראל גנזוה, והיה ראוי שיתבטל כדי שיבנה בית עולמים, אך עיקר חורבנו היה מיתת עלי הכהן הכה"ג שעל ידו היתה השראת השכינה אז והיינו אוהל שיכו באד"ם דייקא, וה"נ בכה יעקב על מיתת צדיק עלי הכהן, והוא קשה יותר משריפת בית אל" והיינו בכה "עוד", יותר מבכית יוסף הצדיק עכ"ד.

ומבואר מדברי החתם סופר **שעיקר חורבן שילה היינו פטירת עלי הכהן**, שעליו נאמר "ונר אל' טרם נכבה" ובשו"ע בהלכות תענית צדיקים בסי' תק"פ סעיף ב' כ' ב' באיר מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון ה'", ובשו"ע לא הזכיר חורבן שילה שהיה באותו יום כמבואר בסדר עולם רבא רפי"ג "ויום שמת בו עלי ויטוש משכן שילה וימאס באוהל יוסף וכו', ולדברי החת"ס והחזו"א איש א"ש, כי החורבן של שילה אין הכוונה שבאו גויים והחריבו, רק פטירת עלי הכהן, ונשבה ארון אל', זה חורבן שילה והצער שמחמתה יש תענית צדיקים [וזה כמו חורבן נוב וכו'].

ובעל המנחת חזקיהו שליט"א העיר מדברי התו"י ביומא דף מ"ד ע"א, שמבואר דרך ע"י הארון היה לו קדושה, וממילא ע"י שנשבה שוב לא היה לו קדושה, וראה מה שכתב שם במנחות כ"ז ע"ב.

והנה ממילא מובן שבנימין בכה אז על חורבן שילה, כי אם חורבן שילה זה מיתת עלי הכהן וכדברי החת"ס, הרי הריגת הצדיקים עשרה הרוגי מלכות, ותשפוכת הצדיקים

וראה בשו"ת חת"ס (סי' ר"ח) שהאריך שכל ענין התעניות הוא משום תשובה ולא משום אבילות עיי"ש, ודלא כהתוי"ט במגילה ש"כ דהוא משום אבלות ודו"ק היטיב.

והנה יש להוסיף מה שכתב במדרש תנחומא פרשת תזריע (סי' ט) וז"ל "ועוד טובה גדולה עשה עם ישראל, כיצד שבעשרה בטבת היו ראויין ישראל לגלות מירושלם שכן הוא אומר בן אדם כתוב לך את שם היום בעצם היום וגו' מה עשה הקב"ה אמר אם יוצאין עכשיו בציונה הם מתים, מה עשה המתין להם והגלה אותם בקיץ [וכ"ה במדרש איכה פרשה א' פסקא מב', שראויין היו לגלות בטבת]. ובמס' ר"ה דף לא אמר רבי יוחנן "ששה חדשים נתעכבה השכינה במדבר שמא יחזרו בתשובה כיון שלא חזרו אמר תיפח עצמותן" וכ' במהרש"א שם הני ששה חודשים לא איתפרש בשום מקום מאי נינהו ונ"ל שמעשרה בטבת שסמך מלך בבל ששה חודשים עד ט' תמוז שהובקעה עיר חיכה הקב"ה שמא יחזרו בתשובה, וכשלא חזרו, עלתה השכינה עיי"ש באריכות.

ולמדים אנו, שבעצם ב' בטבת היה היום של החורבן בית המקדש, רק הקב"ה חיכה כי ריחם על עם ישראל שלא ילכו בקור ציונה כד' המדרש, או כמהרש"א, ומובן היטיב מה שכתב החת"ס שבעשרה בטבת כל שנה ושנה הקב"ה דן על החורבן של אותו השנה.

ההתגלות של יוסף הצדיק לאחיו היה בעשרה בטבת

וביותר י"ל [והערני לזה גם ידידי הגאון רבי ישראל גולדברג שליט"א בעמח"ס כאיל תערוג] על פי מה שכ' בס' פני ארי זוטא⁶, שממצרים עד אר"י היה ארבע מאות פרסה, ומהלך אדם בינוני הוא עשר פרסאות ביום וא"כ יוצא שממצרים עד אר"י ולשוב למצרים היה שמונים יום [והביא שם דברי הגמ' בכתובות דף ק"א שמצרים ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה, ויש גם להביא את המדרש בפרשת ויגש שיהודה שאג ארבע מאות פרסה עד אר"י ששמע חושים בן דן] וא"כ הרי במכילתא שמות פרשת בא פרשה י"ח מובא שיעקב אבינו הגיע למצרים בט"ו ניסן "ויסעו בני ישראל מרעמסס ביום שירדו למצרים בו ביום עלו" וא"כ בלי הליכה בשבתות יוצא שמונים יום קודם, יום עשרה בטבת ממש, **ויצא שהפרשה שלנו של התגלות יוסף עם השבטי י' והבכיה היה בעשרה בטבת ממש בשבת**.

ויצויין שבס' הנ"ל כתב חשבון שהיה בחנוכה ויעקב ירד

8 נדפס לפני שלוש מאות שנה, בהסכמת החק יעקב והגר"ד אופנהיים מפרנקפורט הגר"א ברוידא ועוד רבים.

ותמצית הדמים תראה בפרגודך זה הרי בא מכח החטא של מכירת יוסף הצדיק ולכן בכו אז [כמו שבכו על חורבן ביהמ"ק שבא מכח מכירת יוסף הצדיק כמו שביארו המפ' שהרי החורבן של בית המקדש משנאת חנם, והחטא יוסף הצדיק הוא שורש כל החטאים עם חטא העגל, וידוע דברי המשך חכמה במה שביאר "כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון" דיש שני חטאים לדורות, חטא העגל, וחטא מכירת יוסף וזה מחלן לשבטי ישורון⁶], וביותר אם כנים הדברים שהתגלות של יוסף עם השבטי י' היה ביום עשרה בטבת בעצם היום וכמ"ש לקמן, וגם המכירה היה באותו יום [וכמ"ש לקמן] ממילא זה היום יום בכייה ביותר על מיתת צדיקים, וזה מה שהחתם סופר קונן כל שנה על פטירת צדיקים ביום עשרה בטבת, **ויום זה מסוגל לבכות ולהתפלל לעילוי נשמת הצדיקים והקדושים**.

הדין בכל שנה בעשרה בטבת

והנה החתם סופר [נדפס בתורת משה ז' אדר] כתב לפרש דברי האבודרהם שכתב [שאם חל עשרה בטבת בשבת צמים בשבת] בדברים מופלאים וז"ל כי באותו יום שסמך מלך בבל למטה על ירושלם כמו"כ ישבו בית דין של מעלה, אלו מיימינים ואלו משמאילים, עד שגברו משמאילים ונחרב הבית, והנה אין לך שנה שאין קללתה מרובה מחברתה, וכל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב, **נמצא שבכל שנה ושנה מתחדש חורבן חדש, וזהו בכל פעם שמגיע יום של עשרה בטבת, שהתחיל אז משפט החורבן, כמו"כ בכל דור ודור יושבין בית דין של מעלה וגוזרין החורבן של כל שנה ושנה**, ודבר זה מרומז בס' הקרניים, וידוע שעל כל צרה שעברה כמו יאר צהייט אין אנו מתעניין בשבת, אבל תענית חלום מותר להתענות בשבת דעונג הוא לו שהוא מבטל צרה העתידה ולכן ס"ל לאבודרהם שאם חל עשרה בטבת בשבת, מתענים בשבת עכ"ד⁷.

ויש להוסיף מה שכתב [החת"ס] בשו"ת באו"ח בסי' קס"ח בד"ה ובדוחק, "כי תענית חלום צריך להיות ביומו דווקא, אפילו בשבת דסגולה היא!! ביום התחלת הגזירה שנגזרה מתבטלת בנקל ע"י תענית וכו', מ"מ התחלת השתלשלות היה ע"י באותו היום שהראווה, ואז לבטלו ע"י תענית ושוב אין ליום אחר שייכות בזה" עכ"ד.

6 וברש"י במדבר [ג' מ"ו] מבואר שכל ענין החמשת סלעים בפדיון הבן הוא מחמת חטא מכירת יוסף הצדיק, וראה בסידור יעב"ץ מ"ש בזה בעניני פדיון הבן.

7 וראה בס' מנהגי חת"ס שהביא שמנהג היראים בפרשבורג היה, שבעשרה בטבת צמו מעל"ע. [אף שלא נהגו כן בכל תענית ציבור]

מיום גזירת קין, וכן שמור לדורות" ובהפטר של פרשת השבוע "ויגש" כתב בתפארת יונתן (להרבי ר' יונתן ז"ע) דברים נפלאים לקשר בין מכירת יוסף למעשה דקין והבל עיי"ש, ולד' התיקון כמעט נשלם ביום זה.

ועוד יש להוסיף ד' המדרש רבה בסוף פרשת מקץ שהשבטים גרמו לאביהם לקרוע שמלותיו במכירת יוסף, לכן ויקרעו שמלותם, ועוד מבואר שאמרו לבנימין גנב בן גנב אמר להם "גברא דיוסף יש כאן, שעירים יש כאן, אחים שמכרו אחיהם" ולד' כל זה היה בעשרה בטבת! ותיקון על המכירה ודו"ק. וגם בחת"ס הנ"ל (בעמ צט') כ' שמפסוק זה ויבך על צואריו מוכח כהאבודרהם שאם עשרה בטבת היה בשבת היו צמים, רק הק' מאי אולמיה מת"ב, וכ' ש"התחלת הצרה היא יותר רעה מגומרה כי אז תצמח הישועה עיי"ש, ולד' ביום זה נצמח הישועה אני יוסף.

ובס' החיים [לאחי המהר"ל] כ' שיש י' בתשרי, וי' בניסן ימים טובים, וי' בטבת, וי' באב ימים לא טובים, וכן ביערות דבש (ח"א דרוש ב) האריך שלעולם אחר חצי היום השמש למערב נוטה ונטו צללי ערב וכבר החל יום הבא, ולכן חורבן ביהמ"ק היה בי' אבל בתשיעי נטו צללי ערב, וכן תמיד ט' וי' תשרי כאילו התענה תשיעי ועשירי, וכן בט' בטבת אירע הצרה הגדולה עם י' טבת שיום ההוא קשה לישראל יותר מחורבן הבית שאינו דוחה שבת עיי"ש שכ' שארבע תקופות בשנה מכוונים הם ט' וי' תשרי לטובה, וט' וי' טבת לרעה, וי' ניסן הגאולה יום ישועה לישראל כנודע משבת הגדול ואחריו ט' וי' תמוז הובקעה העיר עכ"ד היערות דבש שם **וראה** בערוך השולחן בס' תקמ"ט סעיף ב' שכ' דבעשרה בטבת, בעצם היום היה כחצות היום! עיי"ש, וזה מקביל לחצות של הגאולה.

ויש להוסיף שלפי דברי הרמ"א שהבאנו לעיל שבט' בטבת התענית ע"ש לקיחת אסתר לאחשורוש, אבל גם נצמח מזה ישועה, דריוש בן אסתר שבנה ביהמ"ק, יהפוך ה' לששון ולשמחה.

ועוד נראה לומר לפי דברי החת"ס בדרשות (עמוד צ"ד) שכ' שיעקב אבינו נקבר בעשרה בטבת [ודלא כמ"ש החת"ס גופיה במק"א שנקבר בחנוכה] א"כ עשיו נהרג ביום זה כד' הגמ' בסוטה י"ג, וזה צמיחת הגאולה והרמז שיהפך מששון לשמחה, יעקב אבינו לא מת, וכח הרע מתבטל, ובגמ' שם מבואר שחוששים בן דן הרג את עשיו, ובמדרש בפרשה מבואר שחוששים בן דן שמע השאגות של יהודה ממצרים בדרך נס, וקפץ למצרים, ושאל עם יהודה מה שהביא להתגלות יוסף, והכול בעשרה בטבת!!

ויש לדייק שבסליחות של שבעה עשר בתמוז מסיימת

למצרים בראש חודש ניסן, אבל נעלם ממנו שבמכילתא מבואר בהדיא שיעקב ירד למצרים בט"ו ניסן, וא"כ לא היה בכ"ה כסלו, רק ט"ו ימים אחר כן בעשרה בטבת.

ואף שהוא קצת בדרך החידוד, דהרי יש לדחות שהלכו בעגלות ולא לקח שמונים יום, מ"מ זו ביש בידנו שעכ"פ כשבאו למצרים הלכו ברגל, דהרי נשאו את יעקב אבינו בכתף ולא בעגלה וכמ"ש בדעת זקנים בפרק מ"ה פסוק י"ט עה"פ "עגלות לטפכם ולנשיכם ונשאתם את אביכם ובאתם וישאו בני ישראל את יעקב אביהם ואת טפיהם ואת נשיהם בעגלות" שהעגלות היו לטפם ולנשים, ונשאו את יעקב על כתפותם עיי"ש.

ולפי מ"ש המהרי"ל דיסקין עה"ת שביאר שיעקב לא רצה להשתמש בעגלות עד ששמע מהקב"ה שיש לו רשות לרדת מצרימה, י"ל שגם השבטים לא השתמשו בעגלות מהאי טעמא, וממילא מובן החשבון של שמונים יום (בצירוף הדעת זקנים הנ"ל)

וראה ברמב"ן פרשת מקץ מ' שהמרחק ממצרים לאר"י הרבה פחות, וע' פנים לתורה, וכתבנו הדברים לפימ"ש בפני ארי הנ"ל.

ואם כנים הדברים יאירו לנו אור גנוז בד' רבותינו, במדרש תנחומא שהבאנו שראויים היו ישראל לגלות ולהיחרב בית מקדשנו בעשרה בטבת כי כתוב בעצם היום הזה וגו', והק' הכהן מלובלין זי"ע בפרי צדיק פסח (אות כ"ב) שלמדרש הזה אין שום פירוש, מה ראייה מביא ממ"ש "כתב לך" שהיו ראויים לגלות, והא בפסוק מפורש סמוך מלך בבל וזה היה בעשרה בטבת, אך ראיית התנחומא ממה שהזכיר לשון עצם היום הזה, שפי' זריחת אור ראשון שנקרא יום סתם, וזה היה רק בת"ב, שאז תיכף נולד משיח וכו' ולמה נאמר עצם היום על עשרה בטבת מוכח שהיו ראויים לגלות עיי"ש. אבל לא נתבאר כ"כ מה היה הזריחה בעשרה בטבת. **אבל אם** כנים הדברים וכמ"ש, יוצא שההתגלות וההתחברות של יוסף הצדיק והשבטים, עץ יוסף ועץ יהודה, והיו לאחדים, היה ביום זה גופא, וזה לידת הגאולה.

מכירת יוסף בעשרה בטבת

ובבית ישי דרשות (ס' ל) להגאון רבי שלמה פישר שליט"א [ה' ישלח לו רפ"ש] כתב לחדש **שמכירת יוסף היה בעשרה בטבת**, חודש טבת מזלו גדי, שזה מסמל חטא המכירה עיי"ש.

ויש לציין למה שכתב ביערות דבש (ח"ב דרוש י"ב) "שהגזירה על קין להיות נע ונד להתם עוון ולכלות פשע, היה בעשרה בטבת וכו' והיה מוכן לכך מששת ימי בראשית

הסליחה "ושבעה עשר בתמוז הפך לנו ליום ישועה ונחמה", ואילו בסליחות של עשרה בטבת מסיימין "תהפוך לרווחה את צום החמישי. לששון ולשמחה צום הרביעי וצום העשירי", ומדויק שבעשרה בטבת מזכירין ההפיכות של כל הצומות לששון.

והבאור בזה כי עשרה בטבת הוא השורש של כל החורבן, וביותר יש לדייק שקודם מזכירים צום החמישי ואחר כך צום הרביעי והעשירי, ולכאורה הרי אנחנו בסליחות של עשרה בטבת ולמה לא מזכירים בראשונה עשרה בטבת (והסדר בפסוק בזכריה הראשון צום הרביעי וגו') רק הן הן הדברים בצום העשירי מונח החורבן של צום החמישי וכדברי המדרש תנחומא והמהרש"א והחת"ס וכו' ודו"ק

ובעשרה בטבת מונח כל חומר הדין!! בלי המועד, של שפך חמתו על העצים והאבנים, וזה מ"ש הגר"א (הבאנו דבריו לעיל) שטבת קשה יותר מתמוז ואב!

ועשרה בטבת זה הצום היחידי שאנחנו צמים מבית ראשון, כי הוא השורש, ובבית שני הרי חסרו חמשה דברים, וראה בדרשות חת"ס עמ' ק"ב מ"ש ע"ז.

והנה החת"ס כתב בכ"מ בדרשות, שהיום שבו סמך מלך בבל על ירושליים היה שבת [וכ"כ ביערות דבש בחלק ב' דרשה י"ב שזה היה בשבת] כי בעוון חילול שבת וכמבואר בספר ירמיה (י"ז, כ"ז) שכלל ישראל חילל את השבת, היה בטוח שילכוד את ירושלם, כי כשם שהמענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים כמ"ש במס' שבת קי"ח, כך המחלל שבת נותנים מצרים ומצירים בלי נחלה עי"ש.

ולפי מ"ש גם בכי יוסף היה בשבת וכדברי החת"ס לעיל, ובעשרה בטבת וכמ"ש לעיל, ובכה יוסף כי לפי המבואר בשפ"א שהיה חסר מעט לתיקון השלם והוא נתגלה לאחיו קודם הזמן, לכן הוא בכה שזה יום הדין של החורבן והרגיש שלא נשלם התיקון ומחמת כן היו חורבנות הבית, או לנו מיום הדין! או לנו מיום התוכחה!

ובמק"א (דרוש תקע"ד) כתב החת"ס, כי כשם שמבואר בחז"ל בסוף תענית דמראש חודש עד ת"ב נוהג אבילות, דמיום שהתחיל החודש מיד מתחיל רוע המזל, ה"ה בכל הד' צומות מראש חודש טבת עד אחר התענית, יש למעט בשמחה וכן מראש חודש תמוז עד י"ז, ומר"ח אב עד התענית, ומר"ח תשרי עד ג' (צריך להבין מה הכוונה למעט בשמחה בר"ה) צרף את כל הימים עולה ל"ט כנגד ל"ט מלאכות האסורות בשבת, והם עברו ונענשו עי"ש.

ומ"ש מראש חודש תמוז עד י"ז, אפ' לציין לד' הגמ' בפסחים דף קיא' שלא לילך בימים אלו יחידי משום ששולט בהם קטב מרירי עי"ש והובא להלכה בביה"ל סי' תקנ"א ד"ה צריך וז"ל ולפי מה שמבואר בפסחים קיא' יותר יש להיזהר [שלא לילך יחידי] מחד בתמוז עד שיתסר דבבואי שכיח עכ"ל.

ובדעת תורה להמהרש"ם בס' תקנ"א הביא עמ"ש בשו"ע דהאי מאן דאית ליה דינא בהדי כותי לישתמיט מיניה דהמ"א כ' כל החודש, והקרבן נתנאל הוכיח עד ת"ב, ואח"כ מציין המהרש"ם את הזוה"ק ותצפנהו שלושה חודשים תמוז, אב, וטבת עכ"ד.

ונכדו הגרש"מ זל"ה לא הבין כ"כ כוונתו, במה דציין להזהר האם כוונתו להקשות שכל החודש והרי זו לא שמענו, ולא ירד לסוף דעתו עי"ש, ולפי החת"ס הדברים מבוארים היטיב שבג' חודשים הללו יש ימים לא טובים עד י' בטבת, ועד י"ז, ועד ת"ב וכמ"ש.

ויעזור השי"ת שיהפוך לנו ח' וט' וי' לששון ולשמחה וכמו שמתבאר מד' השו"ע בס' תק"פ ובבאור הגר"א שם שכל הימים שמזכירים שם יהפכו לששון ולשמחה, ובמיוחד צום העשירי ש"הבעצם היום" יהיה לששון ושמחה. והערוני שכל המקור שהם נקראים צומות, הם מהפסוק הנ"ל שזה מוזכר לטובה, יהפוך לששון ולשמחה, כי מפי עליון לא תצא הרעות והכול הוא לטובה, אודך ה' כי אנפת בי, ויגיענו ה' למועדים ורגלים אחרים.

והיה מרגלא בפומיה דמרן הגרש"ז זי"ע לומר כליל הסדר בשם המגיד מקאז'ניץ זי"ע בברכת אשר גאלנו "כן יגיעני ה' למועדים ולרגלים אחרים" שנתחבטו המפ' מה הם מועדים, ומה הם רגלים אחרים, ופ' המגיד זי"ע שהכוונה לצום הרביעי והחמישי וגו' שיהפכו לששון ולשמחה [ובחת"ס מבואר שהם יהיו ימים אסורים במלאכה, וכ"מ בשו"ת תשובה מאהבה ח"ב סי' רע"ג לס' תק"פ "שיהיה כמו חוה"מ"]¹⁰ במהרה בימינו אמן.

10 והגרש"ז הראה לדברי הטורי אבן בר"ה דף י"ח ע"ב שמבואר בהדיא בדבריו, שאין איסור מלאכה בצומות שנהפכו לששון ולשמחה עי"ש.

9 ומדברי החת"ס אפשר להביא סמך למנהג (קארלין ועוד) שאין מקדישין הלבנה עד אחר י' בטבת.

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

054-8479928 (סעידוב)

יוצם

ישיבת נר רח

מחלה

גבעת המורה

פתח תקוה

גני הדר

בבתי הכנסת:

אוהל אברהם

מקוה בעש"ט

מרכז העיר

אבי עזרי

ישיבת לומז'ה

כפר אברהם

כולל אוהל רחל

050-4187771

יש"ק אור ישראל

תת

בביהכ"ס אוהל דב רח

האחד עשר

ישיבת צפת רח"האר"י

קריית אתא

ישיבת מאקאווא

052-7626243

קריית גת

ביהמ"ד קרעטשניף

קריית מלאכי

בכולל שעל יד הישיבה

קריית שמונה

052-7136824

ראשון לציון

שדה חמד

ישיבת עטרת שלמה

רחובות

050-4101805

ישיבת מאור התלמוד

כולל בר שאול

לב לאחים

ריסנים

גבעה א'

052-7606491

ישיבת כפר חסידים

053-3136168

גבעה ב'

כולל נר ישראל בית יצחק

052-7183722

בביהכ"ס שבת אחים

גבעה ג'

052-7171992 (פרקש)

בנה ביתך

בביהכ"ס היכל משה

חל אביב

מלון דבורה

שפירא

מכולת רחל רח"ה ישראל

סלט 15 053-5515612

תל ציון

052-7626880 (משפ' ישועה)

תפרח

08-9924520

ישיבת תפרח-תושיה

ניתן להשיג בבתי החולים:

- בלינסון-שניידר
- מעייני הישועה
- תל השומר

כולל צלו של היכל

רוממה

בית כנסת חניכי הישיבות

רמות א'

054-8408719 (גולדשטוף)

בבתי הכנסת:

משכן שרגא

שערי תבונה

רמות ג'

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות צא"י

רמות פולין

ביהכ"ס אוהל יוסף

רמת שלמה

ביהכ"ס המרכזי

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כפר סבא

בביהכ"ס ע"ש הצדיקים

כרמיאל

הקהילה הדרומית

בביהכ"ס כרם מיכאל

שכונת המייסדים

ישיבת רנה של תורה

בביהכ"ס תורה ותפילה

מודיעין עילית

בכוללים:

עטרת שלמה,

ישכר באוהליך, הר"ן

כתר תורה הרב אברמוב

פוניבז'

בית אבא

מגדל עוז

חפציבה

ישיבת כנסת יצחק

בביהכ"ס המרכזי

נאות הפסגה

בביהכ"ס המרכזי

קריית ספר

בבתי הכנסת:

פוניבז'

קול תורה

קצות החושן

שיח יצחק

שיר ושכחה

ברכפלד

ישיבת מיר

בבתי הכנסת

אוהל תורה

חניכי הישיבות רשב"י

ישועות דוד

גריין פארק

ביהכ"ס בני הישיבות

גבעה הדרומית

בית תפילה

מירון

בכולל של הרב אבוחצירא

מצפה רמון

אצל ידידינו ר' איבגני

בוגוסלבסקי הי"ו

נצרת עילית

הר יונה

בביהכ"ס המרכזי

נתיבות

בביהכ"ס 054-8454356

(טרבלסי)

ישיבת שחר שכיך

נתניה

רמת אפרים

052-7664668

ביהכ"ס מנחם אברכים רח"ה

גבע 25 054-8452828 (ויס)

ישיבת עטרת מתתיהו

טל סטון

02-5335545 (כל בו אלן)

ניאל

ביהכ"ס מעין גנים

ינינעם

יחד שבטי ישראל

מדרשה לב לאחים

יסודות

ביהכ"ס המרכזי

ידוהם

ביהכ"ס המרכזי

052-7627788 (מיכאל)

ידישלים

בית וגן

02-6449498 (שעיו)

הפיסגה 46

בבתי הכנסת:

אמשינוב

מנחם אברכים

בית ישראל

ישיבת מיר (לוי)

גאולה

חנות גל פז (מלכי ישראל)

גבעת זאב

חנות גיט שאבעס (העופר 2)

גבעת שאול

בבתי הכנסת:

יחי ראובן

אוהל יונתן בכולל ישכר

באוהליך

ברכת יוסף

גוש 80

ביהכ"ס בראשות הגאון ר'

דן סגל שליט"א

גילה

ביהכ"ס חזון נחום

052-7653820

גני גאולה

בביהכ"ס נחלת עקיבא,

בשטיבלך

הר נוף

בבתי הכנסת:

אמרי שפר

קהילת בני תורה

כנסת

054-8429113 (גרס)

מטרסדורף

ישיבת בית שמואל

בביהכ"ס היכל שמואל

נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

שערי תורה

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות מרכז

תורה ותפילה

סורוצקין

בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

היכל שמואל

סנהדריה

ביהכ"ס פאג"י

סנהדריה המורחבת

בבתי הכנסת:

עזרת תורה

ויזניץ (מאור חיים)

עזרת תורה

בית הכנסת בית ישראל

קטמון

ישיבת יד אהרון

קריית יובל

052-7639488

רובע היהודי

ישיבת אש התורה

יד אהרון

לדרמן

משכנות יעקב

נאות יוסף

שבת אחים

שיח תפילה רח"ה קה"י

שם אבותי

תפארת נחמן

בכוללים:

בית הלל

ברסלב

חזון איש

ישכר באוהליך רח' סורוצקין

נחלת משה

עטרת שלמה (צעירים)

פוניבז' (אוהל קדושים)

רשב"י

אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה

אהבת אהרון

בית מדרש עליון

גאון יעקב

קרלין

תפארת ציון

מרכז

חנות גל פז- ר"ע 88

חנות שאבעס חזו"א 49

פרדס כץ

052-7168580 (אבוחצירא 30)

במקוה

בבתי הכנסת:

מנחם אברכים (אבוחצירא 9)

קריית הרצוג

בביהכ"ס זיו יהודה

כרם גפן ישראל

מנחם אברכים

יית שאן

בביהכ"ס חנוך לנער

רח' הרב עובדיה יוסף

054-8443873

ית ים

052-7119064

כולל בית יעקב

כולל היכל התורה

בביהכ"ס היכל הקודש רח'

ויצמן 65 053-5515612

הרצליה

שכונת נווה עמל

בבית הכנסת חפץ חיים רח'

כצנלסון

זכרון יעקב

בבתי הכנסת:

חזון איש

מסילת ישרים

חיפה

נוה שאנן

ישיבת נחלת הלויים

בביהכ"ס מקלט רח' פרל

פינת מנדלה

לא ימוש ספר התורה הזה מפיוך...

תלמידיו והנאמנים למורשתו של
רבינו מרן ראש הישיבה זיע"א
מצטרפים לכתיבת ספר תורה לעילוי
נשמתו שנכתב ע"י רשת הכוללים
ריתחא דאוריתא

שנוסדה בעידודו והכוונתו
שיוכנס בס"ד לבית הכנסת שע"י
קהילת ארחות תורה - כרמיאל
שהוקמה ע"י רבינו זיע"א ועינו ודאגתו
עליהם תדיה.

03-9552772

אורחות תורה

מרן רשכבה"ג עשה הכל שלא
תשתכח התורה.

הקים וייסד את מוסדות
"אורחות התורה"

ממשיכים בדרכו של רבינו
בזכות תרומתכם הנכם
שותפים בהחזקת עשרות
ישיבות ובתי מדרש "ארחות
תורה"

לתרומות התקשרו:
03-5141444

קובץ גליונות

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

רוצים להיות שותפים???

רוצים שותפות בזיכוי הרבים???

מהיום גם אתה יכול!!!

פתח עוד היום מוקד הפצה בבית
הכנסת הקרוב אליך, ותזכה להיות שותף.
לתשומת לב: אין התחייבות לקניית
הקבצים מראש.

בחלק מהמקומות בארץ ניתן לקבל את
הקבצים במשלוח חינם עד הבית.
(בהתאם לקו ההפצה).

יש לוודא שקיים בבית הכנסת מכשיר
לחיוב אשראי של קהילות או נדרים
פלוס.

צלצל עוד היום:
053-3145900

ישיבה על קברו
סדרי לימוד לע"נ מרן רשכבה"ג
הגראי"ל שטינמן זצ"ל

בהכוונת מרן רשכבה"ג רבנו חיים קניבסקי שליט"א
ובנשיאות מרן הגר"ש שטינמן שליט"א

נרשמים

לומדים

מאשרים

זוכים

לפרטים נוספים ולהרשמה:
03-3080222